

UNIVERZA V LJUBLJANI
Fakulteta za družbene vede

Marjetka Pezdirc

**Etične dileme pri poročanju o terorističnih
napadih**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI
Fakulteta za družbene vede

Marjetka Pezdirc

Dr. Doc. Melita Poler Kovačič

**Etične dileme pri poročanju o terorističnih
napadih**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2005

1. UVOD	1
2. TERORIZEM	2
2.1 OPREDELITEV POJMA	3
2.2 ZGODOVINSKI POGLED NA TERORIZEM	4
2.3 VRSTE TERORIZMA	5
3. NOVINARSKO POROČANJE O TERORISTIČNIH NAPADIH	7
3.1 TERORIZEM IN MEDIJI	7
3.1.1 Odvisnost teroristov od medijev	10
3.1.1.1 Pomen publicitete za terorizem	11
3.1.1.2 Škodljivi vplivi novinarskega poročanja na terorizem	16
4. NOVINARSKA ETIKA IN TERORIZEM	20
4.1 KAKOVOSTNO NOVINARSTVO	20
4.2 OSNOVE NOVINARSKE ETIKE	21
4.2.1 Novinarska odgovornost	22
4.3 PROBLEMATIKA POROČANJA O TERORISTIČNIH NAPADIH	23
4.3.1 Upovedovanje terorizma	24
4.3.2 Cenzura, propaganda in interesi oblasti	27
4.4 ETIČNE DILEME PRI POROČANJU O TERORISTIČNIH NAPADIH	31
4.4.1 Dilema med izpolnjevanjem nadzorne vloge medijev in skrbjo za državno varnost	32

4.4.2	Dilema med pravico javnosti do obveščnosti in pravico žrtev do zasebnosti	34
4.4.3	Dilema med novinarsko odgovornostjo in zaslužkom medija	36
4.4.4	Dilema med uravnoteženim poročanjem in neuporabo teroristov kot virov informacij	38
5.	ŠTUDIJE PRIMEROV	42
5.1	STRUKTURA PRISPEVKOV	42
5.1.1	Dnevnik (1. 9. 2004) – 1. primer	42
5.1.2	Odmevi (1. 9. 2004) – 2. primer	43
5.1.3	Odmevi (3. 9. 2004) – 3. primer	46
5.2	ANALIZA NOVINARSKIH PRISPEVKOV V LUČI ETIKE	50
5.2.1	Jezikovna analiza	51
5.2.2	Dilema med pravico javnosti do obveščnosti in pravico žrtev do zasebnosti	53
5.2.3	Dilema med novinarsko odgovornostjo in zaslužkom medija	55
5.2.4	Uravnoteženo poročanje?	56
6	ZAKLJUČEK	58
7	LITERATURA	59
8	PRILOGE	65
8.1	TONSKI ZAPIS ODDAJE BRITANSKE TELEVIZIJSKE POSTAJE CHANNEL 4 – INTERVJU S SHAMILOM BASAYEVIM	65

1. UVOD

Terorizem, kot eden osrednjih problemov današnjega sveta, je deležen obsežne medijske pozornosti. Osnovna težnja teroristov je doseganje ciljev prek ustrahovanja čim večjega števila ljudi, pri čemer so teroristom nehote v pomoč množični mediji. Iz tega izhaja osnovna novinarska dilema – ali in kako poročati o terorističnih dejanjih, upoštevajoč ugotovitev, da si medijskega poročanja o terorističnih akcijah teroristi želijo, saj je s tem zadovoljena njihova potreba po pozornosti in ustrahovanju. Po drugi strani pa novinarji javnosti ne smejo odreči pravice do obveščenosti.

Raziskovalno vprašanje, ki ga bom obravnavala v diplomskem delu, je: kako zadostiti pravici javnosti do obveščenosti in se hkrati izogniti etično spornim prikazom posledic terorističnih napadov. Dotaknila se bom še nekaterih pomembnih etičnih dilem, ki so povezane z novinarskim poročanjem o terorističnih napadih, kot na primer dilema med željo po zaslužku s senzacionalizmom in odgovornostjo do javnosti, ki ima pravico do kakovostnega, odgovornega poročanja. Obravnavala bom problematiko teroristov kot virov informacij in problem vpetosti novinarstva v širše globalne ekonomske in politične tokove, povezane s terorizmom. Ob tem se bom podrobneje ustavila pri dilemi, ali so teroristi legitimni viri informacij in ali smejo biti deležni medijske pozornosti. To vprašanje si je pred kratkim nedvomno moral zastaviti britanski Channel 4, preden se je odločil predvajati intervju z vodjem čečenskih teroristov, Shamilom Basajevim. Obravnavala bom zahteve po prepovedi intervjuja, utemeljitev objave, ki jo je objavil Channel 4, in intervju z Basajevim.

Moja osnovna naloga bo opredelitev temeljnih pojmov, torej, kaj je terorizem in kateri so njegovi temeljni cilji, kaj je kakovostno novinarstvo in kakšne funkcije ima, ter kakšna je vloga etike, ko se novinarstvo sreča s terorizmom.

V praktičnem delu diplomske naloge bom teroristična dejanja obravnavala v luči novinarskih objav. Dileme in ugotovitve bom ponazorila s študijami primerov poročanja slovenske nacionalne televizije o napadu čečenskih teroristov na osnovno šolo v ruskem Beslanu.

V zaključku diplomskega dela bom na podlagi obravnavane literature in praktičnega primera poskušala nakazati možnosti in predloge, kako naj bi kakovostno novinarstvo obravnavalo teroristična dejanja.

2. TERORIZEM

Narava terorizma se je v zadnjem desetletju tako drastično spremenila, da se teoretiki terorizma in oblasti, ki se morajo spopadati z njegovimi posledicami, še niso povsem prilagodili tem spremembam. Tradicionalne teroristične skupine so ponavadi sponzorirale in financirale oblasti držav. Sredi devetdesetih pa se je to nenadoma spremenilo. Državne obveščevalne službe so spoznale, da so izgubile pregled nad voditelji teroristov, medtem ko so voditelji spoznali, da so izgubili pregled nad svojimi člani. Ideološka načela mnogih skupin so bila pozabljena in pojavili so se teroristični plačanci, ki so prodajali svoje teroristične strategije za denar (Albini, 2001: 255). Še vedno pa velja, da obstajajo politični teroristi, ki jih motivirajo ideološki in družbeni cilji, kriminalci, ki uporabljajo teroristične strategije za materialne cilje, in psihopatski teroristi, katerih dejanja so nerazumna (Kranjec, Kužnik, 2002: 130).

Po Bonanteju je terorizem znak zaprte družbe, ki se pokaže le, ko je demokracija samo teoretičen koncept, zanemarjen v vsakdanjem življenju. Terorizem je simptom družbene krize. Najbolj učinkovit način reševanja problema je prebuditev političnega življenja in odpiranje dinamičnih možnosti znotraj zastarelega sistema. Iz Bonantejeve analize sledi, da države s terorizmom ne bodo izkoreninile vzrokov zanj s tem, da bodo vsilile strožje varnostne ukrepe in nadzor nad mediji. Tovrstna reakcija bo le dodatno otežila pot k demokratizaciji. Strožji nadzor nad mediji v povezavi s terorizmom ustvarja razmere, ki omogočajo realizacijo potenciala za nasilje (Hocking, 1992: 100–102).

Obstajajo teroristične skupine, ki se borijo za visoke ideale in verjamejo, da njihovi plemeniti cilji upravičujejo uporabo najbolj skrajnih sredstev. Terorizem je način delovanja, ki izvira iz kombinacije fanatičnega prepričanja in nemoči (Gnezda, Matkovič, Mlakar, 2002: 73). Nepremostljiva dvojna narava terorizma potencira kompleksnost problema: isti ljudje so za nekatere teroristi, za druge pa borci za svobodo. Mediji se ponavadi znajdejo na sredini. Kako najti ravnotežje med obsojanjem in dopuščanjem določene mere legitimnosti? Kako se upreti vladnemu nadzoru nad poročanjem? Toda preden se bolj poglobimo v kompleksne odnose med teroristi, oblastmi, mediji in žrtvami terorizma, je nujno opredeliti sam pojem terorizma.

2.1 OPREDELITEV POJMA

Definicij terorizma je veliko, nobena pa ni splošno sprejeta. Pri procesu definiranja terorizma je poglavitni problem antagonizmov. Ti onemogočajo posameznikom, ki se ukvarjajo s problemom definicije, da bi prišli do konsenza o naravi pojma, s katerim se spopadajo. Osrednji problem definicije je, da nikoli niti dva posameznika ne vidita iste stvari, četudi še tako nepomembne, v natančno isti luči. Družbeno komuniciranje je tako nenatančno že po naravi (Cooper, 2001: 882).

Konference in literatura o terorizmu se navadno začenjajo z nujno, oziroma že kar ritualno, recitacijo definicije terorizma, ki je najbližje govorniku ali piscu. Nedoslednosti, ki jih v vsaki izmed njih zaznajo drugi, so dobra izhodišča za debato o vseobsegajoči izjavi, ki bi imela boljšo možnost, da bi postala splošno sprejeta. Pisec članka o problemu definiranja terorizma, H. H. A. Cooper, med drugim tudi univerzitetni profesor, podaja definicijo, ki jo je skupaj s študenti oblikoval skoraj 25 let: »Terorizem je namerno proizvodjanje velikega strahu pri ljudeh z namenom zagotavljanja ali vzdrževanja nadzora nad drugimi ljudmi« (Cooper, 2001: 883). Definicije se neprestano spreminjajo, saj avtorji poskušajo odgovoriti na kritike in jih čim bolj izpopolniti. Tako obstajajo definicije terorizma, ki se raztezajo čez cele strani, odstavke ali pa so sestavljene iz parih besed, vse pa poskušajo isto – ujeti izmikajoč pomen besede terorizem.

Nedvomno je res, da je nekdo za nekoga terorist, za drugega pa junaški borec za svobodo, toda ne glede na ta argument, je terorizem nekaj slabega. Če torej sprejmemo dejstvo, da ni »dobrega« terorizma, mora vsaka definicija to upoštevati, saj je to osnovna narava koncepta. Toda v praksi so prizadevanja v smeri definiranja terorizma obremenjena s potrebo opravičevanja nečesa, kar je vredno le kritike. To se je izkazalo za največjo oviro, ki preprečuje, da bi bila katerakoli izmed definicij splošno sprejeta v mednarodnem prostoru. Pri tem moramo poudariti osnovno nasprotje: nekaj, kar naredim jaz, ne glede na to, kako grozno je, ni terorizem, tisto, kar narediš ti, je terorizem. S perspektive definicije, naj ne bi bilo pomembno, kdo komu nekaj naredi. Terorizem bi moral biti definiran izključno s stališča narave storjenega. Kljub težavam, bi definicija nujno morala stremeti k nepristranskosti (Cooper, 2001: 881–884).

Koncept terorizma vedno implicira nekaj političnega. Če pojem privedemo do najpreprostejših meja, je terorizem skrajna politična prisila. Obstaja tudi konsenz, da je pri iskanju razlage pojma terorizem osrednjega pomena ogromen strah oziroma teror, ki ga čutijo neposredne in posredne žrtve in se navezuje na prej omenjeno težnjo po prisili. Stvar razprave

pa ostaja, če obstaja kakršnokoli opravičilo za to, da nekdo komu povzroča takšno trpljenje. Pomembna dilema izhaja tudi iz dejstva, da nosi terorizem s svojo naravo prisile podobnost s popravni in preventivnimi funkcijami države (policija, zapori). Razlika je le v stopnji prisile in meji, ki jo terorizem prestopa. Lahko jo prestopi tudi država, ki tedaj vlada s terorjem. V naravi terorizma je, da išče in izkoristi šibkost nasprotnika. Velikokrat se sliši, da je terorizem orodje šibkih. Definicije, ki vključujejo ta pogled, se osredotočajo na tiste, ki so zaznamovani z oznako teroristov, ker nasprotujejo oblasti. Pri tem pa izpustijo tiste, ki so na oblasti in zlorablajo svojo moč z istimi spornimi sredstvi. Državni terorizem ni stvar preteklosti. V novem tisočletju bomo vse bolj izpostavljeni terorizmu, ki izhaja iz moči in ne iz šibkosti. Terorizem je namreč le boj za moč, kdo jo bo imel in kako jo bo uporabljal. Prisila, ki je imanentna terorizmu, je proces, ki potencirano raste, če ne doseže zelene podložnosti. Akcija pa sproža reakcijo. To je točka, kjer postane za državo pomembno ločiti med postopki drugih, ki so terorizem, in svojimi postopki, zelo podobnimi, ki naj ne bi bili terorizem. Nobena država ne more predati svoje suverene oblasti nasprotniku, ki jo poskuša prevzeti s silo, in pri tem ohraniti lastno integriteto. Odgovor države na poskuse prevzema moči je nujen, toda eden izmed ciljev nasprotnikov je, da poskuša doseči pretirano reakcijo. Brutalna represija deluje v prid nasprotnikom države, saj jo lahko obtožijo, da je ista kot oni. Terorizem je tako postal bitka za moralno prevlado. Definicija terorizma bi v morala biti osredotočena na to, kaj je povzročeno, in ne na to, kdo to povzroča, zakaj ali komu, toda najti to definicijo je nujno, a hkrati iluzorno. Morda je dovolj, da se zavedamo, da kdorkoli je neposredno izkusil terorizem, nima dvomov o tem, kaj terorizem je (Cooper, 2001: 885–892).

2.2 ZGODOVINSKI POGLED NA TERORIZEM

Razširjeno je prepričanje, da je terorizem moderni pojav in največja grožnja današnjemu svetu, vendar se moramo zavedati, da je v drugačnih oblikah obstajal skozi večino zgodovine človeštva in je od nekdaj del naše kulture. Sveti teksti krščanstva, islamizma, hinduizma in mnogih drugih svetovnih religij vsebujejo nasilne naracije, s katerimi verniki opravičujejo nasilje nad heretiki in grešniki. S terorizmom povezana beseda *zelot*, ki jo je prevzela slovenščina in je njen pomen v Slovarju slovenskega knjižnega jezika »kdor je strastno, nestrpno zavzet za kako, navadno versko idejo, nazor; gorečnej, zagrizenec: politični, verski zeloti«, izhaja »iz imena židovske sekte iz Jeruzalema, ki se je v letih 66–73 borila proti rimski oblasti v Palestini in je predstavljala enega najstarejših znanih primerov terorističnega gibanja« (Jezernik, 2002: 13).

Najstarejši primer sistematično organiziranega terorizma so asasini, radikalna muslimanska sekta s področja Sirije in Irana, ki je pod tedanjo državno oblastjo delovala proti križarjem v obdobju med leti 1090–1272. Propad te teroristične organizacije pa ni pomenil tudi konca terorizma. Besede terorizem, ki bi označevala tovrstna dejanja, takrat sploh še ni bilo. Pojavila se je šele v času francoske revolucije in je tedaj označevala državni teror v dobro ljudstva. Povezujejo jo predvsem z Maximilienom Robespierrem, »ki je menil, da je v revoluciji načelo ljudske oblasti hkrati vrlina in teror« (Jezernik, 2002: 14). Tukaj Jezernik navaja Thompsona, ki tako poveže Robespierrovo idejo terorja v povezavi z vrlino: »vrlina, brez katere je teror usoden, in teror, brez katerega je vrlina brez moči« (Jezernik, 2002: 14).

Druga polovica 19. stoletja je prinesla razvoj ideologije in prakse sistematičnega nasilja, ki so ga pripadniki radikalnih političnih gibanj uporabljali za doseganje ciljev. V 20. stoletju, predvsem v šestdesetih letih, se je terorizem razvil kot svetovni fenomen in v devetdesetih kulminiral v glavnega sovražnika svetovne varnosti, predvsem po napadih na Svetovni trgovinski center leta 1993 in po eksploziji v Oklahoma Cityju leta 1996. Tovrstno dojemanje terorizma in njegov navidezni vzpon v drugi polovici 20. stoletja sta bila tesno povezana z razvojem medijev, predvsem televizije, ki je od konca sedemdesetih postala glavni vir informacij za večino prebivalstva (Jezernik, 2002: 17). To je vodilo k simbiotičnemu odnosu med teroristi in mediji, ki ga podrobneje obravnavam v nadaljevanju diplomske naloge.

2.3 VRSTE TERORIZMA

Terorizem se pojavlja v mnogih oblikah, od katerih so najbolj izpostavljene tri vrste:

- državni terorizem (ki ga država izvaja nad prebivalci),
- terorizem, ki ga sponzorira država (usmerjen proti prebivalcem drugih držav),
- uporniški terorizem (družbeno revolucionaren, separatističen, usmerjen proti vrhnjim slojem družbe) (Paletz, Vinson, 1992: 1).

Slednji je tisti, ki največkrat pritegne pozornost medijev, in ravno zato se to diplomsko delo omejuje na uporniški terorizem. Terorizem ima inherentno novičarsko vrednost, toda medijsko poročanje ne pokaže realne slike. Usmerjeno je predvsem na internacionalni terorizem, regijski poudarek je na Bližnjem Vzhodu (predvsem na Palestincih, medtem ko so drugi konflikti med različnimi arabskimi skupinami zapostavljeni) in na Zahodni Evropi, teroristične taktike, ki dobijo največ pozornosti, pa so ugrabitve letal in zajemanje talcev. Mediji v svojem poročanju zapostavljajo državni terorizem in uporniški terorizem, regijsko

vezan na Latinsko Ameriko, na Daljni Vzhod in v Afriko. Bombni napadi, ki so najpogosteje uporabljena teroristična tehnika, so prav tako manj zanimivi medijem (Paletz, Boiney, 1992: 16, 17). Nekateri avtorji (na primer Said in Chafets) se v povezavi s tem ukvarjajo z medijsko konstruiranim zahodnim pogledom na Bližnji Vzhod. Izkaže se, da se novinarji zanašajo predvsem na zahodne vire, predvsem tiste, ki so zelo vpeti v politične in gospodarske tokove Vzhoda. Rezultat tega pristopa je pristransko poročanje z zahodne perspektive. Chafets priznava, da je težko priti v stik z arabskimi narodi, zato se novinarji raje obrnejo na bolj dostopne vire, vendar so po njegovem mnenju novinarji prehitro zadovoljni z informacijami, ki jih dobijo, ne da bi se vprašali, kakšne so te informacije (Paletz, Boiney, 1992: 13).

Uporniški terorizem je veliko manj smrtonosen kot državni terorizem in ima precej manj žrtev. To gre seveda pripisati dejstvu, da je cilj nasilja pri uporniškem terorizmu njegov učinek na ogromno število ljudi, ne le na neposredne žrtve. Ta učinek, ki je najpogosteje strah, teroristi najlažje dosežejo prek medijev, ki jim ne odrekajo publicitete.

Uporniški terorizem se deli na dva tipa:

- NACIONALISTIČNI (Nacionalisti so prepričani, da je njihovo ozemlje okupirano in da njihovo ljudstvo zatirajo tujci. Vzpostavljena je nekakšna etnična dihotomija. Tuji imperialisti in naseljenci so sovražnik, ki mora biti izgnan. Osnovna strategija je, da ustvarijo nevzdržne razmere za okupatorje in jih prisilijo, da se umaknejo, kar teroristi najlažje dosežejo tako, da ogrožajo življenje sovražnikov.)
- REVOLUCIONARNI (Revolucionarni uporniki dojemajo družbo kot razdeljeno na vladajoči razred in izkoriščani razred. Njihov cilj je sprožiti revolucijo, teroristično delovanje pa vidijo kot katalizator za revolucijo. Z napadanjem vlade in varnostnih sil, jih teroristi prisilijo k represivnim ukrepom, ki jih odtujijo od javnosti, ta pa vse bolj podpira upornike.)

Nacionalistični terorizem zahteva več žrtev kot revolucionarni in je nedvomno odgovoren za več nasilja nad civilisti (Hewitt, 1992: 171, 182–188).

3. NOVINARSKO POROČANJE O TERORISTIČNIH NAPADIH

Nagle spremembe v množičnem komuniciranju, ki jih je prinesel predvsem razvoj novih komunikacijskih tehnologij, so temeljito spremenile načine zbiranja in podajanja informacij. Močno se je razvilo tržno usmerjeno novinarstvo, kjer so novice postale tržni produkti. To pomeni, da mediji poskušajo z minimalnimi stroški priti do tržno najbolj zanimivih informacij, kar jih zlahka zavede v senzacionalizem. Čas, ki preteče od dogodka do posredovanja informacije o dogodku, se je z novimi tehnologijami in močno medijsko konkurenco drastično skrčil. Mediji med seboj tekmujejo, kdo bo prvi posredoval ekskluzivno informacijo, kar marsikdaj pomeni, da so te informacije površne in nepreverjene. Prevladuje moto »slaba novica je dobra novica«, kar je posebno pomembno v povezavi s terorizmom, saj teroristi s pridom izkoriščajo medijsko usmerjenost k negativnim informacijam. Kot Thackraha povzema Jezernik:

Mediji in teroristične skupine živijo drug od drugega in izkoriščajo drug drugega za doseganje svojih ciljev. /.../ Terorizem s svojo dramatičnostjo vzbuja zanimanje javnosti, mediji pa dramatičnost terorizma aktivno vzpodbujajo v svojem prizadevanju, da bi pritegnili pozornost javnosti. Tudi s pretiravanjem, če je treba. Tako so predstavljali teroristične skupine, ki so štele morda ducat članov, kot cele vojske, dogajalo pa se je tudi, da so bile celo neobstoječe skupine deležne ogromne publicitete (Jezernik, 2002: 17).

Mediji se odločajo, o katerih terorističnih dejanjih bodo poročali, kakšen vpliv bodo pripisali določenemu terorističnemu dejanju, kako ga bodo umestili v program, s kakšnimi poudarki in čigavi pogledi bodo prevladovali. Vse to vpliva na obnašanje teroristov, na reakcije in odgovore vlad in na poglede javnosti. Mediji tako postanejo več kot le kronisti terorističnih dejanj. Lahko prispevajo ali vplivajo na razplet incidentov; ko posredujejo komunikacijo med teroristi, lahko postanejo udeleženi pri pogajanjih in lahko celo ogrozijo življenja talcev, ko predvajajo osebne podatke o njih (Paletz, Tawney, 1992: 105).

3.1 TERORIZEM IN MEDIJI

Nekateri avtorji¹, ki se ukvarjajo s kompleksnimi povezavami med terorizmom in mediji, so razvili teorije, v katerih medijem pripisujejo odgovornost za razmah terorizma. V zadnjem desetletju so zahodne velesile dokazovale, da lahko uničijo svoje nasprotnike s

---

¹ Barber (1995), Gandy (1998), Grossberg in drugi (1998), Keever in drugi (1997).

tehnološko dovršenimi orožji. Terorizem je posledično postal orodje šibkejših držav in skupin, ki se ne strinjajo z načinom, kako in kdo danes upravlja s svetom. Fetišizem identitete je postal ideološko vodilo marginalnih skupin, ki so se tako zoperstavile globalno propagiranemu fetišizmu dobrin zahodnega sveta. Pri tem je pomembna predvsem povezava med globalnimi mediji, oglaševanjem in proizvodnimi industrijami, katere rezultat je potrošniška identiteta. Deli svetovne populacije, ki si ne morejo privoščiti dobrin in storitev, ki jih oglašujejo mediji, najdejo uteho v kulturnih prepričanjih, ki se zlahka razvijejo v verski fundamentalizem, etno-nacionalizem ali globalni terorizem (Tehranian, 2002: 58–59, 65). Podobno idejo predstavlja politolog Benjamin Barber, ki vidi svet razklan med nasprotujoča si »džihad« in »McSvet«. Džihad (Barber uporablja besedo v smislu njenih univerzalnih konotacij – etnični, religiozni in rodovni separatizem, reakcionarni kulturni fundamentalizem) je odziv na globalizacijo, kulturni imperializem, tržno logiko Zahoda in monokulturalizem predvsem Združenih držav Amerike (Lipovec Čebren, 2002: 153–155). Tehranian (2002: 59, 65) nadalje izpostavlja vpliv medijev, ki so odgovorni, da je svet postal globalna vas, kjer imajo globalni vaščani globoko zasidrane napačne predstave in zgražanje drug o drugem. Živijo v svetu, zaznamovanem z državnimi medijskimi monopoli in komercialnimi medijskimi oligopoli, ki jih napadajo z idejo »mi« proti »ostalim«, s sistematično rasno in etnično stereotipizirano medijsko konstrukcijo realnosti in s promocijo določenih dobrin in identitet, kar ustvarja globalno diskriminacijo in jih ločuje na različne tabore. Globalni terorizem je po Tehranianu neposredni rezultat tovrstnega razločevanja, iz njega sledečega sovraštva in hitrega razmaha orožij množičnega uničenja (Tehranian, 2002: 59, 65).

Jasno je, da medijsko poročanje o terorizmu vpliva na različne segmente in akterje družbe. Paletz in Boiney (1992: 24) jih delita na pet skupin. Medijska pozornost vpliva na

- teroriste, ki so odgovorni za določeno teroristično dejanje, in ostale dejanske ali potencialne člane terorističnih organizacij,
- vladne akterje, ki jih medijsko poročanje prisili v razmišljanje če in kako se spopasti z določenim terorističnim dejanjem in s terorizmom nasploh,
- javnost,
- žrtve terorističnih dejanj, predvsem ko so v dogodek vključeni kot talci, saj lahko nespretno poročanje ogrozi njihova življenja in vpliva na življenja njihovih sorodnikov in prijateljev,
- odločitve medija, kako bo v prihodnje poročal o terorističnih akcijah.

Vsi ti dejavniki so pogosto prepleteni. Na primer: poročanje vpliva na javno mnenje, ki omeji ali vzpodbudi vladne akterje, ti pa potem poskušajo vplivati na poročanje. Tovrstni vzročno-posledični odnosi lahko delujejo v vse možne smeri, situacija pa je še dodatno zapletena zaradi dejstva, da nobena od teh skupin ni homogena. Že javnost se sestoji iz posameznikov, ki so različno sovražni, nevtralni, pozitivni, razdvojeni ali nepoučeni o terorizmu. Prav tako se ljudje razlikujejo glede zaupanja medijem in vere v zanesljivost televizijskega poročanja. Ključnega pomena za raziskave dejanskih medijskih vplivov v povezavi s terorizmom bi bile interdisciplinarne raziskave, ki bi celostno preučile korelacijsko povezane elemente, kot so zanesljivost virov, verbalno in vizualno vsebino, programski format, primerjave med fiktivnimi in ne-fiktivnimi programskimi vsebinami, dejanske vzorce izpostavljenosti javnosti tem vsebinam in posledične reakcije javnosti ter vladne interese in odzive, kar bi zahtevalo sodelovanje novinarjev, medijskih strokovnjakov, sociologov, filozofov, politologov in psihologov.

Glavno vprašanje, ki se pojavlja v literaturi o terorizmu in medijih, je, ali medijsko poročanje pomaga in spodbuja ali ovira in odvrča terorizem, pri čemer so mnenja avtorjev zelo deljena. Raziskave oblike in vsebine medijskega poročanja, ki so osredotočene na medijski vpliv na terorizem in na posledice tega vpliva, prihajajo do treh zaključkov:

- medijsko poročanje koristi teroristom in njihovim ciljem,
- medijsko poročanje ne koristi teroristom in njihovim ciljem,
- medijsko poročanje daje moč zahodnim vladam, s tem ko deluje proti teroristom

(Paletz, Boiney, 1992: 6, 17).

Najmočnejši dokaz medijske podpore terorizmu so študije »nalezljivosti«² terorizma znotraj držav in med državami, ki ugotavljajo, da medijsko poročanje o terorizmu in terorističnih akcijah spodbuja in podaja ideje ostalim teroristom. Nalezljive so po njihovih ugotovitvah predvsem taktike, kot so bombni napadi, ugrabitve in ugrabitve letal, medtem ko tega niso dokazali za atentate in napade. Nasprotni tabor avtorjev³ zavrača učinek nalezljivosti in trdi, da ni nobene utemeljene povezave med poročanjem o terorizmu in porastom terorizma. Pravzaprav obstajajo tudi študije⁴, ki kažejo, da medijsko poročanje sicer daje pozornost teroristom, vendar jim ne pomaga doseči ciljev, kot so spoštovanje njihovega boja ali njegova legitimnost, saj se prispevki osredotočajo na nasilje in uničenje in pri tem ignorirajo motive in

---

² Tan (1988), Brosius in Weimann (1991), Midlarsky, Crenshaw in Yoshida (1980).

³ Picard (1986).

⁴ Kelly in Mitchell (1981), Nacos, Fan in Young (1989), Paletz, Fozzard in Ayanian (1982, 1983)

cilje terorističnih skupin. Rezultati mnogih raziskav⁵ kažejo, da medijsko poročanje bolj podpira zahodne vlade v boju proti teroristom, kot koristi teroristom, toda obstajata dva problema, ki postavljata takšne zaključke pod vprašaj. Kot prvo, so te raziskave omejene na analizo medijske vsebine. Le redke študije preučujejo dejanske vplive medijskega poročanja. In drugič, študije redko analizirajo medijsko poročanje o terorizmu in posledične reakcije javnosti tako, da bi navajale specifične argumente in se ne bi zanašale na razne trditve, ki so empirično nepreverljive (Paletz, Boiney, 1992: 18, 19, 22).

Obstaja še ena dvojna perspektiva gledanja na odnos med teroristi in mediji, zaradi katere se strokovnjaki delijo na dve skupini. Nekateri⁶ trdijo, da so mediji nezavedno sokrivci terorističnih organizacij, saj jih spretno manipulirajo izurjeni propagandni oddelki teh organizacij. Drugi⁷ spet zanikajo možnost naivnih medijev in pravijo, da so mediji hitro prepoznali privlačnost nasilnih dejanj za javnost ter so zavedno postali igralci v teatru terorizma (Irvin, 1992: 62).

Medijem ne smemo pripisati prevelike ali celo izključne odgovornosti za terorizem, vendar je njihova vloga v procesih ustvarjanja konfliktov nesporna tudi po mojem mnenju. Rešitev vidim predvsem v etičnem novinarstvu. Ne smemo idealistično predvidevati, da je novinarstvo lahko popolnoma neodvisno od političnih in gospodarskih tokov, vendar mora njegova primarna odgovornost veljati javnosti, kar seveda izključuje potenciranje družbeno negativnih vplivov. Ko poročajo o terorizmu bi se mediji morali izogibati povzročanju strahu in poglobljanju nasprotij, kar bo podrobneje opredeljeno v nadaljevanju diplomske naloge.

3.1.1 ODVISNOST TERORISTOV OD MEDIJEV

Veliko avtorjev, ki raziskujejo medsebojno odvisnost teroristov in medijev, se ukvarja z vprašanjem, zakaj in na kakšen način poskušajo teroristi uporabiti medije v lastno korist. Paletz in Boiney (1992: 7, 8) povzameta cilje teroristov, kot jih v svojih delih opredeljujejo različni avtorji⁸: doseganje publicitete o svojem obstoju in namenih, doseganje legitimnosti, priznanja pravic in dvig morale med člani, onemogočanje nasprotnikov, plasiranje lastnih želja v agende oblasti in javnosti, pridobivanje poslušnosti od javnosti, doseganje učinka naležljivosti, prek katerega se drugi posamezniki ali skupine pridružijo nasilnim akcijam,

---

⁵ Knight in Dean (1982).

⁶ Eoghan Harris (1987).

⁷ Bassiouni (1983).

⁸ Crenshaw (1990), Schmid in De Graaf (1982), Stohl (1983), Wardlaw (1982).

izsiljevanje pogajanja od oblasti, izzivanje represivnih ukrepov od oblasti, spodkopavanje državne avtoritete in rešitev svojih problemov.

3.1.1.1 POMEN PUBLICITETE ZA TERORIZEM

Najpomembnejši element pri diskusiji o teroristični izrabi medijev je vprašanje publicitete, ki ima ključno vlogo pri terorističnih strategijah. Gerrits (1992: 30) navaja delo »Political Terrorism« (Schmid, Jongman et al.), v katerem avtorji opredeljujejo osnovni trikotni odnos med teroristi, tarčami terorističnega nasilja (žrtvami) in dejanskimi tarčami, na katere teroristi poskušajo vplivati s svojimi nasilnimi dejanji (na vlado določene države, ki jo želijo ustrahovati, na splošno javnost ali na njen specifični sektor, ki ga prek strahu privedejo do zanimanja za svoje cilje). Teroristi torej aktivno iščejo publiciteto, razlika je le v tem, do katere mere teroristi izkoriščajo medije v ta namen. Nekateri pravijo, da teroristi iščejo pozornost množičnih medijev, ker so odvisni od nje, zaradi izbranega načina delovanja, drugi dajejo poudarek prefinjenemu in profesionalnemu načinu, s katerim manipulirajo medije. Pri tem avtorji radi uporabljajo metaforo, s katero terorizem enačijo z gledališčem. Gerrits (1992: 30) citira Williama Cattona, ki pravi, da je teroristično delovanje pravzaprav oblika teatra, v kateri teroristi igrajo za javnost. Brez pomoči množičnih medijev bi redko dobili priložnost doseči tako številno občinstvo, ki bi bilo pozorno nanje.

Terorizem je skrajna metoda delovanja, ki poskuša doseči različne cilje, od družbene revolucije in odprave socialnih razlik do izгона kolonialistične oblasti iz določene dežele ali regije z uporabo moralno in družbeno spornih sredstev, kot je na primer nasilje. Terorizem je ponavadi orodje šibkejših, tistih, ki nimajo dostopa do vzvodov družbene moči. Nasilnih dejanj ne uporabljajo, da bi dosegli vojaško zmago, pač pa hočejo nasprotnika poraziti s psihološko vojno. Teroristi zato iščejo publiciteto, saj s količino publicitete merijo uspehe svojih akcij. Ni vseeno, kako so teroristi prikazani v medijih, čeprav obstaja veliko raziskovalcev⁹, ki menijo, da kakršnakoli publiciteta prispeva k njihovim ciljem. Znan je citat Margaret Thatcher (v: Schmid, 1992: 123), ki je pomen publicitete za teroriste enačila s kisikom in bila prepričana, da je terorizmu treba odvzeti kisik ter ga tako zadušiti. To sicer ne drži popolnoma, saj poleg množičnih medijev obstajajo še drugi načini komuniciranja teroristov z javnostjo, čeravno je res, da je komuniciranje najlažje in najbolj učinkovito ravno prek množičnih medijev.

---

⁹ Tan (1988), Brosius in Weimann (1991).

Za doseg svojih ciljev teroristi uporabljajo različne **PSIHOLOŠKE STRATEGIJE**. Gerrits (1992: 35–43) jih deli na šest kategorij:

1. Prikaz moči terorističnega gibanja in prikaz ranljivosti in nemoči vlade

Ta psihološka strategija je izjemnega pomena za terorizem. Uporniški teroristi kažejo svojo moč predvsem prek dejanj, ki osramotijo njihove močnejše nasprotnike, kar dosežejo na različne načine: vlado postavijo v položaj, da v očeh javnosti izgubi kredibilnost, predstavijo realno možnost (oboroženega) upora in dokažejo, da so tisti, ki imajo moč, bolj ranljivi, kot se je zdelo. Tovrstni prikazi moči so odvisni od publicitete, saj prek množičnih medijev teroristi posredujejo ta sporočila javnosti in dosežejo psihološki učinek.

2. Prisila vlade k represivnim ukrepom, ki vodijo v nezaupanje javnosti vladi

Vladna represija je za teroriste pomembna zaradi več razlogov. Kot prvo, je lahko vzrok, zaradi katerega se posamezniki odločijo za oboroženo teroristično delovanje in aktivni upor. Kot drugo, je le malo drugih skupin, ki bi se z represijo spopadale na podoben način kot teroristi, saj hočejo vlade na vsak način zadušiti upor. In kot tretje, se prek represije tudi javnosti pokaže najtemnejša stran nasprotnikov teroristov. Ti lahko prek reakcij javnosti na vladno represijo ugotovijo, kakšno podporo ima njihovo gibanje med ljudmi, lahko pa celo spodbudi posameznike, da se pridružijo terorističnemu gibanju.

3. Demoraliziranje nasprotnikov in dvigovanje morale teroristične skupine in njenih pristašev

Z nasilnimi dejanji teroristične skupine dosežejo dvojni učinek. Znižujejo moralo nasprotnika in dvigujejo lastno samozavest. Tudi tukaj je nujna publiciteta, saj le tako teroristi dosežejo učinek tudi pri tistih, ki niso neposredno vpleteni.

4. Pridobivanje širše javne naklonjenosti

Določena stopnja javne naklonjenosti je nujna za teroristične skupine. Poleg vpliva, ki ga lahko ima javno mnenje na oblast, podpora javnosti daje teroristični skupini občutek legitimnosti. Toda teroristična dejanja imajo lahko tudi negativen vpliv na naklonjenost javnosti, do katerega pride v primerih, ko ima teroristično dejanje veliko nedolžnih žrtev. Zato se veliko terorističnih skupin zaradi negativne publicitete trudi zmanjšati to število, čeprav so žrtve nujen del njihovega boja.

5. Povzročanje radikalizacije javnosti in polariziranje politične situacije z namenom ustvarjanja strahu in kaosa

Situacije, ki vključujejo veliko negotovosti in strahu, so ugodne za strateške cilje teroristov. Poleg tega, da prikažejo pomanjkanje sposobnosti oblasti, da nadzoruje situacijo, lahko kaos spodbudi družbene ali etnične konflikte, ki postavijo različne skupine na različne pole, in doseže od političnih militantnih kril, da tudi sama uporabijo nasilje.

6. Poudarjanje junaštva ali nujnosti uporabe nasilja

Terorizem implicira uporabo nasilja, ki samo po sebi ni psihološka strategija. Pomemben je predvsem odnos do nasilja in kakšno vlogo mu pripisujejo teroristi. Ali nanj gledajo kot na grdo, čeravno nujno orodje, ki je žal edini način, s katerim lahko spremenijo status quo, ali pa predstavljajo nasilje kot plemenito, polno lepote in junaštva. Mogoče pa ga vidijo kot cilj sam po sebi. Kako veliko vlogo pri uporabi nasilja igrajo osebni motivi? Če teroristi nasilje vidijo kot junaško, nam to ne pove veliko samo o prepričanjih udeležencev, pač pa lahko služi strategijam, kot so pridobivanje ljudi za oboroženi boj ali pridobivanje podpore javnosti.

Glede na velik pomen publicitete za doseganje teh psiholoških ciljev, teroristi uporabljajo različne **TAKTIKE PRIDOBIVANJA PUBLICITETE**. Gerrits (1992: 45–59) jih navaja sedem in jih povezuje z vsako od psiholoških strategij, s katerimi teroristi delujejo k uresničitvi svojih ciljev:

1. Načrtovanje terorističnih akcij glede na njihovo novičarsko vrednost

Teroristi potrebujejo pozornost medijev, zato si izbirajo akcije, ki imajo večji medijski potencial. Obstajajo vsaj trije načini, kako povečati novičarsko vrednost teroristične akcije. Najbolj očiten način je stopnja nasilja in s tem povezano število žrtev. Glede žrtev se novičarska vrednost poveča tudi z izborom žrtev (otroci, slavne osebe, politično pomembne osebe). Drugi način je uporaba simbolike. Če je teroristična akcija izpeljana v času (državni prazniki, obletnice pomembnih dogodkov) ali na kraju (npr. napad na WTC sredi New Yorka), ki ima poseben pomen za teroristično gibanje ali za napadeno državo, je novičarska vrednost dogodka večja. Napad na WTC je po mojem mnenju nosil celo dvojno simboliko, saj je prodril v srce Združenih držav in dokazal njihovo ranljivost, poleg tega pa je z izborom tarče poudaril svoj namen, boj proti ameriškem imperializmu in kapitalizmu. Nenazadnje lahko teroristi dosežejo večjo novičarsko vrednost tudi, če je njihova akcija izvedena na spektakularen ali poseben način, na primer, če ne ugrabijo le enega letala, ampak več letal istočasno (primer so tudi tukaj lahko dogodki 11. septembra).

2. Ukvarjanje s propagandnimi aktivnostmi in novačenjem novih članov

Veliko izjav teroristov kaže na to, da izkoriščajo pozornost medijev, ki jo pritegnejo nasilna dejanja. Poleg množičnih medijev uporabljajo še druge medije, kot so srečanja, govori, plakati, pamfleti, radijske oddaje in politična literatura, kar vse deluje v smeri pridobivanja pozornosti javnosti. Večje teroristične organizacije imajo tudi posebne propagandne oddelke in predstavnike za odnose z javnostmi.

3. Izbiranje najugodnejšega časa in kraja za aktivnosti skupine, za pridobitev čim večje publicitete

Iz intervjujev s teroristi je moč razbrati strinjanje, da imajo manj nasilni dogodki, z manj žrtvami, ki jim prisostvuje večje število ljudi, večji uspeh in vpliv, kot bolj nasilni dogodki, ki jim prisostvuje manj ljudi. Tako teroristi raje izberejo čas, ko so mediji že prisotni na nekem kraju, ki je prizorišče pomembnega dogodka. Teroristi izkoristijo že obstoječ medijski dogodek, da lažje pritegnejo pozornost (primer: palestinski teroristični napad na olimpijskih igrah v Münchenu leta 1972). Drugi način pridobivanja pozornosti je, ko teroristične skupine izvedejo napade na, za njihov boj, popolnoma nevtralnem ozemlju (primer: napad IRE na britanske vojake leta 1988 v Limburgu, izven ozemlja Irske in Velike Britanije). Teroristične skupine si pogosto pazljivo izberejo tudi čas za napad, tako da mediji o napadu poročajo v najbolj gledanih terminih. Rdeče brigade v Italiji so svoje napade izpeljevale ob sredah in sobotah, saj je bilo znano, da se časniki bolje prodajajo ob četrtkih in nedeljah. Razlog za izbor določenega časa napada je lahko napad kot reakcija na politične dogodke, akcije ali izjave soudeleženih v konfliktu ali napad kot preusmerjanje pozornosti medijev z zadev, ki niso ugodne za teroristično organizacijo.

4. Podajanje izjav

Teroristična dejanja zahtevajo razlago, ki vsaj poskuša pripisati pomen nerazložljivemu nasilju. Izjave teroristom omogočajo predstavitev dobro premišljenih zgodb brez vmešavanja novinarjev. Glede na to, da bi si javnost lahko napačno razlagala simbolni pomen dejanja, so izjave teroristov nujne. Pomen izjav, ki jih izdajo teroristi sami, je tako očiten: seznanjanje ljudi z idejami in nameni teroristične skupine in obrazložitev nasilnih dejanj. Nekatero izjave teroristi objavijo pred terorističnimi dejanji in naj bi bile mišljene kot opozorila. Izjave objavijo na različne načine. Lahko jih natisnejo in razširjajo člani gibanja sami, organizirajo tiskovne konference, imajo javne govore, objavljajo v časopisih, ki so jim naklonjeni ali jih predvajajo prek ilegalnih radijskih postaj. Lahko pripravijo izjave posebej za objavo v medijih, kar pomeni, da so

ustrezne dolžine, da jih mediji lahko v celoti objavijo. Tretji način podajanja izjav je, da medije prisilijo v objavo prek grožnje z nasiljem.

5. Ohranjanje stikov s tiskom in dajanje intervjujev

Intervjuji so zelo ugodni za teroriste, saj zmanjšajo distanco med njimi in javnostjo. Intervjuji v živo imajo še dodatno prednost, saj nudijo teroristom idealno priložnost, da podajo necenzurirane politične izjave. Teroristi imajo tudi možnost, da skličejo novinarsko konferenco.

6. Prevzemanje odgovornosti za teroristične akcije

Najbolj neposreden način pridobivanja medijske pozornosti je verjetno prevzemanje odgovornosti za teroristični napad, kar medijem sporočijo pisno ali prek telefona. V teh priznanjih ponavadi povejo namen napada in poudarijo, da so na napad opozarjali že pred dogodkom. Več je tudi primerov, ko odgovornost za isti teroristični napad prevzame več skupin. Tako si pridobijo publiciteto brez naporov organiziranja napada.

7. Podajanje sporočil prek pomena ali simbolizma, ki ga ima tarča terorističnega delovanja

Simbolika pri terorističnem napadu posreduje določeno sporočilo. Tako lahko izbor določene osebe ali kraja veliko pove o ciljih terorističnega gibanja. Najboljša žrtev je tako tista, ki pooseblja vrednote in upanje nasprotni strani v konfliktu. Duhovni vodje, pomembne politične in gospodarske osebe, celo uspešni športniki so lahko tarče, prek katerih teroristi najbolj uspešno pošljejo svoje sporočilo ustrahovanja tistim, ki te osebe dojemajo kot svoje predstavnike. Simbolični pomen se lahko navezuje na več stvari: simbolizem v dogodku samem, simbolika kraja, časa ali datuma, lahko je simboličen tudi način izvedbe dejanja, na primer izbor določenega števila žrtev, simbolika je lahko tudi v samem imenu teroristične skupine. Pomembno je tudi vprašanje motivacije za napad; ali je motivacija za izbor določene tarče maščevanje, kazen, ki naj bi posvarila tudi ostale, ki so zaradi istih značilnosti nasprotniki terorističnega gibanja, ali teroristična skupina gleda na tarčo v vojaškem smislu, kot na dobljeno bitko na poti h končni zmagi, ali pa je pomen tarče simboličen in na ta način teroristi sporočajo svoje osnovno politično prepričanje. V realnosti so vse te motivacije mnogokrat prepletene.

Teroristi si tako z vsemi sredstvi hočejo pridobiti publiciteto. Izbirajo racionalne načine, ki jih podrobno pretehtajo in nato izberejo najbolj primerno strategijo. Večina teroristov sicer nima publicitete za končni cilj, pač pa jo uporabljajo instrumentalno, za doseganje končnega cilja določenega terorističnega gibanja (Gerrits, 1992: 32).

Teroristične skupine izkoriščajo medije in publiciteto na zelo prefinjene in premišljene načine. Ena glavnih ovir medijev je pomanjkanje časa, ko morajo poročati o terorističnem dogodku, o katerem morajo obvestiti javnost. Ravno časovni pritisk jim otežuje tehtnejši razmislek kako poročati o dogodku, da ne bi teroristom s publiciteto pomagali doseči zgoraj omenjenih psiholoških učinkov. Toda to ne more biti izgovor, kot bo podrobneje prikazano v nadaljevanju tega diplomskega dela. Vloga medijev za teroriste in njihove cilje je velika, niso pa izključni vir publicitete (spomnimo se na zgoraj omenjene pamflete, govore, srečanja, plakate ...). Zato ne moremo trditi, da bi popolno prenehanje poročanja o terorističnih napadih vplivalo na upad terorizma samega (Gerrits, 1992: 29–60).

Kako uspešni so pravzaprav teroristi pri doseganju svojih ciljev prek medijev? Paletz in Boiney (1992: 9) navajata avtorje, kot na primer Dowlinga, ki menijo, da teroristi pri tem niso uspešni zaradi prevelike razdalje med njihovimi dejanji in javnostjo. Teroristična dejanja, ki so vedno znova prikazana v medijih, postanejo »zabava« in ne uspejo priklicati terorja. Teroristom uspe le takrat, ko uspejo prisiliti oblasti v ukrepe, ki so v nasprotju z voljo ljudstva. Kot nasproten pogled navajata Gerbnerja, Grossa, Signoriellija, Morgana in Jackson-Becka, ki pravijo, da prikazovanje nasilnih dejanj povečuje skupinski strah, kar ljudi pripelje do tega, da so pripravljene zanemariti določene pravice, ki jih imajo kot ljudje in državljani, v zameno za občutek varnosti. To vodi v okrepitev obstoječega režima in vrednot, saj ljudje zaradi strahu ne nasprotujejo represivnim reakcijam oblasti. Strinjam se s slednjo skupino avtorjev, saj imamo očiten primer krepitve obstoječega stanja v zameno za občutek varnosti v Združenih državah Amerike po 11. septembru 2001. Vlada prek medijev z vedno novimi razglasitvami nevarnosti povečuje strah državljanov, ki se ne sprašujejo o vdorih v zasebnost, o upravičenosti »vojne proti terorizmu« in strogih varnostnih ukrepih. Pomen in vpliv državnih interesov na poročanje o terorističnih napadih bo obravnavan v nadaljevanju diplomskega dela.

3.1.1.2 ŠKODLJIVI VPLIVI NOVINARSKEGA POROČANJA NA TERORIZEM

Odnos med teroristi in mediji ni tako preprost in nazoren, kot bi si nekateri radi predstavljali. Prevladujoča paradigma odnosa med teroristi in mediji, kot ga vidijo vladni krogi, konservativni novinarji in teoretiki, ki ostro nastopajo proti terorizmu, je, da kakršnokoli poročanje o terorizmu, predvsem tisto, ki jim omogoča izražanje njihovih pogledov (npr. intervjuji), daje terorističnim gibanjem legitimnost in krepi njihov položaj.

Temu široko sprejetemu prepričanju sledi zaključek, da bo, če mediji odklonijo poročanje o terorizmu, ta izginil. Teoretiki¹⁰, ki podpirajo ta pogled, menijo, da so mediji ravno tako odgovorni za terorizem kot teroristi sami, saj s tem, ko dopuščajo možnost legitimnosti nasilnih dejanj in poskušajo razumeti njihove vzgibe, spodbujajo nadaljnja teroristična dejanja. Negativen učinek tega prepričanja je posledična samocenzura novinarjev in teoretikov, ki se ukvarjajo s političnim nasiljem in terorističnimi organizacijami. Samocenzura pa ima nadaljnje posledice, saj zaradi nje pride do zanemarjanja raziskav odnosa mediji-teroristi, ki bi bile empirično utemeljene na perspektivah in pogledih teroristov, kar vodi v pretirano in neutemeljeno povečevanje koristnih medijskih vplivov na terorizem. Obstajajo tudi nekateri zagovorniki nasprotnega pogleda (Hewitt, Paletz, Fozzard, Ayanian, Schlesinger, Schmid), ki trdijo, da ima medijsko poročanje o terorizmu omejen in večinoma negativen vpliv na poglede javnosti na terorizem (Irvin, 1992: 62–67). Te trditve utemeljujejo predvsem z vključevanjem teroristične perspektive.

Cynthia L. Irvin (1992: 68) je v svoji raziskavi prek intervjujev s teroristi (IRA, Sinn Fein, ETA, Herri Batasuna in PLO), prek njihovih izjav in dokumentacij obravnavala dve vprašanji: 1. Ali teroristi vedno dojemajo medijsko pozornost kot zmago, ali pa se zavedajo, da jih lahko medijsko poročanje ovira pri doseganju ciljev? 2. Katere cilje, ki izhajajo iz izkoriščanja medijev, teroristi vidijo kot najbolj pomembne in ali se ti cilji spreminjajo v toku razvoja terorističnega gibanja? Izkazalo se je, da teroristi dojemajo medije kot sovražno razpoložene komentatorje njihovega boja in jih vidijo kot integralni element kapitalistične hegemonije, saj skupaj z oblastjo spletkarijo v smeri zanikanja alternativnih političnih pogledov, predvsem radikalnih in socialističnih. Tako medijev ne vidijo kot orodja, s katerim bi lahko napadali obstoječo ureditev, pač pa jih vidijo kot sokrivce vzdrževanja političnega statusa quo in kapitalističnega izkoriščanja množic. Irvinova navaja citat Richarda McAuleya, vodje publicističnega oddelka Sinn Feina za severno Irsko:

V različnih družbah so pretanjene razlike v vlogi množičnih medijev. Vendar v osnovi ostanejo zagovorniki statusa quo, o katerem občasno podvomijo, vendar se mu nikoli ne zoperstavijo ... Naša izkušnja z mediji na Irskem je, da so mediji varuhi britanskih interesov in vrednot. Ogromno je dokazov, ki pričajo o direktni in indirektni cenzuri, ki zagotavlja, da podobe konflikta odsevajo politično analizo države (1992: 69).

---

¹⁰ Schlesinger, Murdock, Elliott (1983).

Državna propagandna ofenziva uveljavljenih medijev se večini teroristov zdi velik problem, proti kateremu se morajo boriti z velikimi vlaganji v lastno propagando, pri čemer jih še dodatno ovira cenzura, problem, ki bo skupaj z državno propagando obravnavan v nadaljevanju diplomskega dela. Medtem ko je veliko pozornosti posvečene načinu, na katerega teroristi uporabljajo medije, da bi prestrašili ljudi, je veliko manj poudarka posvečenega negativnim vplivom, ki jih mediji povzročijo tistemu delu javnosti, ki v osnovi podpira boj teroristov. Mediji imajo namreč velik potencial za demoraliziranje teroristične podpirne baze in vzbujanje dvoma o političnih dimenzijah terorističnega gibanja. Irvinova (1992: 69) citira Gerryja Adamsa, predsednika Sinn Feina: »Propaganda, v povezavi s cenzuro našega gibanja, je ključni element v neposrednem napadu na nas in tiste, ki nas podpirajo. Znova in znova in znova nam govorijo, da ne moremo zmagati ... cilj te neizprosne nemorete-zmagati bedarije je jasen. Ni usmerjen le na prostovoljce IRE, usmerjen je na nas. Na republikansko bazo.«

Pomemben, a prevečkrat spregledan vidik odnosa med teroristi in mediji je njegova dinamična narava. Intervjuji s teroristi kažejo, da teroristična gibanja na različnih stopnjah razvoja različno dojemajo vlogo medijev in priznavajo, da jim mediji velikokrat povzročijo nemalo škode. S sovražnim poročanjem in izključitvijo političnih ciljev terorističnih gibanj zatirajo politično debato in uničujejo moralo pristašev. Omejujejo se na poročanje o terorističnih napadih in njihovih posledicah ter o njih poročajo brez potrebnega ozadja. Dejstvo je, da nasilna dejanja pritegnejo pozornost medijev, toda kakšen pomen ima to za teroristične organizacije, je odvisno od njihove stopnje razvoja. Prav tako je od stopnje razvoja odvisno tudi, katere taktike pridobivanja publicitete uporabijo teroristi in kakšne publicitete si pravzaprav želijo (Irvin, 1992: 75, 76). Irvinova (1992: 76) navaja Larsonovo delitev razvoja socialnih gibanj na štiri glavne razvojne stopnje:

1. ustvarjanje zunanjih in notranjih identitet,
2. vzpostavitev legitimnosti in potrebnih sredstev za preživetje,
3. institucionalizacija prek doseganja sodelovanja in razvoja enotnosti med pristaši,
4. prodor v družbo (občutek sprejetosti).

Navaja tudi Schmidovo delitev šestih možnih ciljnih občinstev, ki jih poskušajo doseči teroristična gibanja (1992: 77):

1. svetovno mnenje,
2. nacionalna večina, ki nasprotuje ciljem teroristov,

3. nacionalna manjšina ali družbeni razred, v imenu katerega naj bi se teroristi borili,
4. nacionalna vlada, ki je neposredni nasprotnik teroristov,
5. s teroristi tekmujoča politična gibanja, teroristična in ne-teroristična,
6. teroristi in njihovi neposredni pristaši.

Irvinova je prek ogrodja, v katerem se prepletajo Larsonove razvojne stopnje in Schmidove kategorije ciljnih občinstev, bolj natančno opredelila dinamično naravo odnosa mediji-teroristi. V zgodnjih fazah razvoja, ko se gibanja borijo za prepoznavnost, poskušajo pritegniti pozornost nase in si zagotoviti verodostojnost in legitimnost; kot politična sila, nasprotna državni vladi, to najlažje storijo prek nasilnih dejanj, ki jim zagotovijo medijsko poročanje. Na tej točki razvoja jim je pomembno predvsem, da se njihovo ime in namen izpostavi v javnem političnem programu. Če se nasilna dejanja nadaljujejo v kasnejših razvojnih stopnjah, ima to pogosto negativne učinke na sodelovanje v političnih krilih uporniških organizacij in na nadaljnji prodor organizacije v družbo.

Na kasnejših razvojnih stopnjah se uporniške organizacije trudijo v smeri doseganja svojih političnih ciljev in teroristična dejanja pomenijo preusmerjanje pozornosti s političnih prizadevanj. Ko uporniki politično napredujejo v svojem boju, se srečujejo s problemom pridobivanja pozornosti od javnosti, ki jim je ne more ali ne želi dati, ali pa je preveč prestrašena, da bi poslušala. Na tej stopnji razvoja teroristične organizacije se obseg oboroženih akcij omeji na tarče, pomembne za oblast in za vojaške interese upornikov. Bolj kot čim večja izpostavljenost postane teroristom pomembno, da njihove akcije sprožijo dovolj pritiska, da pripeljejo nasprotnike za pogajalsko mizo. Tukaj pride do bistvenega problema, saj se uporniške organizacije soočijo z dilemo, ki jim jo nalagajo mediji sami: edini način, da pridejo do medijske pozornosti, je prek nasilnih dejanj, vendar pa to sploh ne pomaga pri doseganju nenasilnih političnih ciljev, ker jih mediji popolnoma prezrejo. To neodgovorno ravnanje medijev bi lahko bilo uravnoteženo z vključitvijo političnih, nenasilnih strategij upornikov v svoje prispevke. Ko mediji prezrejo pozitivne poteze teroristov v politični sferi, jih lahko spodbudijo k nadaljnjim nasilnim dejanjem, za katera vedo, da jim zagotavljajo želeno pozornost (Irvin, 1992: 77–82). Ali je celo negativna publiciteta boljše kot popolna prezrtost? Če upoštevamo zgoraj navedene psihološke strategije, ki naj bi pripomogle h končnim ciljem teroristov, jih kljub negativni publiciteti dosežejo kar nekaj.

4. NOVINARSKA ETIKA IN TERORIZEM

Poročanje o terorizmu je področje velikih konfliktov interesov in velike odgovornosti, ki izhaja iz kompleksnih povezav med teroristi, oblastjo, žrtvami, javnostjo in mediji samimi ter moči medijev, da konstruirajo realnost, kjer lahko prevladujejo ti ali oni pogledi ter takšni in drugačni poudarki. Odgovorno posredovanje informacij namesto senzacionalizma in nekritičnega obravnavanja postopkov oblasti zahteva etično naravnane novinarje, ki se sprašujejo o motivih za izbiro določenega načina poročanja in tehtanjem posledic, ki jih utegne imeti to poročanje za vse vpletene strani. Preden pa začnem obravnavo novinarske etike v povezavi s terorizmom, je nujno opredeliti pojem kakovostnega novinarstva.

4.1 KAKOVOSTNO NOVINARSTVO

Koširjeva (2003: 61) povzema funkcije novinarstva, kot jih opredeljujejo nekateri mednarodni in slovenski dokumenti: tisk in druga množična občila opravljajo bistveno funkcijo v splošnem interesu javnosti (Deklaracija o množičnih občilih in človekovih pravicah Posvetovalne skupščine Sveta Evrope, 1970), poleg pravno določenih pravic in dolžnosti imajo mediji moralno odgovornost do državljanov in družbe; obveščanje in sporočanje sta nalogi novinarstva, ki imata odločilen pomen v razvoju posameznika in družbe in sta nepogrešljivi v demokratičnem življenju, saj mora biti za popoln razvoj demokracije zagotovljena soudeležba ljudi v javnih zadevah (Resolucija parlamentarne skupščine Sveta Evrope o etičnih načelih novinarstva, 1993), odgovornost časnikarjev do javnosti ima prednost pred vsako drugo odgovornostjo (Münchenska deklaracija o dolžnostih in pravicah novinarjev, 1971). Kodeks slovenskih novinarjev iz leta 2002 pa pravi:

Prvo vodilo dela novinarjev je pravica javnosti do čim boljše informiranosti. Obveščenost javnosti je temelj delovanja sodobnih družb in je pogoj za delovanje demokratičnega sistema. Da bi zagotovili pravico javnosti do obveščenosti, morajo novinarji vedno braniti načela svobode zbiranja in objavljanja informacij in pravico do izražanja mnenj. Novinarji so dolžni predstavljati celovito sliko dogodkov in svoje delo, ob spoštovanju pravic drugih, opravljati natančno in vestno. Takšno delo je temelj verodostojnosti novinarjev. Kodeks velja za besedilo, fotografijo, sliko in zvok.

Žal je za današnji čas značilno, da ima pred kakovostjo pogosto prednost število prodanih izvodov časopisa ali število poslušalcev in gledalcev. »Kljub temu pa si mora

novinarstvo, ki se zaveda kakovosti in svojega poslanstva v družbi, prizadevati, da ga tržni interes pri dvigu lastne kakovosti ne omejuje preveč» (Erjavec, 1999: 11). Vendar se ne moremo izogniti dejstvu, da je komercialni pristop nadomestil »utopičen pogled na novinarstvo, ki naj bi imel vlogo četrtega stanu« (Poler Kovačič, 2003: 12). Ta prehod je povezan tudi z zatonom kakovostnega novinarstva, saj je vse več novinarskih prispevkov senzacionalistično naravnanih. Preiskovalno novinarstvo se redko pojavlja, ker so stroški, povezani z dolgotrajnimi preiskovanji ozadij, preveliki. Kakovostno novinarsko delo je povezano z raziskovanjem vseh relevantnih plati zgodbe, saj si občinstvo lažje ustvari celostno sliko dogodka prek uravnoveženega novinarskega prispevka, ki vključuje poglede različnih akterjev.

Profesionalizacija novinarstva prispeva k večji novinarski kakovosti, predvsem zaradi zahtev po ustreznem izobraževanju in etičnih normah. Predpogoj za kakovostno novinarstvo je etična naravnost novinarjev. Toda ni vse odvisno le od sposobnosti in etičnosti novinarjev. Kot piše Manca Košir (2003: 48):

Dober novinar subjektivnih ovir za korektno, točno in etično sporočanje najbrž nima, zagotovo pa marsikako objektivno. Od uredniške politike, ki ji je pogosto malo mar za kakovostno novinarstvo, do vzdignjenega lastniškega palca, ki opozarja na, denimo, upadanje oglasnih sporočil in terja zabavnejše vsebine, da bi občinstvo bolj posegalo po občilu in bodo zato oglaševalci raje oglašali. Ena glavnih ovir za razmah kvalitetnega novinarstva je slaba ali nikakršna stimulacija takega dela, pa tudi dejstvo, da na Slovenskem nimamo nikakršne splošne medijske politike.

4.2 OSNOVE NOVINARSKE ETIKE

»[N]ovinarjevo moralno presojanje potrebuje teoretsko etično utemeljitev« (Poler, 1997: 17). Novinarska konstrukcija podob družbene realnosti daje novinarjem veliko moč, vendar jim nalaga tudi veliko odgovornost. Osebna etična naravnost novinarja je pomembna, a ni dovolj. Profesionalizacija novinarstva zahteva poznavanje etične teorije, ki novinarju daje ogrodje za etično presojanje. Polerjeva prek Kantove filozofije opredeli temelj novinarske etike, ki je v spoštovanju moralnega zakona, v spoštovanju dostojanstva človekove osebe, ki jo moramo obravnavati kot cilj in ne kot sredstvo. »Ravnati svobodno in hkrati odgovorno pomeni utemeljevati svoje odločitve in ravnanja na spoštovanju dostojanstva

človekove osebe. Pogoj odgovornega ravnanja je svoboda, pogoj svobode pa odgovornost« (Poler Kovačič, 2002: 97).

4.2.1 NOVINARJEVA ODGOVORNOST

Poročanje mnogih ameriških novinarjev je po dogodkih 11. septembra 2001 pokazalo, kako hitro etika klone pod čustveno vpletenostjo. Ni več uravnoveženega poročanja, ni preverjanja informacij, komentarji so prikazani kot informacije, novinarski jezik potencira zločinsko naravo terorističnih dogodkov in razpihuje konflikte. Pri poročanju o terorističnih napadih je zamegljeno celo, komu je novinar pravzaprav odgovoren: javnosti, ki mora biti obveščena o dogodkih, da se lahko izogne nevarnim predelom; žrtvam napada, talcem in drugim, katerih življenja so neposredno ogrožena; svoji nadzorni funkciji nad postopki oblasti; reševanju problema terorizma, s tem, da teroristom zagotovijo dovolj poročanja, da zadostijo njihovim potrebam po publiciteti in zmanjšajo njihovo potrebo po več nasilja; ali naj novinarji morda sprejmejo svojo vlogo v teatru terorizma in posredujejo teroristom in posledično javnosti napačne informacije v želji po čim boljšem izidu terorističnega dejanja? Umetnost odgovornega presojanja je iskanje ravnotežja med *potrebo* javnosti, da zve, in veliko manj pomembno *željo* javnosti, da zve, in nadalje, med željo teroristov, da ustrahujejo ljudi, in med pravico talcev in drugih žrtev, da preživijo (Paletz, Tawney, 1992: 128, 129).

Poler Kovačičeva piše (2004: 83), da številni teoretiki menijo, da norma objektivnosti škoduje odgovornemu novinarstvu, saj obstaja nevarnost, da jo novinarji izkoristijo za (re)produciranje pristranskosti v korist uradnih virov. Tovrstna pristranskost pa je nevarna predvsem v povezavi z državno propagando in interesi oblasti, kar bom podrobneje obravnavala v nadaljevanju diplomskega dela. Novinarjeva odgovornost izhaja iz njegove etične drže in mu lahko pomaga, ko se trudi doseči normo objektivnosti in ostale norme, ki so predpogoj za kakovostno novinarstvo. Vendar odgovornost posebej izpostavljam ravno zaradi njene moralne razsežnosti, saj je odvisna od moralne naravnosti novinarja-posameznika. Poleg formalnih zapovedi mora novinar torej upoštevati tudi lastno vest.

4.3 PROBLEMATIKA POROČANJA O TERORISTIČNIH NAPADIH

Izpostavljam dva glavna problema novinarskega poročanja o terorističnih napadih:

1. Pričakovanje poročanja lahko postane vzrok za nasilna dejanja. Uredniki naj bi v idealni situaciji znali ločevati med resničnimi dogodki, ki bi se zgodili neodvisno od obstoja medijev, in dogodki, ki so bili ustvarjeni zato, da bi mediji o njih poročali in so prilagojeni vrednostnemu sistemu medijev. Če gre pri teh psevdo-dogodkih za nasilna dejanja, bi mediji morali dobro premisliti, kako poročati, da ne bi pripomogli k doseganju ciljev tistih, ki prelivajo kri. Le izkušnje in znanje lahko pomagajo uredniku ločevati med nasilnimi dogodki, katerih glavni cilj ni publiciteta, in tistimi, ki z nasiljem poskušajo načrtno vplivati na medije in javnost. Četudi se morda ne bi mogli povsem odpovedati poročanju o slednjih, bi jim lahko vsaj pripisovali manj pomembnosti.
2. Sporna je tudi količina medijske pozornosti, ki so je deležni teroristični dogodki v primerjavi z drugimi medijsko zanimivimi dogodki. S tem, ko uredniki izpostavljajo teroristične dogodke, zastavijo javno agendo tako, da zmanjšajo vrednost enako družbeno pomembnih dogodkov. Analize vsebine (Crelinsten, 1990) kažejo, da prisotnost terorizma v medijih ne ustreza realni sliki narave in obsežnosti terorizma v resničnem svetu. To ima dva učinka: 1. večja družbeni strah pred terorističnim nasiljem in 2. lahko pride do učinka nalezljivosti in povečanja števila podobnih incidentov, ki ga je sicer težko realno oceniti, vendar ga je nujno upoštevati (Schmid, 1992: 130).

Hewitt (1992: 200) izpostavlja še dva dodatna problema:

- I. Obstaja možnost, da prikazovanje političnega nasilja vodi v še več političnega nasilja. Če hočejo teroristi uspešno nadaljevanje svoje kampanje, morajo pripadniki verjeti v končno zmago. To prepričanje se lahko vzdržuje le z neprekinjenim nizom terorističnih dejanj.
- II. Poročanje o nasilju, ki ga je povzročila ena od vpletenih strani, lahko po strategiji *oko za oko* vodi v maščevalni nasilni odgovor druge strani.

Mediji opravljajo funkcijo prednostnega tematiziranja¹¹. Veliko teoretikov tako izraža zaskrbljenost, da pretirano medijsko poudarjanje nevarnosti terorizma vpliva na večanje strahu javnosti. Hewitt (1992: 196) navaja Merarija in Friedlanda (1985), ki trdita, da količina prostora v tisku in količina časa predvajanja, ki sta posvečeni terorizmu in terorističnim incidentom, postavljajta terorizem kot vedno prisotno grožnjo v zavesti ljudi. Tehnične zmogljivosti medijev, ki jim omogočajo, da prenašajo informacije v realnem času, z besedami, zvoki in slikami, prisilijo milijone ljudi, da posredno izkusijo grozote terorizma. Tako postane javna zaskrbljenost veliko večja, kot bi bilo pričakovati glede na realistične ocene grožnje, ki jo predstavlja terorizem. S poudarjanjem terorističnega nasilja namesto vzrokov zanj pa mediji določijo tudi način, kako javnost dojema terorizem. Seveda so učinki na različne javnosti različni, odvisni pa so tudi od poučenosti javnosti o teroristični skupini. Tako imajo mediji manjši vpliv na mnenje javnosti v okoljih, kjer delujejo domače teroristične skupine, saj imajo ljudje dokaj izdelana mnenja, ki izhajajo iz lastnih izkušenj. Vloga medijev je večja tam, kjer ima javnost relativno malo neposrednih izkušenj s terorizmom. Javno mnenje glede terorizma v teh družbah je neke vrste tabula rasa in mediji nanj zlahka vplivajo s svojimi konstrukcijami realnosti (Hewitt, 1992: 196–203).

Novinar se mora potruditi, da ima dovolj znanja o ozadju dogodkov, da posreduje preverjene in pojasnjene informacije (Seib, 2002: 3, 4). To znanje ne bi prispevalo le k uravnoteženosti prispevka, pač pa bi tudi odvzelo nekaj skrivnostnosti, ki obdaja terorizem. Strah se namreč hrani z neznanim (Cooper, 2001: 888).

4.3.1 UPOVEDOVANJE TERORIZMA

Ameriška vlada v vojni proti terorizmu uporablja strategijo organizirane negotovosti, ki izhaja iz neopredeljenosti sovražnika. Čeprav novinarski prispevki včasih vključujejo konkretne reference (Bin Laden, Al Qaeda, Talibani), ima lahko neopredeljen in razpršen sovražnik nešteto oblik (Bratich, 2002: 159, 160). Neopredeljenost sovražnika in prostorska neomejenost vojne proti terorizmu dajeta vtis, da se vojna odvija v vsakdanjem življenju, kar koristi predvsem oblasti, ki lažje manipulira s prestrašenim narodom, ki se počuti ogroženega

---

¹¹ Prednostno tematiziranje (*agenda-setting*) je medijski učinek, ki določa teme in njihovo pomembnost v glavah ljudi. Obstaja torej ujemanje med zadevami, ki jih mediji izpostavijo kot bolj pomembne, in pomembnostjo, ki jo tem zadevam pripisujejo ljudje (Hewitt, 1992: 196). Problem, ki se izpostavlja pri prednostnem tematiziranju, je, da mediji postavljajo prednostni red občinstvu, vendar pa predhodno prednostni red medijem »postavljajo oglaševalci, službe za odnose z javnostmi, vplivni viri informacij in drugi subjekti, ne pa novinarji na temelju svoje profesionalne kompetence in v skladu z novinarskimi cilji. Ti akterji določajo, kaj bo predmet medijske obravnave in javne razprave« (Poler Kovačič, 2004: 28).

celo pri vsakdanjih opravkih. Ko novinarji poudarjajo strahote še enega terorističnega napada in uporabljajo nedefinirane fraze, kot so »orožja množičnega uničenja«, »os zla« ali »vojna proti terorizmu«, in svoje prispevke opremijo s pretresljivimi fotografijami žrtev ali prizadetih opazovalcev, zasejejo največ strahu med ljudi. Vse je skrivnostno in zlo, ljudje pa so nemočni pred neracionalnim, nepojasnjenim nasiljem blaznežev. Teroristi ustvarjajo strah, mediji pa ga potencirajo in razsejejo med ljudi. Že dolgo tega je postalo jasno, da je novinarska objektivnost mit. Mediji ne odslikavajo realnosti, pač pa jo ustvarjajo. Medijska konstrukcija realnosti je pravzaprav moč, ki jo imajo mediji, da obrnejo javno mnenje v to ali ono smer (Giroux, 2002: 9–13).

Mediji imajo moč podeliti ali odvzeti legitimnost teroristom že samo z izborom besed¹². Naslovi, ki so se pojavljali v ameriških časnikih neposredno po napadu 11. septembra, so kazali pomanjkanje novinarske distance. Ljudje so lahko v mastnem tisku brali naslove »Napad!«, »Zločin« ali »Podlost«, glavni urednik časnika San Francisco Examiner pa se je odločil na prvo stran natisniti naslov »Bastards«, kar bi se v slovenščino še najbolje prevedlo kot »Prasci«. Roy Peter Clark s Poynter inštituta za medijske študije je to odločitev obsodil kot skrajni korak v vojno retoriko. Izrazil je tudi zaskrbljenost, da takšno izražanje vodi v demonsko predstavljanje nasprotnika in, kar je še huje, vseh, ki so podobni ali se podobno oblačijo kot sovražnik (Zelizer, Allan, 2002: 7). Tako se v Ameriki pojavljajo razne skupine, ki napadajo arabske Američane. Legitimnost teh dejanj izvira iz dejstva, da je politični konflikt glede terorizma v popularnem in državno spodbujenem diskurzu zveden na konflikt civilizacij. To je diskurz posvetnega in verskega fundamentalizma, ki napaja neko vrsto patriotizma, ta pa zahteva ubogljivost namesto državljanskega udejstvovanja (Giroux, 2002: 13). To je tudi primer zanemarjanja novinarske etike, ki nalaga novinarjem odgovornost, in je etika dolžnosti. »Izvor dolžnosti je oseba. Spoštovanje dostojanstva tako svoje osebe kot tudi oseb vseh ostalih ljudi, ki so vključeni v množično komuniciranje, je novinarjeva dolžnost.« (Poler, 1997: 107).

---

¹² Če namesto besede »teroristi« uporabijo besedne zveze »borci za svobodo«, »pripadniki oboroženega odpora« ali »urbani gverilci« (Schmid, 1992: 120), lahko vplivajo na sliko, ki si jo ustvarijo ljudje, saj vsak izbor nosi različne konotacije. Dober primer medijske uporabe jezika za doseganje učinka pri javnosti so ameriški mediji po 11. septembru. »America strikes back«, v prevodu: »Amerika udari nazaj« je bila krilatica poročanja CNN-a. Z namenom povečevanja potlačenih čustev in potrebe jezne in žalujoče javnosti po maščevanju so mediji zaznamovali svoje poročanje o terorističnih napadih s pretiranim sovražnim govorom, patriotizmom in povračilnimi ukrepi. Jezik slepega maščevanja je odločno prevladal, pri čemer so mediji popolnoma prezrli svojo vlogo pri ohranjanju demokratičnih vrednot in pravične družbe, ki jim nalaga odgovornost racionalnega, s čustvi neobremenjenega pogleda, ki bi lahko preprečil nadaljnje ubijanje nedolžnih ljudi, ne glede na njihovo versko, kulturno ali državno pripadnost (Giroux, 2002: 10). Namesto tega raziskave komercialnega medijskega poročanja o rasnih in etničnih zadevah kažejo, da v Združenih državah prevladuje sistematična propaganda stereotipov v medijski konstrukciji realnosti (Gandy, Grossberg et al., Keever et al. v: Tehranian, 2002: 65).

Obstajajo velike razlike med načini poročanja o terorizmu v svetu, čeprav je možno izpostaviti nekaj skupnih vzorcev (Hewitt, 1992: 177, 178):

- Novinarsko poročanje o terorizmu je ponavadi zelo obsežno in posledice terorističnega nasilja so v strašnih podrobnostih predstavljene na televizijskih ekranih in časopisnih fotografijah – trupla, pogrebi, žalujoči svojci in fizično uničenje. Ta fenomen je nedvomno povezan z medijsko željo po dramatičnih vizualnih podobah. Negativni pogled na teroristično nasilje se v medijih dodatno stopnjuje v uvodnikih in intervjujih z družbenimi voditelji, ki obsojajo nasilje. Upravičevanje nasilja je redko in ga je moč najti le v časopisih, povezanih s terorističnimi skupinami.
- Težnja, da mediji prezrejo družbene vzroke za terorizem in njegove cilje, je prisotna predvsem v Združenih državah Amerike, v Kanadi in Veliki Britaniji, medtem ko drugod po svetu ni tako izrazita. Tam, kjer terorizem izvajajo avtohtone skupine, so njihovi politični cilji v medijih podrobno obravnavani. Stopnja medijske naklonjenosti tem skupinam je odvisna od politične situacije v posamezni družbi. Cilji nacionalističnih terorističnih skupin so deležni velike podpore etničnih skupnosti in etničnih medijev.
- Mediji ne predstavljajo vedno le uradne perspektive. Hewitt (1992: 177, 178) meni, da Paletz in drugi (1983) podajajo verjetno razlago, zakaj ameriški mediji poudarjajo vladno perspektivo. To naj bi držalo zato, ker oblasti ponavadi prispejo prve in nudijo podrobnosti dogodka ter svoje razlage in interpretacije dogodka. V drugih družbah ponavadi pomemben del medijev ostane skeptičen do vladnih pojasnitev in kritičen do vladnih politik.

Za slovenske medije problematika upovedovanja nasilja ni bistvenega pomena, saj v Sloveniji ni terorističnih skupin niti resne grožnje, da bi lahko postala tarča terorizma. Slovenski mediji tako večinoma poročajo o bolj izpostavljenih terorističnih dogodkih na tujem. Problematiko tega poročanja bom obravnavala v praktičnem delu diplomske naloge.

4.3.2 CENZURA, PROPAGANDA IN INTERESI OBLASTI

Množični mediji igrajo pomembno vlogo v kompleksnem komuniciranju, ki je značilno za terorizem. Teroristi, oblast, žrtve (talci) in njihovi svojci izkoriščajo medije, ki so posredniki v tej tri-stranski komunikaciji, pri čemer poskušajo tudi sami izkoristiti situacijo za lastne interese. Mediji se pogosto osredotočajo izključno na poročanje o posledicah terorizma in žrtvah, kar pomaga interesom oblasti, ki poskušajo teroriste enačiti z navadnimi kriminalci. Redukcija terorističnih funkcij na kriminal je dober način odvzemanja legitimnosti njihovim akcijam. Teroristi so predstavljeni kot ugrabitelji ali morilci, medtem ko je njihova politična angažiranost popolnoma izpuščena. Proces depolitizacije terorizma v medijih izhaja ravno iz načina obravnave – poudarjanje nasilja in trpljenja nedolžnih žrtev namesto pojasnjevanja političnih ciljev terorizma ali konteksta, ki je bil vzrok za začetek terorističnega delovanja. Vladni viri, ki jih mediji najpogosteje navajajo, uporabljajo jezik, zaznamovan z obtoževanjem, hujskaštvom in senzacionalizmom, nemalokrat pa se ob tem seveda pojavijo besede »kriminal, kriminalen, kriminallec« (Hewitt, 1992: 212, 216).¹³

Oblast kot neposredni nasprotnik teroristov ima torej jasno agendo, ki je depolitizacija terorističnega delovanja. Zato se oblasti trudijo nadzirati medije z namenom, da bi dosegli poročanje, ki bi ustrezalo njihovim interesom ali celo, da mediji sploh ne bi poročali o terorizmu. Gnezda, Matkovič in Mlakar (2002: 79, 80) navajajo, da so v času terorističnih napadov na Združene države Amerike slovenski mediji na raznih internetnih straneh ameriškim očitali, da so popustili pritisku omejene demokracije in omejenih pravic, ki ga je vzpostavila njihova vlada. Tako so v svojih poročilih izpuščali bistvene informacije, zavajali javnost o kontekstu napadov in tako vplivali na razumevanje javnosti. Njeno pozornost so usmerili v tiste dele dogodkov, ki jih je hotela izpostaviti vlada. Cenzura kot del boja proti terorizmu je enako škodljiva kot katerakoli cenzura, saj vedno vodi v izkrivljanje politične debate in zanikanje osnovnih človekovih in demokratičnih pravic. Na tem mestu bom izpostavila predvsem Združene države Amerike, saj je tam situacija glede poročanja o terorizmu najbolj problematična in zato obstaja tudi največ kritične literature na temo državne

---

¹³ Medijsko komuniciranje je lahko izredno učinkovito sredstvo za proizvajanje in potenciranje nacionalističnih napetosti, pri čemer ima veliko vlogo t. i. jezik sovraštva in delitve na 'mi' in 'oni' (Reljić, 1998: 19, 27, 52). V novinarskih prispevkih se v času napetosti in trenj pojavlja vedno več ideoloških konstrukcij, vse manj tujih virov, viri niso navedeni in prispevki so nepodpisani. Največ je uradnih virov ter sporočil vlade in državnih informativnih agencij (Reljić, 1998: 52). Reljić je v svoji raziskavi opredelil dva osnovna cilja nacionalistične propagande: 1. homogenizacija in mobiliziranje naroda za podporo ciljev režima, kar se doseže prek potenciranja nacionalne identitete, 2. zagotavljanje legitimnosti lastni politiki, ki pride prek delitve na dva popolnoma nasprotna pola, kar se kaže v značilnem diskurzu: 'mi' in 'drugi', ki reproducira etnično sovraštvo, vulgarni nacionalizem in sovraštvo do tujcev (Reljić, 1998: 53, 54).

propagande, cenzure in samocenzure v povezavi z mediji. Glede na to, da živimo v globalni vasi, se moramo zavedati problema kompleksnih vplivov na javnost, da bi lažje prepoznali in se soočili s situacijo, če bi se ta kdaj pojavila tudi pri nas.

Moramo se zavedati, da novice pripravljajo novinarji, ki so kot posamezniki nemočni proti kompleksnim globalnim komercialnim in političnim silam. Novinarji sami so pogosto ujeti med zahteve lastne vesti in zapovedi medijskih organizacij, v katerih so zaposleni. Dominacija političnih in komercialnih lastniških struktur medijev vsiljuje pritiske na novinarsko svobodo. Oba sistema, politični in komercialni, imata pristranske interese, ki se kažejo v dveh vrstah propagande. Medijske vsebine so tako velikokrat zaznamovane z vladno propagando ali propagando oglaševanja, ki medije sili, da zadovoljijo kar največji obseg občinstva, saj je to bistveno za večji dobiček (Tehrani, 2002: 75). Obe vrsti propagande pa delujeta k istemu cilju. Pozornost javnosti poskušata speljati na čim bolj nepomembne zadeve, da bi preprečila njeno vmešavanje v pomembne probleme.

Situacija je najbolj pereča v Združenih državah Amerike, kjer je na primer zunanja politika odmaknjena iz zavesti javnosti, dokler ne pride do krize. V začetnih fazah kriz javnost ponavadi podpira medijsko konstrukcijo realnosti, ki se zanaša predvsem na uradne vire vlade. Ko se kriza zaostri in pride do številnih ameriških žrtev, se javno mnenje razdeli in pride do resne javne debate. Toda dokler se to ne zgodi, je ameriška javnost prepuščena na milost in nemilost medijski konstrukciji realnosti, ki je nekritična do vladnih politik (Tehrani, 2002: 75).

Komuniciranje, moč in konflikt so tesno povezani, vendar se teoretska debata o medijskih vplivih deli na tri tabore: 1. zagovorniki teorije **močnih medijev**, ki trdijo, da imajo mediji dovolj veliko moč, da umetno proizvajajo konsenz (Chomsky, Herman), 2. zagovorniki teorije **nemočnih medijev**, ki menijo, da imajo mediji minimalen učinek (Klapper) in 3. **mediji, povezani z močjo**, ki naj bi imeli večplastne učinke (Tehrani). Zgodovinski dokazi pričajo v prid slednji teoriji, po kateri mediji nimajo neomejene moči niti niso popolnoma brez nje. Tehrani (2002: 75, 76) pravi, da igrajo mediji pomembno vlogo le takrat, ko so povezani z drugimi vodilnimi institucijami, kot so vladne, ekonomske, izobraževalne in civilnodružbene organizacije. Nevarnost oblikovanja takšnih povezav, predvsem tistih z vlado ali gospodarstvom, pa pogosto vodi v izgubo verodostojnosti medijev, saj njihove medijske

konstrukcije niso v skladu z eksistencialno in družbeno realnostjo (glej Miller, 2002: 153-156).¹⁴

Prej omenjeno vzbujanje patriotizma, sočutja do žrtev in kolektivnega strahu, ki jih s svojim upovedovanjem terorizma spodbujajo mediji, je le ena izmed vladnih propagandnih strategij. Vladi omogoča nemoteno militarizacijo vizualne kulture in javnega prostora. Principi demokracije popuščajo pod diskurzom maščevanja, državne varnosti in vojne. Politična realnost, ki izhaja iz te krize, kaže na omejene izbire, ki jih postavlja »domoljubna« desnica in jih propagirajo množični mediji. Ameriški državljani so tako prepričani, da se upravičeno odpovedujejo svojim državljanskim in osnovnim človekovim pravicam v imenu varnosti. Pri tem je presenetljivo, da v medijih ni referenc na stanje pred 11. septembrom, ko so bila vprašanja svobode in varnosti del širšega polja političnih, gospodarskih in družbenih interesov in ko se je bilo vse težje zanašati na vlado, da bo zaščitila javno dobro, obravnavala vse večje zasebne težave državljanov kot javne probleme in vzpostavila svobodo javnosti, ki bi lahko sodelovala pri oblikovanju javne politike. Ta vprašanja je nujno obravnavati v korelaciji z vzponom neoliberalizma, propadom socialne države, naraščajočo militarizacijo javnega življenja in zmanjševanjem vloge državljanstva na močno privatizirane rituale potrošništva. Znotraj diskurza neoliberalizma, ki postavlja večanje dobička kot bit demokracije in upravičuje nadzor peščice zasebnih interesov velikih korporacij nad čim večjim delom družbenega življenja v imenu osebnega dobička, je bila svoboda opredeljena kot svoboda, da posameznik sledi svojim lastnim interesom, predvsem glede potrošnje, neodvisno od vmešavanja vlade. Ni nujno enačiti večje državne varnosti z nekritičnim podeljevanjem več neodvisne moči vladi, predvsem če ta deluje v smeri vzpostavljanja države, zaznamovane s povečanim militarizmom. Giroux (2002: 9–13) meni, da morajo teroristi, ki so odgovorni za kruta dejanja, zanje odgovarjati, toda to je treba doseči na načine, ki so utemeljeni na principih demokratičnih družb. Namesto ameriške fanatične vojne proti terorizmu, bi teroristi morali odgovarjati pred mednarodnim sodiščem, ki so ga vzpostavile svetovne demokratične družbe. Združene države Amerike bi morale sodelovati z drugimi državami v prizadevanjih, da bi zagotovili pravne, ekonomske, vojaške in obveščevalne mreže, s katerimi bi lahko izkoreninili terorizem.

---

¹⁴ Tako so javnomnenjske raziskave v Veliki Britaniji pokazale, da je velika večina ljudi nasprotovala povračilnim ukrepom proti Afganistanu, medtem ko so mediji neprenehoma poudarjali javno podporo vojni. Konec septembra 2001 je Gallup International izvedel svetovno javnomnenjsko raziskavo, v katero je bilo vključenih 37 držav. Raziskava je pokazala, da se, z izjemo Združenih držav, Izraela in Indije, prepričljiva večina svetovne populacije ne strinja z vojaškimi ukrepi, pač pa podpira demokratično sojenje osumljenim za napade na ZDA. Raziskava ni bila deležna medijske pozornosti. (Miller, 2002: 153–156)

Oblast se težko upre želji po nadzoru nad svobodo medijev, toda mora se zavedati, da je boljši javni nadzor nad močjo oblasti kot nadzor oblasti nad mediji. »Nadzorna vloga, ki jo imajo mediji, pomaga tudi njej sami, da se usposablja za vse izzive, ostane v tekmovalni kondiciji in se sprti očiščuje, vse svoje zarjavele dele, ki jih pokaže ravno ta javni nadzor, pa sprti zamenjuje z novimi« (Bervar, 2002: 15).

Svoboda tiska je najbolj ključnega pomena ravno v času krize, kot je na primer vojna proti terorizmu. Toda ponavadi je tudi prva žrtev takšne krize, saj se pojavi utemeljena zaskrbljenost za varnost civilistov in vojaškega osebja in zaradi strahu pred ogrožanjem tajnih podatkov. Obstajajo **tri strategije za nemoteno izvajanje cenzure** (Graber, 2003: 539–549):

1. **Izgovarjanje** (okoliščine niso dopuščale druge reakcije; razpršitev odgovornosti na več sodelujočih pri odločitvah; izgovarjanje na nepredvidljive posledice) Glavni izgovori za uporabo cenzure so naslednji:
  - I. *Skrb za državno varnost* – cenzura je neizogibna za zaščito obstoja države. Opozicija je popolnoma utišana, saj ponavadi ne more spodbijati trditev vlade. Način opisovanja grožnje, zaradi katere se država mora zateči k cenzuri, je nejasen. Politiki zatrjujejo, da bi tudi najbolj nedolžna informacija lahko privedla do katastrofe, katero potem podrobno opišejo.
  - II. *Zahteva javnosti* – cenzuro potencialno občutljivih informacij zahteva javnost, ker se zaveda njenega pomena za državno varnost. Tako trdijo oblasti, medtem ko javnomnenjske raziskave tega ne potrjujejo.
2. **Upravičevanje** (določena politika ima določene prednosti za sedanjost ali za prihodnost; določena politika je boljša kot pretekla ali hipotetične alternative; politika ustreza kaki splošno sprejeti normi, na primer je pravična)
  - I. *Zaščita skupnih vrednot* – »Mi cenimo življenje: teroristi ga neizprosno uničujejo. Mi cenimo izobrazbo: teroristi ne priznavajo izobraževanja žensk ... Mi cenimo izražanje misli: za teroriste je svoboda govora lahko osnova za eksekucijo« (G. W. Bush). Vse ameriško je prikazano kot dobro, vse povezano s sovražnikom pa slabo. Samocenzura pri prikazovanju druge strani je pohvalna, saj naj bi krepila skupnost in njene vrednote.
  - II. *Patriotizem in državljanska krepost* – mnogo ameriških komentatorjev je opredelilo vladne zahteve po skrivnostnosti kot patriotske in patriotizem je neizpodbitna krepost.

3. **Transformacije** (pri transformacijah je uradna stran predstavljena pozitivno, medtem ko je nasprotni strani odvzeta legitimnost, s tem, da se poudarja njeno kršenje družbenih norm).

- I. Najbolj pogoste transformacije v besedni bitki glede cenzure so bile trditve, da so bile zahteve administracije po omejitvi informacij pravzaprav le omejitve in ne cenzura.
- II. Samocenzura – Bela hiša je medijem »svetovala«, naj ne objavijo delov intervjujev z Osamo bin Ladnom, saj bi lahko vsebovala skrita sporočila teroristom. Uredniške odločitve naj bi ostale v rokah medijev. Tukaj je izpuščen problem pritiska na medije zaradi neposredne časovne bližine terorističnih napadov, saj bi v dani situaciji zelo težko dobro premislili, preden bi nasprotovali Beli hiši.
- III. Nova vrsta vojne – problem cenzure je bil transformiran zaradi prevladujočega prepričanja, da je vojna proti terorizmu nova vrsta vojne, ki zahteva nepredvidene varnostne ukrepe.

Utišanje opozicije je posebno uspešno orožje. Kot je povedal Huxley (v: Graber, 2003: 542), propagandisti najbolj vplivajo na javno mnenje ravno s tem, da določenih zadev sploh ne omenjajo.

4.4 ETIČNE DILEME PRI POROČANJU O TERORISTIČNIH NAPADIH

O tem, kakšno naj bi bilo kakovostno, odgovorno in etično poročanje o terorističnih napadih, lahko sklepamo, če povzamemo ugotovitve prejšnjih poglavij. Novinarji so odgovorni javnosti, ki ji morajo posredovati celostne, preverjene, točne in razumljive informacije, kar izključuje enostransko poročanje, ki temelji izključno na uradnih virih in tako prek propagande deluje v interesu oblasti. Predpogoj je novinarjevo poznavanje situacije in njenega širšega družbenega, političnega in gospodarskega konteksta, kar mu omogoča kritično distanco do strani, vpletenih v konflikt. Tako lažje oblikuje uravnotežen novinarski prispevek, ki teroristični dogodek umešča v ta kontekst. Deluje v interesu javnosti in ne dobička medija, v katerem dela. Odgovoren je novinar kot oseba, ki se mora ob težkih, ekstremnih in tragičnih situacijah v najkrajšem možnem času upreti pritiskom vlade, teroristov, svojcev žrtev, javnosti, nemalokrat tudi urednikov in lastnikov medijev, ter javnosti

podati svoj prispevek. Osnovno orodje za spopadanje s to zapleteno situacijo je moralno utemeljeno presojanje.

Jedro moralnega presojanja za Daya (1991: 60) je analiza dileme, pri kateri tehtamo nasprotujoče vrednote in načela. Pri poročanju o terorizmu se novinar srečuje z mnogimi tekmujočimi vrednotami in načeli:

1. dilema med izpolnjevanjem nadzorne vloge medijev in skrbjo za državno varnost,
2. dilema med pravico javnosti do obveščenosti in pravico žrtev do zasebnosti,
3. dilema med novinarsko odgovornostjo in zaslužkom medija,
4. dilema med uravnoveženim poročanjem in neuporabo teroristov kot virov informacij.

4.4.1 DILEMA MED IZPOLNJEVANJEM NADZORNE VLOGE MEDIJEV IN SKRBJO ZA DRŽAVNO VARNOST

Obstoj svobode tiska je predpogoj za vsako demokratično družbo (Splichal, 1997: 336). Ugotovili smo, da je glavni interes vsake vlade, ki se sreča s terorizmom, okrepitev lastnega položaja in ohranitev pozicije moči. Novinarji se morajo zavedati poskusov manipulacije, ki jo vlada najlažje izpelje s poudarjanjem skrbi za državno varnost. Omejevanje prostega toka informacij je del državne propagande, ki poskuša omejiti dostop javnosti do nasprotnih mnenj. Teroristične organizacije imajo določene družbene ali politične cilje, ki jim oblast ne sme pustiti niti najmanjše možnosti za pridobitev legitimnosti. Novinarji se morajo upreti tej manipulaciji, biti kritični do vladnih postopkov in odpirati prostor za javno debato, saj se le v informacijsko svobodnem družbenem okolju lahko izpolnjujejo načela demokracije (Lambeth, 1997: 20). Ob tem seveda ne smejo zanemariti realnih nevarnosti, ki bi jih njihovo poročanje utegnilo imeti za državno varnost. Terorizem in z njim povezana uporaba nasilja ne more biti upravičen. Prestrašena javnost zahteva reakcijo oblasti in najbolj preprost odgovor je uporaba vojaške sile. Zato v primerih poročanja o terorizmu veljajo podobna pravila kot pri vojnem poročanju. Razkritje nekaterih dejstev o podrobnostih vojaških operacij ima lahko negativne posledice, česar se morajo novinarji zavedati. So opazovalci in komentatorji situacije, ne smejo pa vanjo posegati. Objavljanje tajnih informacij lahko vpliva na izid konflikta.

McChesney (2002: 166–168) pojasnjuje vplive, ki iz dobro prikritega ozadja usmerjajo poročanje ameriških medijev po terorističnih napadih na New York in Washington.

Zgodovinski pregled konfliktnih situacij in vojn kaže, da mediji ponavadi stopijo na pomoč vladi, ki v časih kriz nujno potrebuje propagandne kampanje zato, da javnost prepriča v legitimnost lastnih postopkov. Ravno v tovrstnih situacijah bi novinarji morali biti bolj skeptični do informacij predstavnikov oblasti in zahtevati dokaze za trditve, postavljati vprašanja o zadevah, ki se jih vlada izogiba, in predstavljati alternativne poglede na reševanje situacije. Poročanje ameriških medijev po 11. septembru 2001 je tipičen primer, ko mediji postanejo le posredniki vladnih mnenj in pogledov. Vlada enoglasno trdi, da je vojna proti terorizmu odlična in edina rešitev, mediji pa to nekritično posredujejo javnosti. Novinarji bi se morali zavedati politično-ekonomskega ozadja, ki propagira vojno proti terorizmu zaradi lastnih interesov. Vojna proti terorizmu je namreč izjemno koristna za vojaško-industrijski kompleks, saj upravičuje enormna povečanja proračuna, moči in zmanjša odgovornost poročanja kongresu. To je idealna vojna, saj je neskončna, zato, ker ne more nihče zmagati in javnost nima nobenega pregleda, saj teroristični sovražnik ni povezan z nobeno vlado, ki bi jo lahko porazili. Novinarji bi morali postavljati vprašanja, ki bi osvetlila ta pogled na situacijo, kar ne pomeni postavljanja po robu vladi, pač pa le izpolnjevanje nadzorne funkcije, ki zahteva od vlade, da pojasni in upraviči svoje ravnanje. Če so poteze vlade upravičene, bi z razlago dobile večjo legitimnost kot z manipulacijo in prikrivanjem. Ko med predstavniki moči ni opozicije vojni, bi morali biti novinarji posebno skeptični. Če na vsak način želijo vojno in pri tem izkoriščajo patriotizem in čustvene odzive za doseganje podpore in utišanje neodobravanja, bi skepsa morala eksponentno naraščati.

Za ilustracijo pa skorajda absurden primer neodgovornega in neetičnega ravnanja CNN-a, ki ni le vodilna ameriška, pač pa tudi globalna kabelska in satelitska mreža. Ravno ta dvojna vodilna vloga se je izkazala za problematično. CNN se je zavedal, da svetovna javnost ne odobrava ameriškega napada na Afganistan, ki je bil prvi cilj vojne proti terorizmu. Svetovna javnost je na odločitve ameriške vlade gledala veliko bolj kritično in CNN bi izgubil gledalce, če bi enostransko propagiral Bushevo politiko. Predsednik CNN-a, Walter Isaacson, je rešil dilemo tako, da je CNN o napadu poročal dve različni verziji – za ameriško in za svetovno javnost. Ameriška verzija poročanja je napad prikazovala v zelo pozitivni luči, svetovna verzija pa je bila bolj kritična. (McChesney, 2002: 168)

4.4.2 DILEMA MED PRAVICO JAVNOSTI DO OBVEŠČENOSTI IN PRAVICO ŽRTEV DO ZASEBNOSTI

Ta dilema nastopi, ko novinar poroča o posledicah terorističnih napadov in žrtvah terorističnega nasilja. Ali ljudje izgubijo pravico do zasebnosti, ko jih nenavadne okoliščine pahnejo pred oči javnosti (Hausman, 1992: 87)?

Pravico do obveščnosti določajo številni dokumenti, listine in predpisi, med njimi Ustava RS, ki v 39. členu pravi, da ima vsak pravico dobiti informacijo javnega značaja, Münchenska deklaracija o dolžnostih in pravicah, ki v uvodu opredeljuje pravico do obveščanja, svobodnega izražanja in kritike kot eno temeljnih svoboščin vsakega človeškega bitja, nenazadnje tudi Kodeks slovenskih novinarjev (2002), ki v preambuli pravi, da je prvo vodilo dela novinarjev pravica javnosti do čim boljše informiranosti, saj je obveščnost javnosti temelj delovanja sodobnih družb in pogoj za delovanje demokratičnega sistema. Zato morajo novinarji, da bi zagotovili pravico javnosti do obveščnosti, vedno braniti načela svobode zbiranja in objavljanja informacij in pravico do izražanja mnenj.

Opređeljena pa je tudi pravica do zasebnosti, ki je prav tako določena z Ustavo RS: 35. člen zagotavlja nedotakljivost človekove duševne in telesne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic, v 8. členu Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin Sveta Evrope in v 5. členu Münchenska deklaracija. Kodeks slovenskih novinarjev (2002) v 20. členu pravi, da mora novinar spoštovati pravico posameznika do zasebnosti in se izogibati senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti. Dodaja še, da je poseg v posameznikovo zasebnost dovoljen le, če za to obstaja javni interes. Pravici sta torej omejeni ena z drugo, kar ne olajša novinarjevega presojanja, saj je še vedno on tisti, ki mora odločiti, ali je interes javnosti, da ve, dovolj močan, da opravičuje vdor v zasebnost posameznika.

Mediji se s prikazovanjem posledic terorističnih napadov pustijo izkoriščati teroristom, ki uporabljajo nasilje instrumentalno, zato da dosežejo publiciteto in prek nje psihološke učinke na javnost, ki so negativni. Argument, da poročanje o žrtvah terorizma pritegne pozornost javnosti na trpljenje, ki bi bilo drugače neopaženo, je do določene mere smiseln, toda takšna pozornost je ponavadi kratkotrajna in politični rezultati niso takšni, kot bi si jih želeli teroristi, kar vodi v nadaljevanje nasilja (Hewitt, 1992: 178). Zavedati se moramo tudi, da je v medijsko nasičeni družbeni realnosti, ki je preplavljena z vizualnimi podobami nasilja, vse težje šokirati javnost (Hausman, 1992: 86). Prikazovanje trpljenja ljudi, ki zanemarja njihovo pravico do zasebnosti, gre vedno dlje z vedno manj učinka na prenasičeno

javnost. Prevladujoči učinek je spodbujanje strahu in občutka nemoči, ki ne označuje delovanja v interesu javnosti, kar je osnovna naloga novinarstva. Javnost mora biti obveščena o terorističnem napadu, toda poudarek bi moral biti na ozadju dogodka in razkrivanju interesov teroristične skupine in vlade. Jasna slika situacije bi izpolnjevala odgovornost novinarjev, da obveščajo javnost, ki se prek razumevanja situacije lažje spoprime z njo.

Če novinarji zanemarijo pravico žrtev do zasebnosti, jih dvojno zaznamujejo kot žrtve. Najprej so žrtve teroristov in takoj za tem še žrtve medijev, ki vdirajo v njihovo zasebnost in osebno tragedijo ter potencirajo bolečino in trpljenje svojcev (Crelinsten, 1992: 217). Toda obstaja tudi bolj pozitiven pogled na novinarsko interakcijo predvsem s svojci žrtev. Novinarji jim ponavadi lahko nudijo več informaciji, kot jih posredujejo oblasti. Posnetki talcev pa so posebno pomembni za svojce, ki tako dobijo potrditev, da so njihovi najbližji še živi, ali jim dajo možnost soočenja z resnico, ko vidijo, da so mrtvi (Crelinsten, 1992: 219–221). Crelinsten (1992: 222) navaja psihiatra Calvina Fredericka, ki pravi, da so za svojce tudi najbolj manipulativni novinarski pristopi priložnost za izražanje strahov in travm, ubadanje z medijsko pozornostjo pa vsaj deloma preusmeri pozornost bližnjih s skrbi za žrtev.

Verjetno najbolj pomemben problem poročanja o žrtvah pa je predvajanje osebnih informacij, ki lahko življenja talcev še dodatno ogrozijo. Če bi mediji na primer poročali, da je med talci slavna oseba, diplomat, gospodarstvenik, predstavnik oblasti ali kdorkoli, čigar funkcija bi lahko teroristom pomenila dodatni simbolični učinek, bi to osebo po nepotrebem izpostavili¹⁵.

Z osredotočanjem na žrtve terorizma mediji teroristom olajšajo sejanje strahu in prenašanje tega strahu z žrtev na vse tiste, ki se z njo lahko identificirajo. S tem, ko novinarji žrtve obravnavajo na dramatičen ali senzacionalističen način, ustvarjajo mnogo širša občinstva, kot bi jih teroristi lahko dosegli sicer. S poudarjanjem, da bi lahko bil na mestu žrtve praktično kdorkoli, pa novinarji okrepijo simbolično funkcijo žrtev. S tem občinstvo povabijo, da se identificira z žrtvijo in sodeluje v tragediji, kar pravzaprav omogoča teroristom, da komunicirajo s svojim »občinstvom« (Crelinsten, 1992: 215).

Tehtnih argumentov, ki bi podprli pravico javnosti do obveščenosti o trpljenju žrtev terorističnih napadov, pravzaprav ni dovolj, da bi se novinarji lahko upravičeno izgovarjali

---

¹⁵ V primeru zajetja letala TWA leta 1985 je v nekem lokalnem intervjuju svojec enega izmed potnikov povedal, da je ta Žid, v času, ko se je ravno zvedelo, da ugrabitelji izločajo talce z židovsko zvonečimi priimki. Intervju je povzel državni časnik in nekaj kabelskih operaterjev, vendar na srečo ni dosegel ugrabiteljev (Crelinsten, 1992: 233). Strentz (1989: 135, 136) navaja podoben primer terorističnega napada leta 1977, ko so teroristi zajeli 135 talcev v treh washingtonskih zgradbah in je medijsko poročanje ogrozilo življenja ljudi. Neka televizijska postaja je v živo predvajala poskus reševanja skupine ljudi, za katero teroristi sploh niso vedeli, da je v stavbi. Zunanji sodelavci so jih obvestili o prisotnosti potencialnih talcev, vendar je ljudem do tedaj na srečo že uspelo pobegniti.

nanjo. Ključno je predvsem spoštovanje dostojanstva človeške osebe, tako žrtev kot tudi posameznikov, ki tvorijo občinstvo.

4.4.2 DILEMA MED NOVINARSKO ODGOVORNOSTJO IN ZASLUŽKOM MEDIJA

Mediji so postali velik globalni posel, medijska industrija je oligopol¹⁶, kjer je večina najpomembnejših medijev v lasti nekaj ljudi. Eden izmed glavnih razlogov za tak razvoj je množična proizvodnja in prodaja, vlada multinacionalk. Širok dostop do satelitske tehnologije in drastičen upad cene teh storitev je prepričal veliko lastnikov manjših in lokalnih postaj, da je ceneje kupiti večino programskih vsebin od satelitskih mrež kot zaposlovati veliko število ljudi, ki bi pripravljali program. Glavna negativna posledica pa je podobnost in upad kakovosti teh programov (Hausman, 1992: 105).

»Koncentracija je problematična pri vsaki industriji, vendar predstavlja prav poseben problem v časopisni industriji, ker časopisi ne delujejo le na tržišču dobrin, pač pa tudi na tržišču idej. Ko obstaja koncentracija na časopisnem tržišču, pride do pomembne monopolne moči, ki ima lahko negativne posledice za uporabnike ne samo v ekonomskem smislu, ampak tudi glede dostopnosti različnih pogledov« (Picard v: Hausman, 1992: 107).

Nerealno bi bilo od medijev pričakovati, da bodo popolnoma ignorirali možnost zaslužka, toda kakovostno novinarstvo bi se moralo truditi za čim boljše ravnotežje med odgovornostjo do javnosti in pridobivanjem dobička. Pravzaprav je oboje med seboj neločljivo povezano. Dolgoročno je odgovorno novinarstvo zelo dobičkonosno, saj medij z njim pridobi zaupanje in lojalnost občinstva (Hausman, 1992: 108–112). Resolucija parlamentarne skupščine Sveta Evrope številka 1003 govori o omejevanju skušnjav tiska, da bi izkoristil moč, ki izhaja iz razpolaganja z informacijami. V ospredju je tako temeljna pravica državljana do obveščenosti, pri čemer morajo biti informacije verodostojne, mnenja pa moralno odkrita. Obveščanje ni last medijev in informacije niso tržno blago, temveč pravica državljanov, zato jih ni dopustno izrabljati za povečevanje občinstva ali oglaševalskega deleža (Bervar, 2002: 17).

---

¹⁶ Medijski oligopoli so ločene industrijske strukture, vsaka pod vplivom majhnega števila ogromnih korporacij. Bistvo oligopola je, da je število podjetij dovolj majhno, da se lahko med seboj nadzorujejo in prilagajajo (Gomery v: Hausman, 1992: 106).

Vendar je veliko lažje in hitreje dvigniti naklade in gledanost s senzacionalističnim kot z odgovornim poročanjem, kar pa sploh ne bi smelo vplivati na etično naravnane novinarje, ki se zavedajo svoje osnovne funkcije obveščanja javnosti.

V skoraj vseh medijskih organizacijah je nekakšen računski imperativ, da je treba povečevati obseg občinstva. Kolikor večja je naklada ali občinstvo časnika, revije ali radiodifuzne organizacije, toliko več lahko računajo za oglaševanje, ki je gospodarski krvni obtok javnih glasil. Senzacionalne novice – novice, ki vdirajo v zasebnost, pretiravajo ali so žgečkljive – pritegujejo pozornost in utegnejo povečati obseg občinstva. /.../ Konec koncev »imajo ljudje pravico zvedeti« tisto, kar se dogaja v družbi, pa naj bo še tako priskutno ali nespodobno (Lambeth, 1997: 77, 78).

Teroristi izkoriščajo vpliv nasilja na medije in ga zato uporabljajo za pridobivanje publicitete in doseganje psiholoških učinkov. Teroristično nasilje ustreza večini novičarskih dejavnikov: ima širok vpliv na veliko število ljudi in zajema skoraj globalno ozemlje, kar mediji dosežejo s poudarjanjem, da teroristi lahko udarijo kjerkoli in kadarkoli, je nenavadno in nepričakovano, konflikt in agresija sta v samem bistvu, povezano je s političnimi, gospodarskimi, verskimi in kulturnimi vprašanji, negativnost pa je vseobsegajoča. Mediji imajo veliko družbeno odgovornost, ki je vsaj v odnosu do terorizma ne upoštevajo. Dobro se zavedajo dramatičnega učinka terorističnih dejanj na javnost, ki jo s tem prikujejo pred ekrane ali prepričajo v nakup časopisa, ter se zato osredotočajo ravno na nasilje in ne na veliko manj zanimivo zgodovinsko ozadje konfliktov, politične izjave in iniciative.

Tak odnos vodi v t. i. »učinek imunosti« (Irvin, 1992: 79), ko javnost postane prenasršena z grozotami političnega nasilja, za katero se sploh ne zaveda, da je politično, saj jim je prek medijev kar naprej predstavljeno kot neracionalno in brez vzroka. Ta učinek ima resne posledice, saj morajo teroristi naveličano javnost kar naprej šokirati z novimi in novimi in še bolj nasilnimi dejanji, če hočejo doseči njihovo pozornost. Občinstvo je, predvsem ob pomoči televizije, postalo prenasršeno s smrtjo in uničenjem. Bolečina drugih hitro zgublja sposobnost šokiranja. Teroristično nasilje, ki je javnosti postreženo prek ekrana, resnično ali fiktivno, je postalo vsakdanje (Cooper, 2001: 887, 888).

Očitno je, da teroristi pripisujejo velik pomen svojim provokativnim in šokantnim dejanjem. Zakaj bi to počeli tudi novinarji? Ravno zato, ker se ne morejo upreti kapitalistični logiki večanja profita, tako da pridobijo čim več bralcev, gledalcev ali poslušalcev. Poročila o terorističnih napadih so zagotovilo večjega občinstva. Schmid (1992: 114) ponuja verjetno razlago, ko pravi, da katerokoli nasilje nad ljudmi, ne glede na kontekst ali vzrok, vedno

zahteva pozornost, saj lahko vpliva na naše lastno preživetje, če se ne bi ustrezno odzvali nanj. Ta osnovni refleks na nasilje nas sili v branje, gledanje ali poslušanje, čeprav med nami in dogodkom obstaja časovna in prostorska distanca. Na osnovni ravni se uredniki, ki se odločajo za vključitev terorističnih dogodkov na dnevno agendo, odzivajo na arhaični miselni vzorec občinstva in njihovo instinktivno željo, da zvedo, kaj se dogaja. Schmid (1992: 114) uporabi pridevnik arhaični, ker je bila potreba po obveščenosti o tovrstnih dogodkih realna v časih, ko je bilo občinstvo dejansko sredi prizorišča nasilja in ne preneseno na prizorišče prek kraja in časa s pomočjo televizije ali radia.

4.4.4 DILEMA MED URAVNOTEŽENIM POROČANJEM IN NEUPORABO TERORISTOV KOT VIROV INFORMACIJ

Enostransko poročanje, ko mediji v svoje prispevke o terorističnih dejanjih vključijo le uradne vire, ki predstavljajo vladno perspektivo, medtem ko je stran teroristov popolnoma zapostavljena, je vprašljivo. Če pogledamo raziskavo Irvinove (1992: 62–84) in predpostavimo, da si teroristi želijo pozornosti medijev in posledično javnosti, da bi dosegli politične spremembe, v katere verjamejo, ter da njihov cilj ni nasilje, ampak politična diskusija, se rešitev ponuja sama od sebe. Odgovornost novinarja je v tudi v tem, da ne ubere najlažje poti in ne vključi v svoja poročila samo uradnih virov, ki so pogosto le orodje propagande (nevarnosti nekritičnega posredovanja državne propagande so bolj natančno opredeljene v poglavju 4.3.2.).

Novinarji se morajo zavedati nevarnosti propagande, ki iz njih naredi orodje za širjenje nestrpnih idej, ki upravičujejo konflikte, in se tej propagandi upreti s posredovanjem ozadja dogodkov in s preverjanjem informacij pri raznih virih.

Strentz (1989: 109) deli vire informacij na dve skupini:

1. Konvencionalni viri informacij so najbolj pogosti: predstavniki oblasti, predstavniki različnih organizacij za odnose z javnostmi, tiskovne konference, javni dokumenti in osebna prisotnost na kraju dogodka.
2. Manj pogosto pa novinarji pristopajo manjšinskim skupinam, strokovnjakom in literaturi o sociologiji in psihologiji, kjer lahko dobijo poglobljeno znanje, potrebno za oris ozadja dogodkov, in dokaj bizarni skupini virov – teroristom.

Ravnovesje med informacijami konvencionalnih virov in drugih virov, ki imajo lahko drugačne ali nasprotno poglede na situacijo, je nujno za uravnotežen novinarski prispevek. Strah, da uporaba izključno konvencionalnih virov pomeni utrjevanje statusa quo, je

utemeljen, in zaradi te novinarske prakse trpijo načela demokracije, ki zagotavlja prost pretok idej in mnenj (Strentz, 1989: 109).

Razlika med konvencionalnimi in nekonvencionalnimi viri informacij je v pogostosti uporabe (bolj pogosti so konvencionalni viri), v stroških novinarskega poročanja (nekonvencionalni viri so težje dosegljivi, novinarji potrebujejo več časa, ki pa tudi v novinarstvu pomeni denar) in v dejstvu, da so nekonvencionalni viri bolj neraziskan teritorij, pridobivanje informacij od teh virov ni rutinsko in je zato za novinarja bolj naporno. (Strentz, 1989: 110)

Novinarsko poročanje o terorizmu spravi novinarja v težek položaj glede odnosa novinar – vir informacij. Ta odnos je velikokrat nasproten običajnemu odnosu, saj teroristi od novinarjev z grožnjami zahtevajo pozornost in jim narekujejo informacije, ki morajo biti v isti obliki posredovane javnosti. Novinarji so tako pogosto prisiljeni v funkcijo posrednika med teroristi in oblastjo, vendar se morajo tej funkciji upreti, saj je njihova vloga opazovanje in posredovanje informacij javnosti in ne sodelovanje v konfliktu, čeprav je to v nekaterih primerih praktično nemogoče. Strentz navaja primer iz leta 1976, ko so hrvaški nacionalisti, ki so zahtevali neodvisnost od Jugoslavije, ugrabili letalo na poti iz New Yorka v Chicago. Njihova zahteva je bila, da New York Times, Los Angeles Times, Washington Post, Chicago Tribune in International Herald Tribune objavijo celoten tekst njihovega manifesta. V nasprotnem primeru bi letalo razstrelili nad visoko naseljenim področjem. Ameriški časniki so ustregli njihovi zahtevi. Ta primer je bil eden prvih, ko so teroristi neposredno vključili medije v teroristično dejanje in ni sprožil oponašanja pri drugih terorističnih skupinah, saj so teroristi kasneje ugotovili, da televizijsko poročanje bolj koristi njihovim ciljem. (Strentz, 1989: 134, 135)

Oblast ne odobrava intervjujev s teroristi in takšno obnašanje medijev obravnava kot prostovoljno dajanje legitimnosti terorističnim dejanjem (Schmid, 1992: 124). Glede na to, da vlada poskuša vplivati na medijsko poročanje v isti meri kot teroristi, z edino razliko, da je poleg tega še na poziciji moči, ta ugovor nima ustrezne teže. Večji moralni razmislek zahteva vprašanje, ali je etično pristopati k ljudem, ki nastavljajo bombe v šolskih avtobusih (Blaisse, 1992: 159). Britanski Channel 4 je februarja 2005 predvajal dokumentarno oddajo¹⁷ o dogodkih v ruskem mestu Beslan, ko so septembra lani čečenski teroristi zajeli talce v osnovni šoli. V procesu reševanja talcev, večinoma otrok, je umrlo več kot 330 ljudi. V okviru dokumentarne oddaje so predvajali posnetek video-intervjuja s Šamilom Basayevim, enim

---

¹⁷ Transkripcija oddaje je v prilogi.

od voditeljev čečenskih teroristov in vodjo operacije v Beslanu. Novinarji Channela 4 so si prizadevali za intervju z Basayevim zato, ker so hoteli izvedeti, zakaj bi nekdo mučil otroke in kako naj bi to pripomoglo pri doseganju kakršnihkoli ciljev. Vprašanja so predali svoji zvezi v eni izmed evropskih prestolnic in prosili za posnetek odgovorov. Po štirih mesecih so dobili elektronsko pošto s Kavkaza, prek katere so izvedeli, da jim bo v nakupovalnem centru nekega vzhodnoevropskega mesta, ki ga ne smejo imenovati, nek moški predal paket. Dobili so tri zgoščenke s posnetki. Potrdili so, da je moški na posnetkih Shamil Basayev. Na vprašanja je odgovarjal v majici z napisom anti-teror in težkim orožjem v naročju. V svoji 11 letni karieri gverilskega poveljnika se je specializiral za ekstremno nasilje: ugrabitve letal, zajemanje talcev in bombne napade. Dva tedna pred napadom v Beslanu je vodil operacije, kjer so uporniki razstrelili dve ruski letali in moskovski metro (Another Beslan, 2005).

Pomembnost informacij, ki jih lahko posredujejo teroristi, je razvidna iz poskusov ruske vlade, da bi dosegla mednarodno cenzuro in Channelu 4 preprečila objavo intervjuja (Decision to broadcast, 2005).¹⁸

Teroristi kot viri informacij so lahko sporni, vendar menim, da je obrazložitev, ki jo je podal Channel 4, bolj utemeljena kot argumenti, ki zagovarjajo prepoved objave intervjuja. Iz intervjuja s Shamilom Basayevim je razvidno tudi, da obstaja še cel spekter informacij, ki javnosti drugače ne bi dosegle¹⁹.

---

¹⁸ »Novica, da namerava Channel 4 predvajati intervju z zloglasnim teroristom in morilcem Shamilom Basayevim, je v Moskvi naletela na zelo negativen odziv. To dejanje obravnavamo kot še en korak k informacijski podpori teroristom, ki delujejo na severu Kavkaza. Prepričani smo, da je predvajanje pogledov in groženj zločinca, ki ga išče Interpol in je na seznamu Proti-terorističnega odbora, neodgovorno ravnanje v nasprotju s prizadevanji mednarodne skupnosti, ki se bojuje proti terorizmu. Ambasada ruske federacije je od britanskega vodstva zahtevala prepoved predvajanja intervjuja. Ruski predstavniki so izpostavili negativne posledice tovrstne propagande terorističnih mnenj«.

Odgovor, ki ga je podal Channel 4 News:

Channel 4 News je izjemno odgovoren informativni program, ki bo to gradivo obravnaval z izjemno previdnostjo in resnostjo. Poskrbeli bomo, da bo naš program zadostil strogim smernicam, ki uravnavajo posredovanje takšnih vsebin. Vsekakor se zavedamo, da svet dojema mnenja Shamila Basayeva kot odvrtna, vendar zavračamo kakršnokoli odgovornost. Nikakor ne priznavamo, da se predvajanje enači z odobravanjem te vsebine. Veliko je primerov, ko so drugi mediji predvajali mnenja tistih, ki zagovarjajo terorizem, med drugim tudi mnenja Osama bin Ladna. Prispevek, ki ga bo danes zvečer predvajal Channel 4 News, bo nazorno prikazal, kakšen človek je Shamil Basayev. Prav tako bomo njegov poskus utemeljitve pobijanja otrok postavili v jasen kontekst (Decision to broadcast, Channel 4, 2005).

Toda najpomembnejša točka za namen tega diplomskega dela, ki jo je v intervjuju izpostavil Basayev, je naslednja:

Preprečujejo nam dostop do svobode informacij in svobodnega razširjanja informacij, saj so novinarji, ki nas karkoli vprašajo, avtomatično obtoženi sodelovanja s terorizmom. Oznako teroristov so obesili na nas, čeprav je to, kar počnemo, pravzaprav proti-terorizem. Terorizem izvaja ruska oblast, in sicer izvaja državni terorizem. Manj kot imamo dostopa do informacij in bolj kot nam zapirajo dostop do množičnih medijev, bolj krute postanejo naše akcije in akcije ruskih struktur moči. Svet vidi le eksplozije letal, bombe v Moskvi in Beslanu.

Poudaril je, da je poročanje o njihovih akcijah, usmerjenih proti vojaškim in političnim ciljem, izredno omejeno.

Basayev je razkril ozadje obglavljenja štirih Britancev, katerih slike so obkrožile svet in dosegle zgražanje nad čečensko krutostjo, kar je bil odziv, ki so si ga želele ruske oblasti. Basayev trdi, da čečenski uporniki niso sodelovali pri tem zločinu. Človek, ki naj bi stal za to operacijo, je trenutno vodilni v okrožnem oddelku notranjega ministrstva okrožja Urus-Martan, ki je lutka ruskega režima v Čečeniji (Another Beslan, 2005).

---

¹⁹ Vojna med ruskimi in čečenskimi silami je v zadnjem desetletju zahtevala med 70.000 in 200.000 življenj Čečenov, ki jih je le okrog milijon. Po prvi vojni je Putin začel drugo. Njegovi trdi prijemi proti uporniški republiki so mu pomagali na oblast pred šestimi leti. Basayev temu pravi genocid in ga poskuša ustaviti s kakršnimikoli sredstvi. Meni tudi, da je ta konflikt zahteval že preveč življenj, zato je vodja čečenskih upornikov Maskhadov pripravljen na pogajanja z Rusi brez vnaprej postavljenih pogojev. Pravzaprav je pogoj le eden – umik ruskih sil iz Čečenije in konec izvajanja genocida nad čečenskim narodom. Basayev se je v tem primeru pripravljen predati in stopiti pred sodišče, toda ve, da mu tega ne bo treba storiti, saj se Rusi ne bodo umaknili. Putin je svojo politiko pripeljal predaleč, da bi bil umik mogoč. Pojasnil je tudi zgodovinsko ozadje in utemeljitve čečenskega boja za neodvisnost.

Namen napada na Beslansko osnovno šolo v ruski republiki Severni Osetiji je bil, po besedah Basayeva, ustaviti vojno, ustaviti genocid čečenskega ljudstva in umik ruskega okupatorja s čečenskega ozemlja. S tem so hoteli svetu pokazati, kaj se dogaja v Čečeniji. Basayev je opozoril: »Kar se zgodi v Čečeniji, se kot bumerang vrne Rusiji. Če se spirala nasilja ne zaustavi, se bo širila naprej. Dotaknila se bo tudi ostale Evrope in celega sveta. Zlo, ki se je rodilo, mora biti ustavljeno, z vsemi možnimi sredstvi. /.../ Še naprej bomo načrtovali podobne akcije kot v Beslanu, zato, ker smo v to prisiljeni. Naši državljani izginjajo.« Basayev izpostavi problematiko mladih čečenskih deklet, 11 do 13 let starih deklic, ki izginjajo, kar Rusi opravičujejo s trditvami, da ta dekleta usposablja za samomorilske teroristične akcije. Nedavno so začele izginjati cele družine. Basayev pravi, da tako ravnanje zahteva enak odgovor. Pozornost medijev dobijo le takrat, ko se nasilne operacije zgodijo na ruskem ozemlju: »Cinično, kakor se morda sliši, te operacije načrtujemo le zato, da bi svetu znova in znova lahko pokazali pravi obraz ruskega režima /.../. Najpomembnejši razlog pa je, da poskušamo ustaviti genocid nad čečenskim ljudstvom /.../.«

5. ŠTUDIJE PRIMEROV

Metoda empiričnega dela diplomske naloge je študija primerov, kjer bom proučevala posamezne konkretne primere poročanja RTV Slovenije o terorističnem napadu čečenskih teroristov na osnovno šolo v Beslanu, v ruski republiki Severni Osetiji. Študija bo zajemala tri televizijske prispevke iz oddaj Dnevnik (1. 9. 2004) in Odmevi (1. 9. 2004, 3. 9. 2004).

Osredotočila se bom na sliko (v ospredju bo dilema med pravico javnosti do obveščeniosti in pravico žrtev do zasebnosti), uporabljeno besedišče (problem upovedovanja terorizma) in strukturo prispevkov (uporabljeni viri informacij, uravnoteženost prispevka, kaj je v ospredju, kateri deli zgodbe so poudarjeni, problem senzacionalizma). Izpostavila bom etično sporne dele poročanja, ki bodo v opisu strukture prispevka v krepkem tisku, in poskušala s pomočjo moralnega presojanja na podlagi etičnih teorij najti boljše rešitve.

5.1 STRUKTURA PRISPEVKOV

5.1.1 DNEVNIK (1. 9. 2004) – 1. PRIMER

Napovednik: Severna Osetija – **Drama s talci**: *»Teroristi v šoli že od jutra zadržujejo več kot 300 ljudi, tudi otroke.«*

Voditeljja, Simona Rakuša in Boštjan Anžin, orišeta teroristični napad, grožnje in podata število talcev, število žrtev in število pobeglih in izpuščenih talcev. Večinoma so v ozadju posnetki okolice šole, pripadniki specialnih enot policije in ljudje, ki čakajo na informacije o svojcih.²⁰

Poročanje slovenske dopisnice iz Rusije, Vlaste Jeseničnik: Jeseničnikova ponovno opiše začetek napada. *»Na dvorišču so ležala trupla ubitih civilistov.«* **V ozadju je posnetek trupla.** Za opis začetka napada v poročilo vključi izjave otrok, ki so uspeli pobegniti. *»Objokani, šokirani starši so pred šolo ves dan čakali na kakršnekoli informacije.«* **V ozadju posnetki objokanih staršev.** Poroča o grožnjah napadalcev. *»Grozo so vzbujale tudi vesti o teroristkah samomorilkah, ki imajo okoli pasu privezan eksploziv.«* **Posnetek objokane matere enega izmed ugrabljenih otrok, ki govori po telefonu. Zdi se, da se ne zaveda, da njen telefonski pogovor snemajo, saj ni obrnjena proti kameri: »Prišli so v črnih maskah in zajeli otroke. Zdaj so v telovadnici. Vsi so tam.«** Še en posnetek objokanih mater. Jeseničnikova pove, da identiteta ali pripadnost napadalcev še ni znana, predstavnik

---

²⁰ Sporne posnetke bom posebej izpostavila.

vodje čečenskih teroristov Maskhadova pa naj bi zanikal vpletenost čečenskih skrajnežev v »**dramatične dogodke**«. Njihove zahteve naj ne bi bile jasne, Jeseničnikova pa navaja neuradne govorice, da naj bi zahtevali umik ruske vojske iz Čečenije in izpustitev vseh upornikov, ki so junija sodelovali v napadu na Ingušijo.

Posnetek Putina, ki prihaja z letala. Jeseničnikova pove, da je prekinil svoj dopust in se vrnil v Moskvo, da bi spremljal razvoj dogodkov. **Izjava ruskega obrambnega ministra, Sergeja Ivanova: »S tem so nam napovedali vojno. Vojno v drugačni obliki, z nevidnim nasprotnikom in brez bojne črte. Kljub temu je očitno, da je nevarnost stvarna.«**

Znova posnetki okolice šole. Jeseničnikova poroča o eksploziji, ki je popoldne odjeknila v šoli. Novic o žrtvah ni. Ugrabitelji pa zavračajo hrano in vodo za ugrabljene ljudi. Poročanje zaključí z informacijo, da je v Beslan prispela skupina reševalcev ministrstva za izredne razmere.

Voditelja napovesta javljanje Vlaste Jeseničnik v živo prek telefona, da pojasni trenutno situacijo v Beslanu. Jeseničnikova poroča, da se pogajanja s teroristi nadaljujejo, vendar ni znano, kaj zahtevajo in kdo se z njimi pogaja. Poroča, da je v Beslan pripotoval znani ruski otroški zdravnik, ki je leta 2002 posredoval v pogajanjih s čečenskimi teroristi, ki so zavzeli moskovsko gledališče, saj so teroristi večkrat izrazili zahtevo, da so se pripravljene pogajati prav z njim. Ob vprašanju, kaj bo prinesla noč, navaja komentatorje, ki predvidevajo več scenarijev: vdor pripadnikov posebnih enot v zgradbo, poskus prodora ugrabiteljev iz zgradbe in predajo ugrabiteljev.

Dolžina prispevka: 4 minute.

5.1.2 ODMEVI (1. 9. 2004) – 2. PRIMER

Napovednik: Rusija – terorizem: »*Štiristo talcev še zdaj zaprtih v šoli. Zahteve ugrabiteljev niso znane.*«

Voditeljica Janja Koren povzame dogodke terorističnega napada. Navaja New York Times, ki poroča, da naj bi bili ugrabitelji pripadniki teroristične organizacije Islamski bataljon samomorilskih napadalcev. Pove, da so ugrabitelji pristali na pogajanja z najvišjimi političnimi predstavniki Severne Osetije in Ingušije, medtem pa njihove zahteve še niso znane.

Poročanje slovenske dopisnice iz Rusije, Vlaste Jeseničnik, v ozadju isti posnetki šole in njene okolice, čakajočih ljudi in pripadnikov specialnih enot: »*Petnajst ur po začetku drame s talci /.../*« Znova opiše okoliščine napada. Zahteve ugrabiteljev še vedno niso znane.

Teroristi naj ne bi bili nasilni in s talci je vse v redu. Poroča o popoldanski eksploziji, žrtev menda ni. **Znova omeni sorodnike, ki kljub pozni uri še vedno čakajo na informacije o svojcih. V ozadju posnetki jokajočih mater.** Ugrabitev so obsodili vsi vodilni ruski politiki in patriarh Aleksij II. In vodja muslimanskih skupnosti na Severnem Kavkazu. Tiskovni predstavnik voditelja čečenskih upornikov Maskhadova je vpletenost čečenskih skrajnežev v napad zanikal.

Dogajanje pa je komentiral sin maja ubitega čečenskega predsednika Kadirova in namestnik čečenskega premierja, Ramzan Kadirov (izjava): »Gre za mednarodni terorizem, ne glede na to, ali napad izvedejo v Ingušiji, Osetiji ali Čečeniji. Teroriste bomo še naprej iztrebljali. Danes so spet pokazali, da niso ljudje.«

Posnetki Putina, ki prihaja z letala. Jeseničnikova poroča, da se je vrnil z dopusta in da dogodkov ne komentira. Pred njim naj bi bila težavna naloga pogajanja s teroristi in sprejetje odločitve o osvoboditvi talcev, če pogajanja ne bi bila uspešna. Verjetnost, da bi osvoboditev izvedli brez žrtev, pravi Jeseničnikova, je majhna.

Jeseničnikova v nadaljevanju svojega poročila omeni serijo terorističnih napadov, ki so v preteklem tednu »pretresli« Rusijo. V ozadju posnetki posledic teh napadov, bežeči ljudje, goreči avtomobili in zgradbe, žrtve. Navaja ruskega obrambnega ministra Ivanova, ki pravi, da so s tem Rusiji napovedali vojno. Izjava Sergeja Ivanova: »To je nevarnost za ves svet. Proti njej se je težko bojevati, vendar se bomo bojevali, na vse načine in z vsemi sredstvi, tudi političnimi.« Jeseničnikova izpostavi poostrene varnostne ukrepe po vsej Rusiji. V ozadju posnetki policistov s težkim orožjem. »Policisti nadzorujejo železniške postaje, letališča, pomembna poslopja. Okrepili so varnost v jedrskih elektrarnah.« v ozadju posnetki zgradb. Konec poročila.

Janja Koren napove gosta Zlatka Haliloviča, poveljnika specialne enote Policije, ki naj bi pojasnil **ozadje ugrabitve** in zadnjih terorističnih napadov. Na ekranu v ozadju večinoma enaki posnetki kot poprej. Med drugim tudi **posnetki jokajočih svojcev.**

Koren: **»Specialne policijske enote še vedno oblegajo šolo. Kako dolgo bodo, po vašem mnenju, še vztrajale, še čakale, in kako bi lahko osvobodile talce, glede na to, da so tako v šoli kot ob njej nastavljene mine?«**

Halilovič: Opiše delovanje specialnih enot na kraju dogodka. Poudari, da gre za občutljive zadeve, saj je za pogajalce nujno pozorno spremljanje okoliščin.

Koren: **»Kako bi lahko osvobodili talce, kdaj mislite, da bodo ukrepali, koliko časa se lahko vlečejo te razmere?«**

Halilovič: Poudari, da je to odvisno od pogajanj, od zahtev, saj še ni jasno, katere so te zahteve in kaj želijo. *»Gre pa vsekakor za dejstvo, da so izrabili otroke in s tem hočejo opozoriti najširšo svetovno javnost na nek problem, ki ga bodo v vsakem trenutku odprli (Korenova mu poskuša seči v besedo) morebiti ga že zdaj odpirajo.«*

Koren: *»Ugrabitelji so ves dan zavračali hrano in vodo. Agencije so šele pred nekaj minutami sporočile, da so vendarle prosili zdaj za hrano in vodo. Kaj to pomeni, lahko govorimo že o začetku razpleta?«*

Halilovič: *»Jaz ocenjujem, da gre tu v prvi vrsti za taktiko ugrabiteljev, teroristov, zaradi tega, da so pritegnili nase čim širšo množico javnih medijev povsod po svetu. Vemo, da se je vključil tudi Varnostni svet Združenih narodov, kar pomeni, da je odmevnost teh ugrabitev nenormalno visoka in to je bil njihov prvi in osnovni interes. Glede na to, da so to dosegli, da so v vseh medijih, ker jih nekdo tudi suportira, po vsej verjetnosti, s temi informacijami, so se prestavili v drugo fazo, kjer se želijo pogajati in predlagati pogoje, na podlagi katerih se sploh hočejo pogajat.«*

Koren: *»Verjetno je taktika tako ugrabiteljev kot policije različna, kadar gre za ugrabitev otrok, kot pa kadar gre za ugrabitev odraslih.«*

Halilovič: Pojasni taktiko policije.

Koren: *»Ugrabitelji so bili zelo izbirčni pri izbiri pogajalcev, pristali so le na pogajanja z najvišjimi predstavniki Severne Osetije, Ingušije. Kaj odloča pri tem, ko izbirajo te pogajalce?«*

Halilovič: *»Glejte, samo po sebi je umevno, če se odločiš za neko tako spektakularno akcijo, da hočeš doseči nek cilj in seveda si izbiraš potem tudi najbolj kredibilne sogovornike, tiste ki lahko, glede na zahteve, ki jih bodo imeli teroristi, tudi uresničijo njihove zahteve. V tem primeru se jasno pogovarjajo z najvišjimi predstavniki, ki imajo pač to politično moč, da lahko tudi odreagirajo na njihove zahteve «*

Koren (na ekranu v ozadju posnetki drugih terorističnih napadov preteklega tedna, goreče zgradbe, avtomobili in žrtve): *»Ne glede na to, da so odgovornost za sinočnjo eksplozijo v Moskvi prevzeli v Brigadah Islambuli, danes tudi že neki drugi organizaciji, pa so vendarle obveščevalne službe odkrile, da so v ozadju tako imenovane črne vdove, torej samomorilke. To je čečenska posebnost, drugod ponavadi izvajajo te napade moški. Od kod ta njihova maščevalnost?«*

Halilovič: Obrazloži, da so to ženske, ki so v spopadih z Rusi v Čečeniji izgubile može, sinove, in jih je zato lahko prepričati tudi v tako skrajno maščevanje. Pojasni še, da obstajajo sumi, da te napade izvajajo pod vplivom narkotikov.

Koren: *»Niti Američanom niti Rusom doslej še ni uspelo odkriti učinkovitega orožja proti terorizmu. Pa ga je mogoče sploh obvladati? Da gre res za največjo grožnjo 21. stoletja, pove tudi to, da je tudi v ospredju Busheve predvolilne kampanje prav boj proti terorizmu.«*

Halilović (na ekranu v ozadju posnetki ostankov strmoglavljenih letal): *»Glejte, včasih so imeli hladno vojno, /.../ danes imamo globalizacijo kapitala in z globalizacijo kapitala se globalizira tudi terorizem, in ustaviti terorizem je v prvi vrsti seveda naloga nas vseh, predvsem pa politike. Ali bomo imeli moderni, zahodni svet, na drugi strani islamski svet, ali bomo polarizirali svet na bogat in na reven, ali bomo imeli civilizacijske konflikte, treba je v osnovi vedno izhajati k izvoru. Žal se dandanašnji dogaja, da se vedno ukvarjamo s posledicami že nastalih razmer v določenih državah, nikdar, ali pa počasi, pa se zatekamo k izvorom nastanka terorizma. Že samo dejstvo, da od leta 1937 želijo Združeni narodi definirati pojem terorizem, jim to do današnjega dne žal še ni uspelo.«*

Konec intervjuja in konec prispevka.

Dolžina prispevka: 9 minut.

5.1.3 ODMEVI (3. 9. 2004) – 3. PRIMER

Napovednik: Beslan – **drama s talci**. *»Vlasta Jeseničnik iz Beslana, kjer še odmevajo eksplozije.«*

Voditeljica, Ksenija Horvat, poroča o začetku razpleta ugrabitve več kot 1200 talcev. Pove, da so ugrabitelji po navedbah ruskih oblasti ubili več kot 150 talcev, poročajo pa tudi o smrti večine teroristov. **V ozadju posnetek moškega, ki teče in ima v naročju dečka v spodnjem perilu.** Večina posnetkov v tem prispevku je od ruskih televizij.

Poročilo Marte Razboršek (**posnetki ljudi, ki tečejo, zvok streljanja v ozadju**): *»Drama se je začela okrog 13. ure po krajevnem času /.../,«* ko so po pogajanjih v šolo poskušali vstopiti zdravniki (v ozadju grafični prikaz poskusa zdravnikov in posledičnega streljanja). Slišati je bilo dve eksploziji, talci pa so poskušali bežati (**posnetki bežečih ljudi, tudi otrok, večina je bila oblečena le v spodnje perilo**). *»Beg skoraj golih otrok so si milijoni lahko ogledali neposredno.«*

Posnetek enega izmed pobeglih otrok z materjo, ruski novinar sprašuje:

»Ali je veliko mrtvih?«

»Pravi, da ni veliko mrtvih, je pa veliko ranjenih.« (Mati govori med jokom.)

Izjava Valerija Andrejeva, krajevnega vodje ruske obveščevalne službe, FSB: *»Vojska je, da bi zaščitila talce, začela streljati na teroriste. Streljali so tudi civilisti, ki imajo orožje.«*

Razborškova nadaljuje poročanje o reševalni akciji. **Vmes posnetek ruske novinarke, ki poskuša poročati na kraju dogodka. Raport: »Kot slišite, streljajo tik za nami ...« Ozre se, se skloni in pobegne.** Razborškova opiše dogodke v telovadnici, kjer je bila zbrana večina talcev. V ozadju posnetki telovadnice z vdrtim stropom. Omeni postavljanje min. **Izjava enega izmed starejših talcev: »Vse so nagnali v telovadnico in takoj začeli polagati mine.«** Novinar: *»Ali ste videli, kako to počnejo?«* Talec: *»Seveda. Mino so postavili na koš na igrišču in napeli žico do drugega koša, kamor so položili drugo mino.«*

Posnetki bežečih ljudi, moških in žensk z otroki v naročju, reševalna vozila in zvok siren. Razborškova pove, da so zid razstrelile ruske posebne enote, enim se je uspelo rešiti, drugim pa ne.

Posnetek enega izmed pobeglih otrok. Novinar ga sprašuje:

»Kaj se je tam dogajalo? Pripoveduj.«

»Nič nismo jedli.«

»Kako ti je ime? Praviš, da tri dni niste jedli?«

»Urin so pili.«

Razborškova poroča, da so se vrstile eksplozije, nazadnje pa je v telovadnici še zagorelo. V ozadju posnetki ruskih posebnih enot med reševalno akcijo, zvoki streljanja. Ruske oblasti so trdile, da imajo vse pod nadzorom, ko je bilo v še slišati streljanje. To je pregnalo gasilce. **Prispele so številne televizijske ekipe in poročale o številnih truplih v telovadnici. Posnetek raporta nekega moškega. Njegovo ime ali funkcija nista navedeni, le sklepam lahko, da je novinar. V ozadju posnetki notranjosti telovadnice, ruševine, noge nekega trupla: »Tega ne morem opisati z besedami. Zelo hudo je. Sploh si ne morete misliti, kaj so naredili z otroki.«**

Posnetki kopice otrok v spodnjem perilu, ki so pobegnili in jim je bila ponujena prva pomoč. Razborškova pove, da so v šoli še vedno talci, eksplozije in streljanje pa je bilo slišati tudi, ko se je znočilo. **Posnetek ranjenega dečka, ki ga dva moška nosita na nosilih.**

Posnetek, kjer kamera vdira v pogovor med zaskrbljenim soprogom ene izmed talk in deklico v okrvavljenem spodnjem perilu, ki je uspela pobegniti:

»Ali si videla mojo ženo?«

»Tam ni bilo nič videti.«

»Ali je živa, zdrava?«

»Na začetku smo jo videli vsi, potem pa je naenkrat odjeknila eksplozija.«

Izjava moškega, očitno enega izmed talcev. Njegovo ime ali funkcija namreč nista navedeni: »Tam so bila nerazpoznavna trupla žensk in otrok.«

Razborškova poudari, da je ljudi po že četrti večji tragediji s talci in že četrtem terorističnem napadu v Rusiji v zadnjem tednu dni, **čedalje bolj strah. V ozadju posnetek dveh mrtvih dečkov, poleg jokajoča mati. Posnetek krvavih trupel otrok, poleg ljudje, ki med njimi iščejo svojce.** Izjava ruske prebivalke enega večjih mest: »Zelo hudo je, ker jih ne moremo obvladati. In to je strahotno.«

Posnetek moškega, ki teče z navidez mrtvim otrokom mimo gorečega poslopja šole. Slišati je streljanje. Posnetki novinarja-fotografa med slikanjem ranjenca, ki ga nosijo iz šole. Posnetek reševalnih vozil, zvok siren. Razborškova medtem poroča o žrtvah med ugrabitelji. Nekaterim je uspelo pobegniti, zato so ruske oblasti zaprle mejo med Severno Osetijo in Ingušijo, od koder bi lahko pobegnili v Čečenijo.

Horvatova napove poročanje Vlaste Jeseničnik v živo iz Beslana. Dve sliki: Jeseničnikova na prizorišču poročanja v Beslanu in voditeljica Horvatova v studiu. Spodaj napis **»drama s talci«**.

Horvat: **»Po dnevu groze in številnih preobratov, kaj se v Beslanu dogaja zdaj?«**

Jeseničnikova: Pove, da je še vedno slišati eksplozije in streljanje. **»Vse več je podatkov, da je bila današnja drama s talci resnično krvava.«** Poroča o žrtvah.

Horvat: Sprašuje po identiteti ugrabiteljev.

Jeseničnik: Poda podatke o narodnostih teroristov in pove, da so bili med teroristi moški in ženske, **»ki so bile samomorilke, se pravi ženske, ki so imele okrog pasu privezan eksploziv.«**

Horvat: Izpostavi napačne izjave ruskih oblasti, ki so poročale o manjšem številu talcev, kot se je izkazalo kasneje. **Poudari tudi, da je zelo malo znanega o pogajanjih med oblastmi in ugrabitelji. Jeseničnikovo povpraša o tem.**

Jeseničnik: Potrди, da je bilo talcev bistveno več (zvok eksplozije v ozadju). **O pogajanjih ne pove ničesar.**

Horvat: **Izpostavi eksplozijo: »Vidimo, da se eksplozije še kar nadaljujejo«.**Vpraša po širših razsežnostih dogodka. Omeni Putinovo politiko nepopustljivosti do čečenskega vprašanja in terorizma, ki ga je pripeljala na oblast. Poudarjal naj bi, da se s teroristi ne bo pogajal, »očitno pa ta taktika ni bila zelo uspešna. Problem Čečenije ostaja. Ali bo zdaj ta dogodek vplival na stališča Rusov do njihovega predsednika?«

Jeseničnik: predvideva, da se bodo v prihodnjih dneh pojavile ostrejšje kritike Putinove politike, vendar je njegova popularnost začela pešati že pred dvema mesecema, zaradi ostrejšje

politike socialnih olajšav. Pove, da Čečenija na priljubljenost Putina nikoli ni vplivala in da ga je pravzaprav pripeljala na oblast. Omeni še, da je v Rusiji zelo malo resnično neodvisnih medijev, ki so drznejše govoriti »**pravo resnico**«. Ruske nacionalne televizije po njenem mnenju poročajo nekorektno, kar se kaže v prikrievanju resničnih podatkov. Obstaja močna samocenzura v novinarskih vrstah, »saj resnica v Rusiji, pa če govorimo o čemerkoli, ni več zaželeno.«

Horvat: Čečenija se je vrnila na prvo mesto dnevnega reda predsednika Putina. Jeseničnikovo povpraša po njenih predvidevanjih o nadaljevanju situacije s Čečenijo, trša vojaška strategija v Čečeniji ali pogajanja in ukvarjanje z vzroki za nasilje, ki so pripeljali do tega napada?

Jeseničnik: Pove, da so razlogi za nasilje znani zadnjih deset let, od prve rusko-čečenske vojne leta 1994. Pojasni, da Čečenija hoče neodvisnost od Rusije, medtem ko Rusija tega ne dopušča, saj bi to sprožilo domine na Severnem Kavkazu. (Zvok eksplozije v ozadju.) Poda nekaj zgodovinskega ozadja. Poudari, da je že jasno, da Putin misli resno, ko pravi, da se ne misli pogajati s teroristi in da teroristični napadi ne bodo vplivali na politiko do Čečenije, vsaj ne tako, da bi Rusija začela popuščati. Bili so predlogi za pogajanja s čečenskimi uporniki, ki jih vodi nekdanji čečenski predsednik Maskhadov, zdaj vodja čečenskih separatistov, vendar Moskva trdno stoji za tem, da se s teroristi ne bo nikoli pogajala.

Horvat: »*Še enkrat moram ponoviti, spet eksplozija /.../*«. Jeseničnikovo vpraša o nevarnosti razmer v mestu, kako je poročati v takšnih razmerah in ali držijo poročila, da so domačini nenaklonjeni tujim novinarjem.

Jeseničnik: Potrdi, da gre za težko poročanje, zaradi soočanja z »*veliko človeško dramo*«.

Horvat: Ponovi vprašanje, ali so domačini nenaklonjeni tujim poročevalcem.

Jeseničnik: Domačini ne razumejo jezika, kamere in vedenje novinarjev so razumeli kot neko vsiljivost. »*Težko je najbrž človeku, ki ga je obdala žalost, strašna bolečina, ne ve, kaj se dogaja z njegovim otrokom v telovadnici šole, razložiti, da ti prihajaš iz tujega sveta in da bi rad pokazal resnico svetu, resnico svojim gledalcem, svojim poslušalcem, kaj se je dogajalo tukaj v Osetiji. In v tem smislu je bilo mogoče govoriti precej o histeričnosti ljudi, tudi o agresivnosti, sama, recimo, sem bila deležna precej neprijaznega nastopa severno-osetijskih vojakov, ki enostavno niso razumeli, da smo novinarji prišli sem, da bi poročali o tej tragediji, ki pa so jo ti ljudje seveda tukaj razumeli predvsem kot lastno tragedijo. Oni so*

resnico želeli predati svetu, pa vendar je bolečino ljudi, ki so jo prenašali, pravzaprav težko predati.» Konec javljanja.

Horvatova nadaljuje s trditvami zahodnih varnostnih strokovnjakov, ki so v začetku zanikali možnost vpletenosti »zloglasne teroristične organizacije Al Kajde« in so se izkazale za napačne.

Poročanje Polone Frelih o možnih povezavah med Al Kajdo in čečenskimi uporniki. V ozadju posnetki strmoglavljenega letala v okolici Rostova na Donu.

Izjava Putina: »Če je ena izmed terorističnih organizacij prevzela odgovornost za to in je povezana z Al Kajdo, potem to potrjuje povezavo določenih sil, delujočih na ozemlju Čečenije, z mednarodnim terorizmom.« Frelihova povzame številni politične analitike, ki menijo, da poskuša s takimi izjavami Putin upravičiti nepopustljivost pri obračunavanju s čečenskimi uporniki. **V ozadju VHS posnetki teroristov, tudi posnetki trupel.** Frelihova pove, da se zdijo po napadu v Beslanu, glede na nacionalne pripadnosti ubitih in ujetih teroristov, Putinove trditve o povezavi z Al Kajdo bolj utemeljene.

Telefonski komentar Davida Claridgea, strokovnjaka za Al Kajdo, o najnovejših strategijah te teroristične organizacije.

Frelihova poroča še o verski usmerjenosti čečenskih upornikov, zaradi katere naj bi se vzpostavila povezava z Al Kajdo.

Horvatova zaključi prispevek z obvestilom, da bo ekipa RTV Slovenije tudi ponoči spremljala dogajanje, ki bo povzeto v dopoldanskih Poročilih.

Dolžina prispevka: 14 minut.

5.2 ANALIZA NOVINARSKIH PRISPEVKOV V LUČI ETIKE

Prispevki se osredotočajo na sam teroristični napad in njegove posledice. Novinarji ne kršijo smernice Kodeksa RTV Slovenije o poročanju terorizma²¹, ki se nanaša predvsem na

---

²¹ Smernica 5.9.3 Kodeksa RTV Slovenija, ki govori o poročanju o terorizmu, pravi: »ob ugrabitvah morajo sodelavci RTV Slovenija zagotoviti, da nobena njihova akcija ne bo še bolj ogrozila življenj talcev ali ovirala naporov oblasti, da zagotovijo izpustitev talcev.

Pri poročanju o terorističnih akcijah morajo novinarji in snemalne ekipe RTV Slovenija upoštevati naslednja navodila:

- a. o neposrednem pogovoru s teroristi/ugrabitelji, ki vsebuje podatke o poteku ali načrtovanju terorističnega dejanja, je treba nemudoma obvestiti odgovornega urednika informativnega programa;
- b. neposredno ali pozneje ni dopustno predvajati nobene izjave ali pogovora s teroristi/ugrabitelji, če tega ni odobril odgovorni urednik informativnega programa; kaj takega bo odobril samo v izjemnih primerih;
- c. izjave ali zahteve teroristov/ugrabiteljev so sestavni del izrednega dogodka; v večini primerov je o njih vsekakor treba poročati v povzetku, v obliki zmontiranega prispevka, da bi se izognili nevarnosti manipulacije;
- d. telefonske ali druge stike s talci ali teroristi/ugrabitelji ali obojimi hkrati je mogoče vzdrževati le, če po presoji

uporabo teroristov kot virov informacij, kar se v obravnavanih prispevkih ne pojavi.

Glede na to, da pri prvem prispevku (Dnevnik, 1. 9. 2004) identiteta ugrabiteljev še ni bila znana, pogajanja pa so bila za zaprtimi vrati, ni problematično, da so bili novinarji bolj osredotočeni na sam teroristični dogodek, in da so bili vključeni le vladni viri in izjave prisotnih na kraju dogodka. Pri Odmevih 3. 9. 2004 Jeseničnikova sicer omeni čečenske zahteve po neodvisnosti in vojno z Rusijo, vendar le v kontekstu ruske politike do teroristov. Pri poskusu opisa ozadja terorističnega napada v Odmevih 1. 9. 2004, ko je gost v studiu Zlatko Halilović, novinarka vztraja pri samem napadu in njegovih posledicah, kljub temu, da gost poskuša razširiti in poglobiti problematiko. Ta problem bo podrobneje obdelan v nadaljevanju analize.

5.2.1 JEZIKOVNA ANALIZA

V vseh treh prispevkih je teroristični napad največkrat označen kot »drama s talci«, ki je izpisana v napovedniku (1. primer), Jeseničnikova s to frazo začne svoje poročanje (2. primer), znova je izpisana v napovedniku (3. primer), izpisana je na dnu ekrana med poročanjem Jeseničnikove v živo iz Beslana (3. primer), Jeseničnikova jo ponovi v svojem poročanju, pri čemer doda, da je bila resnično »krvava« (3. primer). Jeseničnikova v svojem poročanju uporabi tudi frazo »dramatični dogodki« (1. primer) in »velika človeška drama« (3. primer). Razborškova uporabi besedo »drama« (3. primer), podoben učinek pa ima tudi fraza »dan groze«, ki ga uporabi Horvatova (3. primer). To so senzacionalistični elementi, prek katerih je eksplicitno poudarjena dramatičnost dogodka. »V želji po dobičku polnijo časopisne strani novinarski prispevki, ki z izbiro jezikovnih sredstev odpirajo stilistična, etična, pa tudi pravna vprašanja (Kalin Golob, 2003: 229).« Kot sem ugotovila v teoretičnem delu diplomskega dela, so ravno zaradi tega senzacionalističnega elementa teroristične akcije deležne večje medijske pozornosti v primerjavi z drugimi dogodki. Prispevki so jezikovno zastavljeni tako, da se bralcu približajo z jezikovnimi sredstvi, ki stik gradijo na čustveni vpletenosti, in ne na razumski ravni, ter tako naslovnika potegnejo v zgodbo prek njegovega ogorčenja nad družbeno anomalijo (Kalin Golob, 2003: 239).

---

odgovornega urednika ne vplivajo na pogajanja z oblastmi in ne ogrožajo varnosti; e. poročevalci in producenti so nadrejenemu uredniku dolžni posredovati sleherno zahtevo policije in drugih pristojnih organov o prepovedi objave določene informacije ali posnetka v interesu reševanja krize, preiskave ali varnosti (2000).«

RTV Slovenija je dnevni predmetnik zastavila tako, da je bila »drama s talci« prva novica v napovedniku in tudi prva novica v Dnevniku in Odmevih, in to kljub temu, da ni bilo bistvene geografske bližine dogodka niti nevarnosti za slovensko javnost, ki bi upravičevala tovrstno izpostavljenost dogodka. Prav tako gre za pretirano poudarjanje pomembnosti teroristične problematike v delu vprašanja Korenove (2. primer): *»Da gre res za največjo grožnjo 21. stoletja, pove tudi to, da je tudi v ospredju Busheve predvolilne kampanje prav boj proti terorizmu.«* V teoretičnem delu naloge se je izkazalo, da se pojavnost terorizma v medijski konstrukciji realnosti ne ujema z dejanskim stanjem. Terorizem je v medijskih agendah poudarjen zaradi svoje novičarske vrednosti in spektakularne mešanice nasilja, žrtv in krvi, ki pritegne občinstvo. Tovrsten senzacionalizem, podkrepjen z jezikovnimi elementi, je neustrezen, saj lahko pomeni zavajanje občinstva glede dejanskega stanja, to pa je v nasprotju z odgovornostjo novinarjev do javnosti. Informacija, da je terorizem »največja grožnja 21. stoletja«, ni preverjena in podkrepjena z dokazi. V kakovostnih novinarski prispevkih ne sme biti zgolj sporočanja domnev o določenih osebah ali dogodkih/stanjih, ampak morajo posredovati tudi dokaze in racionalne utemeljitve povedanega (Kalin Golob, 2003: 236).

Ljudje, ki so napad izpeljali, so bili v prispevkih označeni kot: »skupina oboroženih neznancev«, »teroristi«, »dobro oborožena skupina moških in žensk«, »napadalci«, »skrajneži« in »ugrabitelji«. Novinarji RTV Slovenija niso uporabljali dodatnih zaznamovanih oznak, ki bi utegnile biti etično sporne.

Komentar Vlaste Jeseničnik *»Grozo so vzbujale tudi vesti o teroristkah samomorilkah, ki imajo okoli pasu privezan eksploziv«* (1. primer) ni dobro premišljen, saj potencira občutke strahu pri javnosti, poleg tega pa manjka tudi navedba vira informacije.

Zanimive so izjave uradnega predstavnika ruske oblasti, ministra za obrambo, Sergeja Ivanova: *»S tem so nam napovedali vojno. Vojno v drugačni obliki, z nevidnim nasprotnikom in brez bojne črte. Kljub temu je očitno, da je nevarnost stvarna«* (1. primer) in *»To je nevarnost za ves svet. Proti njej se je težko bojevati, vendar se bomo bojevali, na vse načine in z vsemi sredstvi, tudi političnimi«* (2. primer). Opaziti je, da ruska oblast uporablja podobne strategije organizirane negotovosti kot ameriška oblast. Ni konkretnih referenc, sovražnik je skrivnosten in razpršen. S tem krepijo strah med ljudmi, kar vodi v lažjo manipulacijo s prestrašenim narodom, ki se ne sprašuje o upravičenosti »varnostnih ukrepov« in »povračilnih akcij«. To vodi v pripisovanje legitimnosti postopkom vlade, ki bi se sicer zdeli vprašljivi. Jeseničnikova ne problematizira poostrenih varnostnih ukrepov po vsej Rusiji: *»Policisti*

nadzorujejo železniške postaje, letališča, pomembna poslopja. Okrepili so varnost v jedrskih elektrarnah» (2. primer).

V prispevkih se dokaj močno izpostavlja tudi dilema med pravico javnosti do obveščeniosti in pravico žrtev do zasebnosti:

5.2.2 DILEMA MED PRAVICO JAVNOSTI DO OBVEŠČENOSTI IN PRAVICO ŽRTEV DO ZASEBNOSTI

1. primer:

- *»Na dvorišču so ležala trupla ubitih civilistov.«* V ozadju je posnetek trupla.
- *»Objokani, šokirani starši so pred šolo ves dan čakali na kakršnekoli informacije.«* V ozadju posnetki objokanih staršev.
- Posnetek objokane matere enega izmed ugrabljenih otrok, ki govori po telefonu. Zdi se, da se ne zaveda, da njen telefonski pogovor snemajo, saj ni obrnjena proti kameri: *»Prišli so v črnih maskah in zajeli otroke. Zdaj so v telovadnici. Vsi so tam.«*
- Še en posnetek objokanih mater.

2. primer:

- Jeseničnikova omeni sorodnike, ki kljub pozni uri še vedno čakajo na informacije o svojcih. Posnetki jokajočih mater
- Posnetki žrtev terorističnih napadov tedna pred napadom na šolo v Beslanu, goreče zgradbe, avtomobili in žrtve.

3. primer:

- Posnetek moškega, ki teče in ima v naročju dečka v spodnjem perilu.
- Posnetki bežečih ljudi, tudi otrok, večina je bila oblečena le v spodnje perilo. Komentar Razborškove: *»Beg skoraj golih otrok so si milijoni lahko ogledali neposredno.«*
- Posnetek enega izmed pobeglih otrok z materjo, ruski novinar jima zastavlja vprašanja: *»Ali je veliko mrtvih?«* *»Pravi, da ni veliko mrtvih, je pa veliko ranjenih.«* (Mati govori med jokom.)
- Posnetki bežečih ljudi, moških in žensk z otroki v naročju, reševalna vozila in zvok siren.

- Posnetek enega izmed pobeglih otrok. Novinar ga sprašuje: *»Kaj se je tam dogajalo? Pripoveduj.«* *»Nič nismo jedli.«* *»Kako ti je ime? Praviš, da tri dni niste jedli?«* *»Urin so pili.«*
- Posnetki kopice otrok v spodnjem perilu, ki so pobegnili in jim je bila ponujena prva pomoč.
- Posnetek ranjenega dečka, ki ga dva moška nosita na nosilih.
- Posnetek, kjer kamera vdira v pogovor med zaskrbljenim soprogom ene izmed talk in deklico v okrvavljenem spodnjem perilu, ki je uspela pobegniti. *»Ali si videla mojo ženo?«* *»Tam ni bilo nič videti.«* *»Ali je živa, zdrava?«* *»Na začetku smo jo videli vsi, potem pa je naenkrat odjeknila eksplozija.«*
- Posnetek dveh mrtvih dečkov, poleg jokajoča mati.
- Posnetek krvavih trupel otrok, poleg ljudje, ki med njimi iščejo svoje.
- Posnetek moškega, ki teče z navidez mrtvim otrokom mimo gorečega poslopja šole.
- VHS posnetki teroristov, tudi posnetki trupel.

Za obveščенost javnosti bi zadostovalo število žrtev, brez nazornih opisov lokacije trupel, podkrepjenih s posnetki²². Posnetke sta RTV Sloveniji posredovala Reuters in ruska televizija, toda izbira posnetkov je še vedno v rokah urednikov. Tovrstno senzacionalistično poročanje daje nasilju velik poudarek in omogoča teroristom doseganje psiholoških učinkov pri ljudeh, ki se počutijo nemočni in zgroženi. Ni dokazov, da ima kakršnekoli pozitivne posledice za ljudi. Najbolj sporni se mi zdijo posnetki matere med telefonskim pogovorom, saj kamera vdira celo v njeno zasebno komunikacijo, posnetek pogovora med soprogom talke in deklico, ki ji je uspelo pobegniti, in pa posnetek matere ob truplih dveh dečkov, kar je skrajni primer izkoriščanja osebne drame, bolečine in trpljenja na senzacionalističen način. Varovanje dostojanstva človekove osebe je bistveno za odgovorno novinarstvo in izkoriščanje trpljenja ljudi za dvigovanje dramatičnosti zgodbe je etično nedopustno, saj pomeni, da novinarji obravnavajo ljudi kot sredstvo in ne kot cilj. Ti posnetki niso imeli informativne vrednosti za slovenske gledalce. Dosegli so kvečjemu identifikacijo ljudi s trpljenjem

---

²² Smernica Kodeksa RTV Slovenija 5.10.1.2 govori o posnetkih »črne kronike«, vendar lahko iste nasvete apliciramo na posnetke terorističnih napadov: » Pri snemanju in montaži prispevkov "črne kronike" je treba upoštevati, da ni etično in profesionalno: a. prikazovanje nemočnih žrtev nasilja, nesreč, bližnjih posnetkov krvavih obrazov, delov telesa ipd; takšne prizore je mogoče prikazovati kvečjemu od daleč, brez podrobnosti, ki lahko omogočijo prepoznavo žrtev; nasvet, ki bo olajšal izbiranje kadrov: snemalec in montažer naj se pri obdelavi tovrstnega gradiva postavit v vlogo bližnjega svojca, ki je za nesrečo izvedel po TV / ... / (2000).«

prikazanih žrtev in svojcev, kar je pravzaprav zopet ena izmed terorističnih strategij, ki večajo obseg posrednih žrtev strahu. Sporočilo takih posnetkov je, da se to lahko zgodi komerkoli, kjerkoli, kadarkoli²³. In čeravno Slovenija ni neposredno ogrožena, naši mediji prispevajo k sejanju strahu med veliko večje občinstvo, kar je eden izmed ciljev terorističnega nasilja. Novinarji se tako ne morejo sklicevati na pravico javnosti do obveščenosti.

Pri senzacionalizmu se lahko izgovarjamo na visok prag tolerance javnosti do nasilja, češ da je zelo težko obveščati javnost, ki novic, ki niso šokantne, sploh ne opazi. Senzacionalizem je tako utemeljen s senzacionalizmom samim. Bistvo problema pa je, da se senzacionalizem dotika le površine. Javnost ni seznanjena z ničemer, razen s samo senzacijo. Tako tudi ta argument ni prepričljiv.

5.2.3 DILEMA MED NOVINARSKO ODGOVORNOSTJO IN ZASLUŽKOM MEDIJA

Ta dilema je pravzaprav zajeta že v problematiki izbire jezikovnih elementov ter v dilemi med pravico javnosti do obveščenosti in pravico žrtev do zasebnosti. Ključni problem je namreč senzacionalistično poročanje, ki uporablja pretirane besede, ki stopnjujejo dramatičnost dogodkov in s tem njihovo privlačnost za občinstvo, in posnetke posledic nasilja, ki nimajo informacijske vrednosti za občinstvo. Kot kažejo v predhodnih poglavjih navedeni primeri, se uredniki in novinarji RTV Slovenija niso odločali v skladu s svojo odgovornostjo javnosti, pač pa so podlegli prizadevanjem za čim večjo gledanostjo in posledično dobičkom. Prizadevanja za zaslužek ne moremo realno zanikati, vendar tolikšen senzacionalizem, ki se kaže predvsem v številu spornih posnetkov posledic terorističnega nasilja, ni etično opravičljiv.

---

²³ Tudi smernica 5.10 Kodeksa RTV Slovenija govori o črni kroniki, vendar jo lahko apliciramo na poročanje o terorističnih napadih: »Pri črni kroniki ni dopustno podlegati senzacionalizmu. Televizija in radio lahko povzročita med ljudmi bojazen, da bodo postali žrtve zločinov. Zato si je treba prizadevati, da mediji med ljudmi ne bi povzročali neutemeljene panike, pa tudi za to, da se ljudje zavedajo nevarnosti nasilnih dejanj. Pravica do obveščenosti pa tudi na tem področju ne sme ogroziti pravice do zasebnosti (2000).«

5.2.4 URAVNOTEŽENO POROČANJE ?²⁴

Uporabljeni viri v prispevkih RTV Slovenija so bili poročila tujih agencij in tujih medijev, ljudje in žrtve s kraja dogodka, uradni viri ruske vlade, predstavnik čečenske vlade Ramzan Kadirov, slovenska dopisnica iz Rusije Vlasta Jeseničnik, Zlatko Halilović, poveljnik specialne enote Policije, in David Claridge, strokovnjak za Al Kajdo. Alternativnih virov informacij (teroristi, zagovorniki Čečenskega boja proti Rusiji) ni bilo.

Novinarji RTV Slovenija so si prizadevali za poročanje, ki bi se poglobilo v ozadje dogodka, vendar jim ni uspelo zaradi vdiranja senzacionalizma v poročanje. Najbolj se izpostavlja primer gosta v studiu, Zlatka Haliloviča, ki naj bi po besedah Korenove pojasnil ozadje dogodkov. Vprašanja Korenove (2. primer) pa so v nasprotju s pričakovanji o pojasnitvi ozadja dogodkov vezana skoraj izključno na dogajanje med napadom na šolo. Torej na sam teroristični napad, njegove posledice in taktike reševalcev. Halilović je Korenovi dal kar nekaj iztočnic, v katerih je poglobil problem terorizma: *»Gre pa vsekakor za dejstvo, da so izrabili otroke in s tem hočejo opozoriti najširšo svetovno javnost na nek problem, ki ga bodo v vsakem trenutku odprli (Korenova mu poskuša seči v besedo), morebiti ga že zdaj odpirajo.«* Korenova bi to lahko izkoristila za vprašanje o tipu problema, ki ga teroristi lahko zastavijo, toda namesto tega je vztrajala pri samem napadu: *»Ugrabitelji so ves dan zavračali hrano in vodo. Agencije so šele pred nekaj minutami sporočile, da so vendarle prosili zdaj za hrano in vodo. Kaj to pomeni, lahko govorimo že o začetku razpleta?«* Kljub tako oblikovanemu vprašanju, je Haliloviću znova uspelo razširiti problematiko: *»Jaz ocenjujem, da gre tu v prvi vrsti za taktiko ugrabiteljev, teroristov, zaradi tega, da so pritegnili nase čim širšo množico javnih medijev povsod po svetu. Vemo, da se je vključil tudi Varnostni svet Združenih narodov, kar pomeni, da je odmevnost teh ugrabitev nenormalno visoka in to je bil njihov prvi in osnovni interes. Glede na to, da so to dosegli, da so v vseh medijih, ker jih nekdo tudi suportira, po vsej verjetnosti, s temi informacijami, so se predstavili v drugo fazo,*

---

²⁴ Kodeks RTV Slovenija v smernici 2. 3. opredeli uravnoteženo poročanje kot »enakovredno in enakomerno predstavitev najširšega možnega izbora stališč o določeni zadevi. Enakovrednost in enakomernost v tem kontekstu pomenita nepristranskost in razumen obseg, upoštevajoč težo posameznih stališč ali mnenj, njihovo pomembnost ali možno pomembnost. Če je le mogoče, mora novinar za določen prispevek ali oddajo najti predstavnike vseh vpletenih (prizadetih) strani ali nazorov. Če tega ne more, mora to poslušalcem in gledalcem sporočiti na preprost in neposreden način (2000).« Kodeks posebej izpostavi uravnoteženo poročanje v informativnih oddajah v smernici 2. 3. 3. »Dnevnoinformativni programi in aktualne dokumentarne/informativne oddaje določenega dne morajo celovito predstaviti dogodke in pojave, ki v javnosti sprožajo različne ali nasprotujoče si poglede in mnenja. Izogibati se morajo prejudiciranju posamičnih mnenj ali okoliščinam, v katerih lahko udeleženci dogodkov ali viri informacij manipulirajo z novinarji. Novinarji in uredniki morajo zagotoviti uravnoteženost poročanja v vseh oddajah, v katerih je o dogodkih in pojavih možno poročati v nadaljevanjih (2000).«

kjer se želijo pogajati in predlagati pogoje, na podlagi katerih se sploh hočejo pogajat.« Toda Korenova niti tega odgovora ni izkoristila za poglobitev ozadja, saj je nadaljevala z vprašanjem: *»Verjetno je taktika tako ugrabiteljev kot policije različna, kadar gre za ugrabitev otrok, kot pa kadar gre za ugrabitev odraslih.«* Zadnje vprašanje Korenove je imelo senzacionalistični naboj, ki sem ga izpostavila že pri spornih jezikovnih elementih: *»Niti Američanom niti Rusom doslej še ni uspelo odkriti učinkovitega orožja proti terorizmu. Pa ga je mogoče sploh obvladati? Da gre res za največjo grožnjo 21. stoletja, pove tudi to, da je tudi v ospredju Busheve predvolilne kampanje prav boj proti terorizmu.«* Haliloviču je znova uspelo odgovoriti tako, da je razširil pogled na situacijo: *» /.../ ustaviti terorizem je v prvi vrsti seveda naloga nas vseh, predvsem pa politike. Ali bomo imeli moderni, zahodni svet, na drugi strani islamski svet, ali bomo polarizirali svet na bogat in na reven, ali bomo imeli civilizacijske konflikte, treba je v osnovi vedno izhajati k izvoru. Žal se dandanašnji dogaja, da se vedno ukvarjamo s posledicami že nastalih razmer v določenih državah, nikdar, ali pa počasi, pa se zatekamo k izvorom nastanka terorizma. Že samo dejstvo, da od leta 1937 želijo Združeni narodi definirati pojem terorizem, jim to do današnjega dne žal še ni uspelo.«*

Lahko zaključim, da je ta intervju občinstvo nudil veliko informacij o terorističnih napadih, ponudil širši pogled in z nekaj splošnimi dejstvi o naravi terorizma in vzrokih zanj uravnotežil nenehno poudarjanje napada in njegovih posledic. Vendar je bilo to bolj po zaslugi gosta v studiu kot voditeljice.

V 3. primeru je v pogovoru med Horvatovo in Jeseničnikovo pojasnjen del zgodovinskega ozadja in vzrokov za teroristično nasilje v Rusiji, kar je korak v pravo smer, saj klub temu, da v prispevek niso vključena mnenja vseh vpletenih v konflikt, novinarka delno predstavi tudi čečensko stran. Tako se poročanje odmakne od poudarjanja posledic napada in nasilja k vzrokom za nasilje. To pomaga ljudem, da na situacijo pogledajo tudi z druge strani, kar jim omogoča boljše razumevanje in posledično morda prispeva k zmanjšanju neracionalnega strahu. To je posebno bistveno za slovensko javnost, saj lahko razumevanje konflikta med Rusijo in Čečenijo prispeva k zmanjšanju strahu pred »nepojasnjnim« nasiljem »brez razloga«, ki lahko doleti vsakega izmed nas.

6. ZAKLJUČEK

To diplomsko delo se osredotoča na posebnosti novinarskega poročanja o terorističnih napadih, predvsem pa na napake, ki se pojavljajo v novinarskem poročanju, ko novinarji zanemarijo novinarsko etiko. Glede na količino odgovornosti, ki jo nosi novinarski poklic, je etika izjemnega pomena za kakovostno novinarstvo, ki izpolnjuje svoje dolžnosti do javnosti.

Medijska pozornost je pomembna za teroriste, ki prek nje lažje uresničujejo svoje psihološke strategije manipulacije javnosti in oblasti. Toda medijska pozornost se lahko izkaže za dvorezen meč prav zaradi vprašljive narave poročanja, ki se senzacionalistično osredotoča na same teroristične napade in posledice terorističnega nasilja. Zdi se, da poročanje novinarjev o terorizmu ni utemeljeno na moralnem presojanju, pač pa na želji po dobičku. Uporniški teroristi se borijo z določenim ciljem. Medijsko pozornost pa pri tem uporabljajo instrumentalno, da bi prisilili močnejše akterje, ponavadi oblast, v pogajanja, ki bi jih pripeljala do njihovega cilja. Ko mediji večinoma prezrejo vzroke za teroristična dejanja in teroristom ne pustijo izraziti zahtev, lahko naredijo ogromno škode, saj se nemalokrat zdi, da teroristi znova in znova izvajajo nasilje, s katerim opozarjajo na svoj problem. Medijske agende poudarjajo nasilje zaradi njegove novičarske vrednosti, ki pritegne množico gledalcev, poslušalcev in bralcev. Posledica tega je prestrašena svetovna javnost, ki se boji »nasilja brez razloga«. Tak novinarski pristop k terorizmu pa prispeva tudi k propadu demokracije, saj z enostranskim in površnim poročanjem preprečuje družbeno diskusijo o problemih, ki so krivi za pojav terorizma. Novinarji tako ne izpolnjujejo svoje nadzorne vloge nad oblastjo, pač pa aktivno sodelujejo pri državni propagandi.

Iz tega lahko izpeljem odgovor na dilemo, kako poročati o terorističnih napadih, da je hkrati zadovoljena pravica javnosti do obveščeniosti. Novinarji se bi morali držati osnovnih etičnih načel, ki že v osnovi izključujejo senzacionalizem in novinarjem nalagajo odgovornost do javnosti in do vsakega posameznika, kar je še posebno pomembno pri žrtvah terorističnega nasilja. Mediji morajo poročati o terorističnih napadih, vendar morajo imeti dovolj znanja o družbeni situaciji, ki skriva vzroke za nasilje. Osredotočanje na posledice napadov nima nikakršne informacijske vrednosti in kaže le na senzacionalizem in željo po dobičku. Odgovorni novinarji, ki poročajo o terorističnih napadih, morajo znati presoditi, kakšen naj bo uravnotežen prispevek, ki k problemu terorizma pristopa z vseh vidikov terorizmu inherentnega konflikta, opremiti pa se morajo tudi s potrebnim teoretičnim znanjem o terorizmu in družbi nasploh.

7. LITERATURA

Albini, Joseph L. (2001): *Dealing With the Modern Terrorist: The Need for Changes in Strategies and Tactics in the New War on Terrorism*. V: Criminal Justice Policy Review, let. 12, št. 4: 255–281. Sage Publications, Thousand Oaks.

Bell, Martin (2002): *The Journalism of Attachment*. V: Kieran, Matthew (ur.): Media Ethics. Routledge, London and New York, str.: 15–22.

Berrington, Eileen, Jemphrey, Ann (2003): *Pressures on the Press. Reflections on Reporting Tragedy*. V: Journalism, let. 4, št. 2: 225–248. Sage Publications, London.

Bervar, Gojko (2002): *Svoboda neodgovornosti. Samoomejevanje v medijih v Sloveniji*. Mirovni inštitut, Ljubljana.

Blaisse, Mark (1992): *Reporters' Perspectives*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str: 137–169. Sage Publications, Newbury Park.

Bratich, Jack Z. (2002): *Drawing a Line in the Fog*. V: Cultural Studies < > Critical Methodologies, let. 2, št. 2: 159–162. Sage Publications, Thousand Oaks.

Cooper, H. H. A. (2001): *Terrorism. The Problem of Definition Revisited*. V: American Behavioral Scientist, let. 44, št. 6: 881–893. Sage Publications, Thousand Oaks.

Crelinsten, Ronald D. (1992): *Victims' Perspectives*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str.: 208–238. Sage Publications, Newbury Park.

Day, Louis A. (1991): *Ethics in Media Communications: Cases and Controversies*. Wadsworth Publishing Company, Belmont, California.

Erjavec, Karmen (1999): *Novinarska kakovost*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Gerrits, Robin P. J. M. (1992): *Terrorists' Perspectives: Memoirs*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str.: 29–61. Sage Publications, Newbury Park.

Graber, Doris (2003): *Styles of Image Management During Crises: Justifying Press Censorship*. V: *Discourse & Society*, let. 14, št. 5: 539–557. Sage Publications, Thousand Oaks.

Giroux, Henry A. (2002): *Terrorism and the Fate of Democracy After September 11*. V: *Cultural Studies < > Critical Methodologies*, let. 2, št. 1: 9–14. Sage Publications, Thousand Oaks.

Gnezda, Mirjam, Matkovič, Anita, Mlakar, Saša (2002): *Poročanje slovenskih medijev o terorističnem napadu na Združene države Amerike*. V: Jezernik, Božidar, ur. (2002): *Besede terorja. Medijska podoba terorja in nasilja*, str.: 63–81. Univerza v Ljubljani - Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana.

Hausman, Carl (1992): *Crisis of Conscience. Perspectives on Journalism Ethics*. HarperCollins Publishers Inc., New York.

Hewitt, Christopher (1992): *Public's Perspectives*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str.: 170–207. Sage Publications, Newbury Park.

Hocking, Jennifer Jane (1992): *Governments' Perspectives*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str.: 86–104. Sage Publications, Newbury Park.

Hurrell, Andrew (2002): *'There are no Rules' (George W. Bush): International Order after September 11*. V: *International Relations*, let. 16, št. 2: 185–204. Sage Publications, London.

Irvin, Cynthia L. (1992): *Terrorists' Perspectives: Interviews*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str.: 62–85. Sage Publications, Newbury Park.

Jezernik, Božidar (2002): *Besede terorja. Medijska podoba terorja in nasilja*. Univerza v Ljubljani - Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana.

Kalin Golob, Monika (2003): *Stil in novinarski škandal*. V: *Teorija in praksa*, let. 40, št. 2: str.: 229–244. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Košir, Manca (2003): *Surovi čas medijev*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Kranjec, Rebeka, Kužnik, Lea (2002): *V imenu »višjih ciljev«*. V: Jezernik, Božidar (2002): *Besede terorja. Medijska podoba terorja in nasilja*, str.: 129–142. Univerza v Ljubljani - Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana.

Lambeth, Edmund B. (1997): *Časnikarstvo kot zaveza. Poklicna etika*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Lewis, Justin (2002): *Speaking of Wars ....* V: *Television & New Media*, let. 3, št. 2: 169–172. Sage Publications, Thousand Oaks.

Lipovec Čebren, Uršula (2002): *Plodna tla za terorizem*. V: Jezernik, Božidar (2002): *Besede terorja. Medijska podoba terorja in nasilja*, str.: 153–164. Univerza v Ljubljani - Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana.

Logar, Gregor (2001): *Vojno dopisništvo*: diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

McChesney, Robert W. (2002): *Thank the Lord, It's a War to End All Wars ... Or, How I Learned to Suspend Critical Judgement and Love the Bomb*. V: *Cultural Studies < > Critical Methodologies*, let. 2, št. 2: 166–168. Sage Publications, Thousand Oaks.

McChesney, Robert W. (2002): *The Zillionth Time as Tragedy*. V: *Television & New Media*, let. 3, št. 2: 133–137. Sage Publications, Thousand Oaks.

Miller, David (2002): *Opinion Polls and the Misrepresentation of Public Opinion on the War in Afganistan*. V: *Television & New Media*, let. 3, št. 2: 153–161. Sage Publications, Thousand Oaks.

Paletz, David L., Boiney, John (1992): *Researchers' Perspectives*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str.: 6–28. Sage Publications, Newbury Park.

Paletz, David L., Tawney, Laura L. (1992): *Broadcasting Organizations' Perspectives*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str.: 105–110. Sage Publications, Newbury Park.

Paletz, David L., Vinson, C. Danielle (1992): *Introduction*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str.: 1–5. Sage Publications, Newbury Park.

Poler, Melita (1997): *Novinarska etika*. Magnolija, Ljubljana.

Poler Kovačič, Melita (2002): *Razžalitve in dostojanstvo osebe*. V: Korošec, Tomo in drugi: *Razžalitve v tiskanih medijih*, str.: 89–107. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Poler Kovačič, Melita (2003): *Spremna beseda. Iz surovega časa medijev v čas odgovornih medijev*. V: Košir, Manca: *Surovi čas medijev*, str.: 7–29. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Poler Kovačič, Melita (2003/2004): *Novinarska etika* (predavanja). Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Poler Kovačič, Melita (2004): *Novinarska (iz)virnost. Novinarji in njihovi viri v sodobni slovenski družbi*. Fakulteta za družbene vede (knjižna zbirka Media), Ljubljana.

Reljić, Dušan (1998): *Pisanje smrti: mediji u vremenima sukoba*. Istraživačko novinarstvo, Beograd.

Saylor, Conway F., Cowart, Brian L., Lipovsky, Julie A., Finch, A. J. Jr., Jackson, Crystal (2003): *Media Exposure to September 11. Elementary School Students' Experiences and Posttraumatic Symptoms*. V: *American Behavioral Scientist*, let. 46, št. 12: 1622–1642. Sage Publications, Thousand Oaks.

Schmid, Alex P. (1992): *Editors' Perspectives*. V: Paletz, David L., Schmid, Alex P. ur.: *Terrorism and the Media*, str.: 111–136. Sage Publications, Newbury Park.

Seib, Philip (2002): *The Global Journalist: News and Conscience in a World of Conflict*. Rowman & Littlefield Publishers, inc., Lanham, Boulder, New York, Oxford.

Splichal, Slavko (1997): *Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v XX. stoletju*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

Strentz, Herbert (1989): *News Reporters and News Sources. Accomplices in Shaping and Mishapping the News*, 2.ed. Iowa State University Press, Ames.

Tehrani, Majid (2002): *Peace Journalism. Negotiating Global Media Ethics*. V: *Press / Politics*, let. 7, št. 2: 58–83. President and the Fellows of Harvard College.

Zelizer, Barbie and Allan, Stuart (2002): *Introduction. When Trauma Shapes the News*. V: Zelizer, Barbie and Allan, Stuart ur.: *Journalism After September 11*, str.: 1–23. Routledge, London.

SPLETNI VIRI:

Another Beslan. <http://kavkazcenter.com/eng/article.php?id=3500>, 16. 3. 2005.

Decision to broadcast. http://www.channel4.com/news/2005/02/week_1/03_basayev.html, 16. 3. 2005.

Kodeks novinarjev Slovenije (2002). Dostopno prek [/http://www.novinar.com/dokumenti.kodeks.php](http://www.novinar.com/dokumenti.kodeks.php), 20. 4. 2005.

Kodeks RTV Slovenija (2000). Dostopno prek [/http://razsodisce.org/razsodisce/kodeks_rtv_txt.php](http://razsodisce.org/razsodisce/kodeks_rtv_txt.php), 20. 4. 2005.

Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1998). Dostopno prek http://www.idcse.nuk.si/k_-_po_spre_-_005.html, 20. 4. 2005.

Münchenska deklaracija (1971). Dostopno prek <http://www.media-forum.si/slo/pravo/pravniviri/munchenska-deklaracija.pdf>, 20. 4. 2005.

Ustava Republike Slovenije (1991). Dostopno prek <http://www.sviz-sl.si>, 20. 4. 2005.

VIDEO POSNETKI:

Severna Osetija – Drama s talci. Dnevnik (1. 9. 2004): video dokumentacija RTV Slovenija, Ljubljana.

Rusija – Terorizem. Odmevi (1. 9. 2004): video dokumentacija RTV Slovenija, Ljubljana.

Beslan – Drama s talci. Odmevi (3. 9. 2004): video dokumentacija RTV Slovenija, Ljubljana.

8. PRILOGE

8.1 TONSKI ZAPIS ODDAJE BRITANSKE TELEVIZIJSKE POSTAJE CHANNEL 4 – INTERVJU S SHAMILOM BASAYEVIM

"Another Beslan?" Chechnya

Published: 03-Feb-2005

By: Jonathan Miller

It is a byword for horror: Russia's 9/11.

More than 330 people were killed, most of them children, as soldiers tried to rescue hostages from Beslan's school Number One.

The man behind last September's massacre, Chechen warlord Shamil Basayev, has told Channel 4 News, he would do the same again.

Not only did he orchestrate Beslan, but also the 2002 Moscow theatre siege in which 120 people died.

He is currently in hiding with a \$10m price tag on his head.

Basayev insists that while Russia continues to occupy Chechnya, his is a justified war.

His reason? Hundreds of thousands of Chechen civilians killed in the conflict.

The Russian Government has intervened, and asked the British authorities to stop this material being broadcast.

This programme recognises that people will find Basayev's views repugnant, but does believe there is a public interest in subjecting to scrutiny his attempted rationale for killing children.

Foreign Affairs Correspondent Jonathan Miller reports:

As Beslan's school gym smouldered and its townspeople buried their dead, half of them children, Channel 4 News drew up a list of questions for Shamil Basayev, the Chechen rebel commander accused of masterminding the bloodbath.

We wanted to ask him why? How on earth could killing children help his cause?

We passed our questions to an intermediary in a European capital, requesting a videotaped response.

We have no idea where Basayev is, we presume in Chechnya.

Four months went by before we were e-mailed from the Caucasus.

There was a package for us to pick up, we were told. We were to meet a man in a shopping centre in a Middle Eastern city, we can't even say where.

Last week we were passed three video CDs in a box.

We have verified that the man in the video is Shamil Basayev.

It is the first time he has been seen since Beslan.

He's got our questions up on his laptop. For the next hour, he works his way through them.

It was filmed by Basayev's people, we think about three weeks ago.

Behind him is a backcloth reading "There is no God but God, and Mohammed is his prophet."

Imagery prompting association with other Islamist groups and other wars.

Basayev said: "To be honest I didn't originally plan for this to happen in Beslan, we planned the operation for Moscow or St Petersburg, or both simultaneously but we ran out of money.

"We're not exactly delighted by what happened in Beslan. To be honest, I am even shocked by

what happened there, and am still in a state of shock. I didn't expect such cruelty."

But Basayev is not talking about what his people did, he is talking about the Russians.

He blames them for storming the school and killing the children.

He said: "I never thought they'd do it."

Yet long before Russia's Spetznaz Special Forces stormed Beslan's School Number One, Basayev's guerrillas were tormenting and terrifying the children, as was clear from the video they filmed themselves.

President Vladimir Putin went to pray for the dead and the dying. He was quick to blame Chechens.

Shamil Basayev was Russia's most wanted man, Russia's Osama bin Laden.

Putin said: "We will never deal with these bastards. No-one has the moral right to tell us to talk to child-killers.

"Each one of us has suffered deeply and felt in our hearts all that happened in the Russian town of Beslan, where we not only had to deal with murderers but with people who used weapons against defenceless children."

Russia has grown used to terror but Beslan sent seismic shockwaves through the nation.

Basayev added: "You must understand us correctly. We are at war. Russians approve of Putin's policies. They pay their taxes for this war, send their soldiers to this war, their priests sprinkle holy water on the soldiers, and bless their 'holy duty', calling them heroic defenders of the fatherland.

"But we are just 'terrorists'. How can they be innocent? Russians are accomplices in this war. It is just they don't all have weapons in their hands."

Basayev is so convinced that he is not a terrorist that he has chosen to wear a T-shirt emblazoned with the cyrillic words 'anti-terror'. Yet in his lap, he cradles a six-barrelled grenade-launcher.

In his 11-year career as a guerrilla commander, Basayev specialised in extreme violence: hijackings; hostage-takings; bombings.

Ten years ago, when he seized a hospital in southern Russia, 130 died, Basayev escaped.

Two years ago his group took hundreds of theatre-goers hostage in Moscow, 120 died when Russian Special Forces launched a rescue.

In the weeks before Beslan, he blew up two Russian planes in mid-air and bombed the Moscow metro.

Then came Beslan, but this time it was children. Basayev claims to have misread how far Putin would push it. Global revulsion allowed Russia to cast this as its very own War on Terror.

Beslan may have backfired on Basayev, but despite his professed shock, he told us he would do it again.

He added: "We are planning Beslan-type operations in the future because we are forced to do so. Today our citizens are disappearing. Our girls disappear without a trace. They can take anyone. In order to stop this chaos we have to respond in the same way.

"Cynical though it may seem, we are planning these operations, and we will conduct them, if only to show the world again and again the true face of the Russian regime, the true face of Putin with his Satanic horns, so that the world sees his true face. In order to stop the genocide we will stop at nothing."

What he calls "the genocide" is the Russian war in Chechnya, where in one decade between 70,000 and 200,000 people may have died, out of 1m.

Three years after the first war ended, Putin launched the second. His muscular stance on the rebellious republic propelled him into the presidency six years ago.

But the war is becoming deeply unpopular in Russia. As many as 20,000 of its own soldiers may have died there too. Video files posted on Basayev's website show how.

But having already said that there were more Beslans planned, Basayev also argued, too many had already died.

He added: "That is why we are ready to stop the war, and as Maskhadov says to start negotiations without preconditions. But there is one condition. That is the non-negotiable and full withdrawal of the occupying Russian troops from our territory.

"If the Russians withdraw their troops and cease the genocide of our people, I am ready to stand before a court, and I will accept any decision of the court with due deference."

But Basayev knows the Russians will not pull out of Chechnya, that is non-negotiable for Putin. He is in too deep.

Basayev warned that Russia's actions in Chechnya would, in his words, boomerang back, enveloping not only Russia but Europe and the wider world.

Yet as he sat there setting out his justification for jihad, quoting the Koran, Winston Churchill and a Chinese philosopher, his motives grew darker, more primal.

He said: "This is a war between the descendants of monkeys, about whom your Darwin wrote, and the descendants of Adam, glory be to Allah.

"This is the war of the descendants of Adam and Eve to put the animals in their place. I commit this to the great God and those who have taken the path to jihad, the direct path to God. Allah-hu akbar."

And with that invocation of the Almighty, Shamil Basayev, jihadi warrior, philosopher, child-killer, freedom fighter ended his response to our questions.

Basayev had tried to justify what he had done in Beslan last September.

But how do you explain to a child how it ever came to this?

Decision to broadcast.

Prior to tonight's transmission, the Russian Government expressed outrage and condemned the transmission by Channel 4 News of the Basayev material.

Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation regarding an interview of Shamil Basayev:

"The news that Channel 4 is planning to broadcast an interview with the notorious terrorist and murderer Sh. Basayev has encountered an extremely negative reaction in Moscow. We regard this action as another step towards information support of terrorists operating in North Caucasus.

"We are convinced that such an irresponsible step of broadcasting over a wide audience the views and threats of a bandit wanted by Interpol and listed by the UNSC Counter-Terrorism Committee runs counter to the efforts of the international community to fight terrorism.

"The Embassy of the Russian Federation has demanded from the British authorities not to broadcast the interview. The Russian representatives have pointed out the negative consequences that the propaganda of terrorist views can entail."

Statement from Channel 4 News

"Channel 4 News is an extremely responsible news programme, and we are handling this material with extreme care and seriousness.

"We will ensure our programme meets the strict guidelines that cover the transmission of such material.

"We recognise of course that Shamil Basayev's views will be regarded worldwide as repugnant, but we reject utterly any notion that we are being irresponsible.

"It is simply not the case that the running of such material can be equated with condoning it. This has also been the case for many other instances where the views of those who advocate terrorism, including Osama bin Laden, have been carried by broadcast media.

"The piece on Channel 4 News tonight will make very clear what kind of man is Shamil Basayev and will set in very clear context his attempted rationale for the killing of children."

Answering questions of Channel 4 News

First question: *The aim of our operation in Beslan was to stop the war, stop the genocide of the Chechen people, and withdraw the Russian occupying troops. The results achieved in Budennovsk were not reached because unlike that time the Russians were prepared for the operation, although in both cases the officers and soldiers and methods were practically the same.*

Paraphrase: (many storms at Budennovsk, 6 S hours non-stop, only stopped for new ammunition, 130 people killed. More than 100 people civilians killed in the storm...

Only difference that in Beslan more ammunition and more powerful

But also then more or less free press that could effect public opinion.

When the choice was to stop or to destroy the hospital with people inside they had to stop because their every step was being watched by the press and the whole world.

Said at Budennovsk not to kill but to stop the war)

We came there not to kill people but to stop the war, and if it works out that way to force the Russian leadership to kill its own civilians, if only through this to force the lying and vain world to understand what is really going on, to lay bare our wound and pain, because people

don't see what is happening in Chechnya. They see it only when huge actions like this one occur on the territory of Russia itself.

To be honest I didn't plan Beslan. We planned the operation in Moscow or Leningrad, and wanted if we could to carry it out even in two places simultaneously. But the lack of finances didn't allow us to plan that operation in the centre of Russia. So we chose Ossetia, because Ossetia is Russia's fortpost in the North Caucasus, and all bad that comes to us comes from the territory of Ossetia, with the silent consent of its population. We're also not delighted by what happened there. To be honest I am even shocked by what happened there, and am still in a state of shock after it because I didn't expect that cruelty from the Russian leadership. I thought that if we work through all options, if we don't leave the Russian leadership with a single chance for a bloodless resolution of this problem, they won't kill children. This is what I thought and you can say I was cruelly wrong.

Putin opted to do this because the hypocritical West supports the slaughter of the Chechen people, the genocide of the Chechen people.

So we are forced to choose these methods in order to try somehow to stop by any means possible the genocide of our people.

I also have a principle of «the worse, the better», because always difficulty is followed by ease, and the harder it is for us today, the faster this relief will come, the faster victory will come. We are laying naked bare nerves, and forcing the whole world to remember that there is still a war in Chechnya, although Putin lies and claims there is none.

Second question: *Reasonable people all over the world condemn the cruelty of the Russian army, but how few there are such people in the world. Thousands yes, but not a million.*

The whole world is sick through Russian propaganda. I said at the beginning that in Budennovsk Russia used the same methods, and the only difference is in Budennovsk they practically used few flame-throwers.

But in Beslan they destroyed the school using flame-throwers. Most people died there not from our mines but as a result of the Special Forces storm. The whole world today is horrified

and asks how could they have used flame-throwers to fire at a school with children inside, using tens of flame-throwers. The fire, the collapse of the roof, it all happened because the special forces used flame-throwers to fire at the building.

And the special forces wonder at what happened. In this we see an advantage for Chechnya because if in Chechnya all the time these weapons are used in villages, mop-up operations, in Ingushetia and Dagestan and all the world can see this and they're banned by conventions that Russia has signed but here the world was horrified as though it happened for the first time. So now in clean-up operations they use them less... so here an advantage.

We have not stopped directing our operations against military and political targets on Russian territory. It's just that your knowledge and our capability to conduct military action are limited. Today everywhere access to freedom of information, free spread of information are barred to us, because any journalist who asks us anything is automatically an accomplice of terrorism or something else. We have had this badge of terrorism hang on us, although as you can see I am conducting anti-terror. Terrorism is conducted by the Russian leadership, and this is state terrorism.

The less access we have to information, the more they close access to the mass media from us to report on events, the more cruel our actions and those of the Russian power structures become.

As for action against military and political targets. The whole world today sees only planes exploding, bombs in Moscow and Beslan. Other than that the world sees practically nothing. In the past year in Chechnya we have conducted more than 15 large-scale operations, in which more than 200 or 300 people have participated at once. We conducted more than 15 operations this spring and summer, and if you count political [targets], the destruction of the leadership of the puppet regime of Kadyrov on May 9, and that was also counted as a terrorist act although it was a military operation, [as was] taking Ingushetia, taking by storm, an operation in Kabardino-Balkaria, where we seized a very large amount of weapons, including this six-barrelled grenade launcher. This was a present from the Kabardinian government for us. We also seized more than 200 weapons, revolvers, heavy machine-guns, about 100 machine-guns and a lot more besides of weaponry and technical implements.

The operation in Ingushetia was the only [operation] to receive coverage because of its effect. But there were also another four operations involving more than 300 people. One was conducted in Avtury and Geldali, in the Kurchaloi district of Chechnya partly in Vedenno. The second operation was in July, the 12 and 13 July, then on August 22 we had an operation in Grozny where again about 300 Mujahideen were involved. This again was just the force in Grozny

For example in the Grozny operation I personally awarded from our trophy weapons 51 people with reusable grenade launchers, and 462 grenades for them. Most of them were fired, and about 80 enemy soldiers and national scum, and more than 50 pieces of military hardware were destroyed, including 6-7 armoured vehicles. In September a special operation was conducted in the Kurchaloy region towards Gudermes, in several villages, where again about 300 Mujahideen took part. There too national traitors were destroyed, many of them, from the Kadyrov rabble. But this too is not reported. This summer was marked too by particularly low losses on our side.

This we also see as a celebration of the most high, because in the Ingush operation we had only 2 shaheeds (martyrs), glory to Allah, in the Grozny operation we didn't have a single death, although after the battle as we were withdrawing from the town we had two shaheeds, and that was because of their slovenliness. In the Avturi operation we had only one shaheed, although we captured 12 and destroyed more than 60 national scum and Russian occupiers. This doesn't count many explosions and attacks, isolated or in groups. This summer, spring and autumn were very fruitful for us, but we didn't have the opportunity to show, to film military operations and so on. It's just that we have very little financial resources, we have difficulties, and we aren't able to buy equipment, video equipment, like we used to. So we report little.

So it looks like in a year we just conducted the one Beslan operation, but thanks to the grace of Allah operations beyond the Republic are conducted only by our brigade of shaheeds. But apart from us there are several thousand Mujahideen in the Republic and around, throughout the North Caucasus. The Russians try to give the impression that only our brigade of shaheeds is fighting and there is no-one else. But that is not true. Again I say that apart from us there are several groups of Mujahideen in the forests, in the mountains, in the towns and in

the villages, actively fighting. The operations that we conducted this year were joint between the shaheed with other groups of Mujahideen.

Today the attitude of the international community, particularly in the West, to the situation in Chechnya .. I would characterise in no way. I am reminded of a parable of Dzhuan See, the great Chinese sage. An eagle with a 10-metre wingspan flew into the sky, and in a little puddle a toad sat. When the eagle flew over an enormous shadow covered the toad from the sun, and this little frog quacked to scare away the eagle. I hope the international community isn't offended, but the international community reminds me of this frog. If the eagle flies they'll say we quacked, we were worried for you, but if it hovers they'll quietly quack and do nothing.

This summer's operations on the contrary increased the chance, and the pressure by the West on Putin has increased, whether the West wants or not. But today we have the situation that we all depend on each other, and the world has become closer than ever, and technology allows one person to wage war against an entire state.

Today the whole world depends on each other, and what is happening in Chechnya returns to Russia like a boomerang, and if this spiral isn't stopped it will spread further. It will touch both Europe and the whole world, because evil that is born must be stopped; stopped by all force. I have said many times that Putin is a revanchist, and that Russism is an ideology worse than fascism. Putin's activity now reminds one of the Munich Agreement of 1938.

The West closes its eyes on the disgrace created by Russia. Putin and his clique are revanchists who dream of the rebirth of the Soviet empire. And Russia today is not a federation, it's an empire, and its echoes. Russia is a country of slaves, a country of masters, as her own great poets said. In Russia there is no faith in anything. It wasn't me, but the great Winston Churchill who said that any paper signed by Russians is worth no more than the paper it's written on. That wasn't me or Chechens who said that, but your British Prime Minister. They are the same as they were before. They destroyed our people before and they're destroying it today, but today they're attempting to destroy us with our own hands. There are enough national traitors in any people, and today in order to pin all their brutality on us they're creating in Chechnya an inter-Chechen conflict. They want to transfer their brutality, the murder of more than 250,000 of our people, in order for us to fight a civil war.

We actively brought military operations to the territory of Russia only in 2002, at precisely the time when they began to conduct the Chechenisation of the conflict. Chechenisation of the conflict will never work and civil war will never work because civil war occurs in a free state when free citizens fight. Today we are fighting with lackeys, with the slaves of the Russian Empire, their pawns. They are not citizens of the Chechen Republic, they are citizens of Russia are her slaves.

We are planning Beslan-type operations in the future because we are forced to do so. Today our citizens are disappearing. If you take for example less than a week ago on the Dagestan-Azerbaijan border they caught a girl with a child and through threats to the child they forced her to confess that she is a shaheed and was travelling somewhere to do something, I don't know. There are many examples of when young girls .. when something happens to 16- or 17-year old girls the Russians call them children, but our 11, 12 or 13-year old girls they say are being prepared as terrorists. I don't understand how you can recruit 12-year old girls as a shaheed. Under this pretext our girls disappear without a trace.

They can take anyone, all the more so now when entire families disappear. In order to stop this chaos we have to respond in the same way.

Of course now many try to say, particularly in the Russian leadership, that look, civilians, peaceful innocent people. But you must understand us correctly. We are at war and we look at the form, the form, and not at whether the population has weapons in their hands. We look at the form of their participation in this war. People who approve of Putin's policies, people who pay their taxes for this war, people who send their soldiers to this war, priests who sprinkle holy water on them, who bless their holy duty – this is what they say, they are the heroic defenders of the fatherland – but we are the 'terrorists' defending our motherland. How can they be innocent? They are just without weapons. Russian citizens are accomplices of this war, it just may be that they have no weapons in their hands. They are not peaceful people for us. Peaceful people for us are those that don't pay taxes for this war, people who don't participate, and who speak against this war. Only these are peaceful citizens for us.

Cynical though it may look, we are planning these operations, and we will conduct them, if only to show the world again and again the true face of the Russian regime, the true face of

Putin with his Satanic horns, so that the world sees his true face. And the most important reason is to stop the genocide of the Chechen people, and to stop the bloody slaughter that is raging in our land. And in order to stop this genocide we won't stop before anything.

With the grace of Allah we have not only the support of the Chechen people but of all the peoples of the North Caucasus, and throughout Russian territory. This is demonstrated if only by the fact that this war, this cruel battle has already been going for six years, and they cannot do anything with us. Over this time I have been many times in many republics of the North Caucasus, not only in Chechnya. For example this year in January I was in Chechnya, in February I was in Ingushetia and then in Ossetia, in Kabardino. In March I was in the Stavropol region and the Krasnodar region – there we even had a fire-fight but that wasn't reported because it wasn't expedient to report that I had been there. At the end of March I was in Ingushetia, and was there till the middle of April. In April I was again in Chechnya, had a couple of meetings, met Mujahideen. At the start of May I was again in Ingushetia. There in July, in June we planned the operation.

Three days after the operation I was already at the other end of Chechnya in the Vedeno region, then in the Kurchaloy region, and there I met Maskhadov, and spent two or three weeks there together. There we conducted a big operation, three days later I was in Grozny where I spent a month, and on August 23-24th I went again to Ingushetia, and from there to Ossetia. So I travel freely everywhere, to the grace of Allah, and that shows the support of not only our people, but of all kind people. The situation here is not what the Russian leadership tries to show the whole world. Ordinary people everywhere support us, and everywhere sympathise and help, to the grace of Allah. Without faith and the support of our people we would not have lasted a month against this armada, this huge enemy horde. To be honest I would not have stood against that force, because I think of myself as a pragmatic, sensible person, and I do not fight just out of idleness.

Everyone ask us, everywhere, everyone is interested in the participation of the resistance foreigners and in particular Arabs. On that question I'd also like to say that to be honest I am fed up with listening again and again to the same questions. But I'll answer. In all times any army, any side considered volunteers a good thing and sign of right. Why is it that on the Russian side people don't go and fight from all over the world, if only because we represent this universal evil that the West advertises us as?

Why is it that people from all over the world buy with their last kopek a ticket by hook or by crook to come and help us? I can assure you that we are not only helped by Muslims from all the world, but we are helped by people of different confessions – Christians, and I even have a good acquaintance who is Judaic and helps us. It is just that today the whole world is stupefied by infectious propaganda. In this war I have counted volunteers from more than 150 countries, including from Great Britain. I have a data base of about 1 S million volunteers from the whole world who want to come to us, perhaps there are now more – we haven't been continuing counting for over a year. And of course we also have a million Chechens in our reserve, because we are supported by the whole people, and if somewhere on the television people are shown, that is people trying to survive.

Even the national traitors will at any time help us and do what they have to, because they have no choice, because most of them are serving the Russians only to survive. And the other part are fishing in these murky waters in order to earn as much money as they can.

If we talk about percentages, in the regular Mujahid there are about as many foreigners as there are in the British army – for example the Nepalese. No more, perhaps even less than the percentage you have.

The future relations between the Chechen Ichkeria Republic and Russia I see as good, god-willing. Although to be honest in the future I don't see an entity such as the Russian Federation, because in the current politics of the leadership of Russia this splinter of the Soviet Empire will soon god-willing collapse into small small pieces. We are lending our efforts to these ends, in order to rid the whole world of this infection, of this horror.

We are fighting not because we have nothing to do or we like war. No, we don't like – we also want to lead a calm life, live by our religion and laws, hinder no-one. But today the Russians are creating the situation where we are as though thirsting the blood of others. This is all very similar to a Krylov fable. Even if you look at the photos that were shown over the whole world, of the decapitated heads of those four British telecom workers.

The whole world blamed that on Barayev and the Akhmadovs, the whole world showed this, particularly the Russians, in order to show how cruel the Chechens are and so on. In fact

both Baraev and Akhmadov had distant and indirect relations to this. These Britons were kidnapped by a completely different person, and their heads were cut off also by completely different people. In fact one of those who took part in the murder of these telecom workers, in their decapitation, is currently the head of the district department of the Interior Ministry of the Urus-Martan district of the puppet regime in Chechnya. The question is, don't they know this? Today this person is at work in the power structures.

These Britons were kidnapped by Apti Abitayev from Urus-Martan. He died in the war. With him in the kidnapping and killing was this Ruslan Dzhambalkhan. He is now as I said the chief of police of the Urus-Martan district. He is particularly close to Ramzan Kadyrov.

There is a GRU battalion in the west of Chechnya, and its commander is Said-Magomed Kakiyo. He and his deputy, Aslan Magomadov, they killed the American in Moscow over the Radisson Slavyanskaya, on the order of Umar Dzhabrailov. They are his in-house assassins. And to this day their accounts are open. They also participated in the attempted assassination in this war of the vice-Premier of Moscow – Ordzhonokidze is his name, I think.

This man is also decorated as a Hero of Russia, he is the commander of a GRU battalion. We have another GRU commander in the east, Sulim Yamadayev. Before the war they were involved in kidnapping, seizing mostly Dagestanis and Ingush, and the result of this war is for our brother neighbours to turn from us through this kidnapping, cruelty and stealing. All of this was done for that reason. Sulim Yamadayev's brother is now in prison in Russia, and was sentenced to tens of years. He was an assassin in Moscow, and he is kept at the moment as a bate. His brother Dzhabrail, who we destroyed in the spring, also a Hero of Russia, posthumously, he was also before the war and in the first was in Moscow an assassin, a hired murderer.

This special group is made up of these people. There is also Moldi Baisarov, also a battalion commander who serves in security for Kadyrov. He took part in the kidnapping of the son of the Ossetian Vice-Premier, they kidnapped the Vice-Premier's son, and killed two FSB agents there. They also kidnapped another priest, two Jews, two journalists, one Arab businessman who they kidnapped in 1999 and according to my information he is still in their hands and alive. With him, with the Ossetian Vice-Premier's son they also kidnapped a Bildurov from

Sernovodsk. He is also now an FSB officer. His brother is now the special Chechen representative to Chechnya. These are the people who occupy these posts.

There is also Apti Abubakar, alias Richard, who is Baisarov's deputy, the battalion commander. He was involved in the kidnapping of Vlasov and Shpigun, and in the killing of Russian POWs. On camera he is next to the so-called Tractorist. But that person is also bringing order in Chechnya today. These are the people who earlier created lawlessness here. There were a lot of such groups, and I can provide tens and tens of such examples, if not hundreds.

[Paraphrase: In the period of so-called independence Russia was still waging a covert war. Claims that most of the kidnapping in these years was done to earn money for the Russian leadership – Chechens only got 10% of the money...]

I am ready to answer before a court for my actions, for my every step, because everyone should be equal before justice regardless of authority they hold, and of their position. Regardless of whether this helps bring peace to Chechnya or not, justice must be justice.

I met Maskhadov in November, and we spent the last ten days of Ramadan together. We fasted together and talked a lot. To all of Maskhadov's accusations I answered and asked him .. I told him that I was ready to stand before a Shariah court, and answer to it in all its severity if it judges I should be punished.

But I asked him how in the conditions of an occupation and of war whether a court would be able to gather enough witnesses, question them, cross-examine on the accusations, question me and my defence: is he capable of this? And if today our court isn't able to gather in full how can it judge me? Isn't it better for him to wait with this court till the end of the war?

If Maskhadov isn't able today to guarantee a decent investigation, today I think that there is no need to talk very much about it. He committed me to court and the court accepted it to consider, but today the court isn't able [to function]. If the Russians withdraw their troops and cease the genocide of our people, I am ready to stand before a court, and I will accept any decision of the court with due deference, because I am fighting not for my personal

enrichment or still more my personal pleasure. I am fighting for my freedom and for the freedom of my people, to free ourselves once and for all from Russian oppression.

For some reason in Georgia and in Ukraine people are allowed to free themselves from Russian oppression, and the whole world helps them in that, but for some reason for us it is forbidden. No-one helps us. But if you look from the point of view of international law we have more right according to international law to be independent from Russia than Georgia. Because Georgia once entered the Russian Empire voluntarily and in perpetuity. We never entered Russia, but always fought against the Russian Empire. We are now fighting, but are forbidden this right – we don't have the right.

People misunderstand some things, for example by presenting us as separatists, that we want to separate from Russia. This is not true. We are not separatists, aggression has been committed against us according to international rights and law. Russia committed an act of aggression against us because we left the Soviet Union in autumn 1991, when the Russian Federation, Russia didn't exist. We even passed a constitution of an independent, sovereign, democratic and state based on the rule of law on 12 March 1992, almost a month before the constitution of the Russian Federation. We have suffered aggression, but because Russia has a nuclear truncheon the whole world denies us the right to be free, the right given us by the Almighty Allah, the right given to us by God and they want to deprive us of it.

this is not a war between Muslims and Christians. Not between confessions but between faith and faithlessness. The majority of Russians are godless, and we are fighting with Satanism. Islam has retained its inner strength most, and has the power and ability to stand against world Satanism. Of Christianity and Judaism only the name has remained, and also practically from Islam. Today we're fighting global Satanism that puts forward as its shield American imperialism and Russian chauvinism

Whether the Russians want it or not, we have won this war. We just have to put the stamp on it as they say. Time is on our side and is working for us. Our forces are with the grace of Allah in order, everyone knows what they're doing, we don't have chaos and disorganisation. We can fight for decades yet, but we want to stop this war because it is striking our own and other peaceful citizens, those that don't take part in the war. Today in this war we have lost about 5000 Mujahideen, no more. In the two wars we have lost about 7000 Mujahideen. In

the first war we lost 2800 and a few more Mujahideen, and there were about 200,000 civilians. That is why we are ready to stop the war, and as Maskhadov says to start negotiations without preconditions.

But there is one condition. That is the non-negotiable and full withdrawal of the occupying Russian troops from our territory. It is only possible in that case.

We welcome the initiative of the Soldiers' Mothers, because in the end each person is obliged to be a person. Our prophet said if you see ill stop it with your hands, if you can't stop it with your hands stop it with your tongue, if you cannot stop it with your tongue stop it with your heart. That is the smallest part of the iman.

We're not romantics and not maniacs. We are fighting out of the necessity to defend our freedom and independence, to stop the undisguised genocide of the Chechen people, and today as I have said, there is a war between the descendents of monkeys – about whom your Darwin said – and the descendents of Adam, glory be to Allah. That is today's war, between good and evil.

Paraphrase: This is the war of the descendants of Adam and Eve to put the animals in their place. I commit this to the great God and those who have taken the path to Jihad, the direct path to God. Allahu Akbar.

Channel 4 News

www.channel4.com

2005-02-04 13:12:03